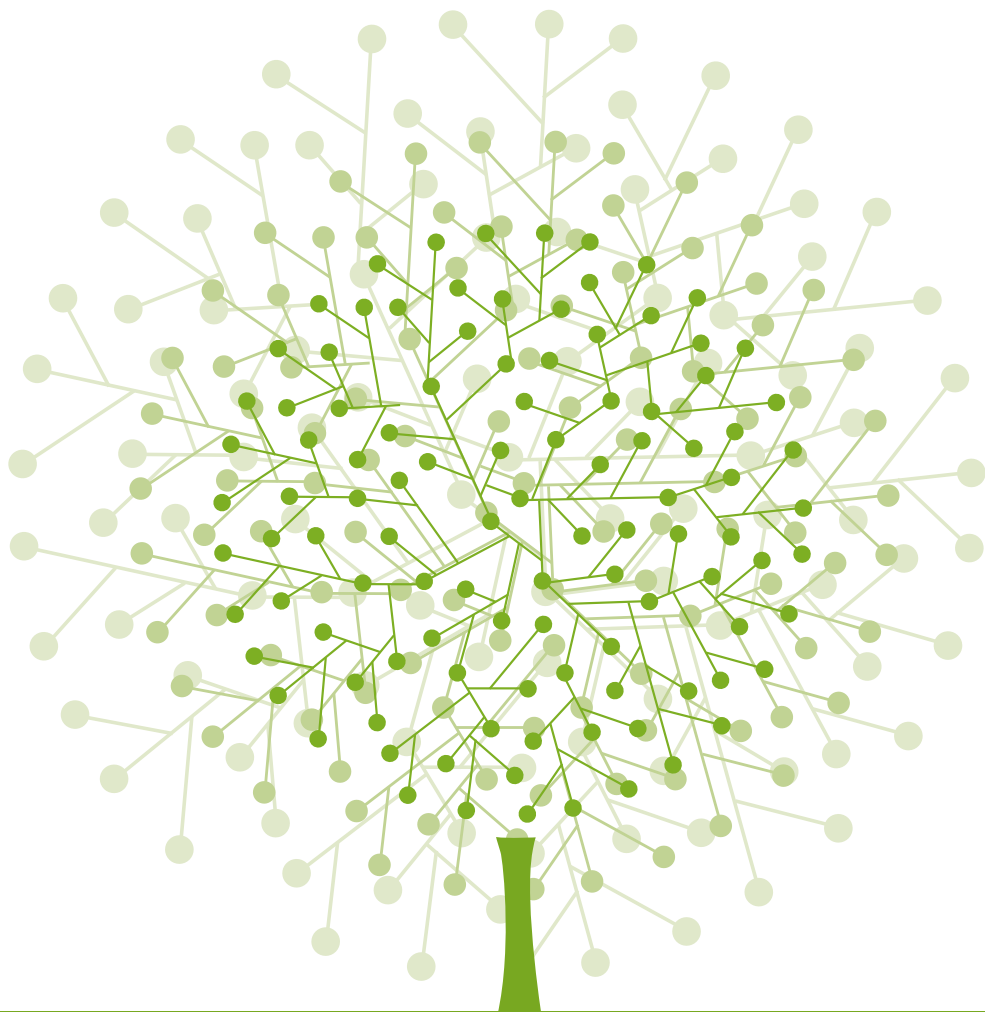

Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018.

*uključujući rezultate
GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja
za Hrvatsku za 2017. godinu*

CEPOR

Centar za politiku razvoja malih
i srednjih poduzeća i poduzetništva

Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018.

uključujući rezultate

*GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja
za Hrvatsku za 2017. godinu*

Hrvatska banka za
obnovu i razvitak

**Raiffeisen
BANK**

Autorice:

Mirela Alpeza
Mirna Oberman
Maja Has

Urednica:

Slavica Singer

Suradnice:

Ružica Šimić Banović
Danica Eterović
Matea Svetoivanec
Anamarija Pranjić

Rezultate GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja izradile su članice hrvatskog GEM istraživačkog tima:

Slavica Singer
Nataša Šarlija
Sanja Pfeifer
Sunčica Oberman Peterka

Copyright

CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva
Trg J.F. Kennedyja 7
10000 Zagreb, Hrvatska
www.cepor.hr

Financijsku podršku tiskanju publikacije dali su:

European Fund for Southeast Europe – Development Facility
Hrvatska banke za obnovu i razvitak
Raiffeisenbank Austria d.d.

Dijelovi ove publikacije smiju se reproducirati bez odobrenja autora, ali bez izmjena i uz podatak o izvoru. U ovoj publikaciji iznesena su mišljenja autora i nužno ne predstavljaju službeno stajalište European Fund for Southeast Europe – Development Facility, Hrvatske banke za obnovu i razvitak i Raiffeisenbank Austria d.d.

Oblikovanje i tisak:

ACT PRINTLAB Čakovec

Zagreb, studeni 2018.

ISSN 1848-3526

Sadržaj

Uvod	6
1. Stanje u gospodarstvu Hrvatske iz perspektive Europskog semestra	7
2. Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj 2017. godine	9
2.1. Značaj sektora malih i srednjih poduzeća u hrvatskom gospodarstvu	9
2.2. Dinamika razvoja sektora malih i srednjih poduzeća	20
2.3. Regionalni aspekt značaja sektora malih i srednjih poduzeća	22
2.4. Obrtništvo u Hrvatskoj	24
2.5. Zadrugarstvo u Hrvatskoj	26
3. Žensko poduzetništvo	27
4. Okruženje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj	35
4.1. Nacionalne politike i programi relevantni za razvoj malih i srednjih poduzeća	35
4.2. Regulatorno okruženje	39
4.3. Distribucija kompetencija za donošenje i implementaciju <i>policy</i> odluka	41
4.4. Prepreke razvoja sektora malih i srednjih poduzeća kroz prizmu međunarodnih istraživanja	42
5. Pristup financijskim sredstvima	45
5.1. Banke	49
5.2. <i>Leasing</i>	59
5.3. Mikrofinanciranje i kreditne unije	59
5.4. Fondovi rizičnog kapitala	62
5.5. Grupno financiranje / <i>Crowdfunding</i>	67
5.6. Poslovni anđeli	70
5.7. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija	71
6. Edukacija za poduzetništvo	85
7. Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama	93
7.1. Poduzetnička infrastruktura	94
7.2. Savjetodavne institucije relevantne za sektor malih i srednjih poduzeća	99
Zaključak	105

Popis tablica

Tablica 1	Struktura poduzeća s obzirom na veličinu od 2013. do 2017. godine	9
Tablica 2	Veličina poduzeća i zaposlenost, ukupan prihod i izvoz u 2016. i 2017. godini	10
Tablica 3	Prosječan broj zaposlenih i produktivnost u mikro i malim poduzećima od 2013. do 2017. godine	12
Tablica 4	Prosječan broj zaposlenih i produktivnost u srednjim poduzećima od 2013. do 2017. godine	12
Tablica 5	Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine, mjerena TEA indeksom	13
Tablica 6	Razlozi za ulazak u poduzetničku aktivnost u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine	14
Tablica 7	Korisnici potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2011. do 2017. godine	15
Tablica 8	Inovativni kapacitet poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda od 2013. do 2017. godine	15
Tablica 9	Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj – Hrvatska, 2013. – 2016. godine (u tis. kuna)	17
Tablica 10	Financijska efikasnost poduzeća u 2016. i 2017. godini	18
Tablica 11	Broj osnovanih pravnih osoba u 2016. i 2017. godini	20
Tablica 12	Uzroci prekida poslovne aktivnosti u Hrvatskoj i odabranim zemljama u 2017. godini (%)	20
Tablica 13	Regionalne razlike u pokretanju poslovnog pothvata od 2013. do 2017. godine – TEA (%) i rang	22
Tablica 14	Usporedba regionalnih razlika u stavovima o poduzetništvu 2016. i 2017. godine, u postotku (%) od anketirane populacije – GEM	24
Tablica 15	Broj aktivnih obrta i zaposlenih u obrtima u Hrvatskoj, stanje u prosincu 2013. – 2017. godine	25
Tablica 16	Zadruga, zadrugari, zaposleni i prihod zadruga u Hrvatskoj, 2013. – 2017. godine	26
Tablica 17	Razlika u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata žena i muškaraca u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine, mjereno TEA indeksom	30
Tablica 18	Odobrenja po Programu kreditiranja ženskog poduzetništva HBORa	31
Tablica 19	Ocjena Vladinih politika u 2016. i 2017. godini	37
Tablica 20	Pregled odabranih pokazatelja kvalitete regulatorne okoline prema istraživanju Doing Business 2018 za 2017. godinu	38
Tablica 21	Porezi u Hrvatskoj	40
Tablica 22	Rezultati Izvješća o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018. - Hrvatska i referentne zemlje	43
Tablica 23	Percepcija o raspoloživosti netradicionalnih izvora financiranja u 2016. i 2017. – GEM istraživanje	46
Tablica 24	Pokazatelji o kvaliteti regulatorne okoline relevantne za tržište kredita za 2017. godinu - iz istraživanja Doing Business 2018	47
Tablica 25	Plasman kredita banaka u 2016. i 2017. godini (na kraju razdoblja, u milijunima kuna)	49
Tablica 26	Ponuda kreditiranja malih i srednjih poduzeća - Zagrebačka banka d.d. i Raiffeisenbank Austria d.d.	52

Tablica 27	Plasirani krediti u kreditnim unijama – članicama Hrvatske udruge kreditnih unija u 2016. i 2017. godini (kn)	61
Tablica 28	Alternativni investicijski fondovi rizičnog kapitala s privatnom ponudom - Fondovi za gospodarsku suradnju	63
Tablica 29	Godišnje investicije u Hrvatsku u milijunima EUR-a	64
Tablica 30	Godišnje investicije u Hrvatskoj, 2014.-2017. godine, broj tvrtki	64
Tablica 31	Iznos investicija putem <i>private equity</i> -a s obzirom na tip investicije - u Hrvatskoj, Sloveniji, Estoniji i Rumunjskoj, u 2016. i 2017. godini, u tisućama EUR-a	66
Tablica 32	Pregled poduzeća koja su tijekom godina u Hrvatskoj najviše financirana alternativnim izvorima financiranja	68
Tablica 33	Dodijeljene potpore Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta u 2016. i 2017. godini	73
Tablica 34	Odobrena i izdana jamstva HAMAG-BICRO-a po programima u 2016. i 2017. godini	79
Tablica 35	Broj i iznos odobrenih zajmova u 2017. godini (u tisućama kn)	80
Tablica 36	Dodijeljena bespovratna sredstva po pozivima u 2017. godini	82
Tablica 37	Projekti financirani kroz inovacijske programe HAMAG-BICRO-a u 2016. i 2017. godini	83
Tablica 38	Popis sveučilišta u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i/ili poslijediplomskoj razini studija u ak. god. 2017./2018.	88
Tablica 39	Popis veleučilišta u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija u ak. god. 2017./2018.	90
Tablica 40	Popis visokih škola u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija u ak. god. 2017./2018.	90
Tablica 41	Percepcija kvalitete obrazovanja za poduzetničko djelovanje u 2016. i 2017. godini (ocjene u rasponu od 1 do 9)	91
Tablica 42	Percepcija o društvenim stavovima prema poduzetništvu u 2016. i 2017. godini (% odrasle populacije)	92
Tablica 43	Percepcija o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u 2016. i 2017. godini	93

Popis slika

Slika 1	Ukupna zaposlenost, prihod i izvoz prema veličini poduzeća u 2017. godini	11
Slika 2	Rastuća poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda 2017. godine	16
Slika 3	Regije u Hrvatskoj prema motiviranosti za poduzetničko djelovanje u 2017. godini	23
Slika 4	Udio žena poduzetnica u ukupnom broju poduzeća koji su predali godišnja financijska izvješća za 2016. i 2017. godinu	27
Slika 5	Udio u ukupnim prihodima, prema većinskom vlasništvu poduzeća	28
Slika 6	Udio u zapošljavanju, prema vlasničkoj strukturi poduzeća	28
Slika 7	Odobrenja po Programu kreditiranja ženskog poduzetništva HBORa	32
Slika 8	Pregled broja projekata sufinanciranih iz ESI fondova - poduzetnice	32
Slika 9	<i>Private equity</i> investicije kao postotak BDP-a u Hrvatskoj i ostalim zemljama Europske unije	65

Uvod

Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018. izdaje **CEPOR¹ – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva** - prvi *policy think tank* koji se od osnutka 2001. godine bavi problematikom poduzetništva i sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Misija CEPORa je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća u razvoju gospodarstva Hrvatske.

Izvešće o malim i srednjim poduzećima – 2018. sedmo je po redu CEPORovo godišnje izvješće u kojem se daje prikaz stanja sektora malih i srednjih poduzeća. CEPOR ovu publikaciju priprema od 2011. godine na hrvatskom i engleskom jeziku u cilju davanja pregleda svih važnih aspekata okruženja u kojem djeluju mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj: od regulatornog okvira, izvora financiranja, dostupnosti obrazovnih programa za poduzetničku aktivnost do raspoloživosti savjetodavnih usluga. Promjene u sektoru malih i srednjih poduzeća prate se kroz njegov utjecaj na gospodarstvo Hrvatske, prema kriterijima udjela u ukupnom broju poduzeća, ukupnim prihodima, izvoznim aktivnostima, zaposlenosti, te rodnoj i regionalnoj (ne)uravnoteženosti.

Podaci prezentirani u Izvješću rezultat su analize sekundarnih izvora podataka objavljenih pretežito u izvješćima institucija koje su svojom misijom odgovorne ili prate stanje i razvoj sektora malih i srednjih poduzeća (resornog ministarstva – Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, Hrvatske banke za obnovu i razvitak - HBOR, Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije - HAMAG-BICRO, Financijske agencije – FINA, udruženja poduzetnika, banaka i dr.). U Izvješću su pored financijskih pokazatelja o performanci sektora, opisane aktivnosti koje su u 2017. i 2018. godini provodile institucije odgovorne za unapređenje kvalitete okruženja u kojem djeluju mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj.

Ocjene o kvaliteti okruženja u kojem djeluju mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj temelje se na rezultatima važnih međunarodnih istraživanja – *Doing Business* kojeg provodi Svjetska banka, Izvješća o globalnoj konkurentnosti kojeg provodi Svjetski gospodarski forum, Indeks percepcije korupcije kojeg provodi *Transparency International*, *SBA Fact Sheet* i Izvješća Europskog semestra kojeg provodi Europska komisija te GEM – *Global Entrepreneurship Monitor* kojeg provodi konzorcij *Global Entrepreneurship Research Association*.

Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2018. sastoji se od sedam poglavlja. Prvo poglavlje govori o analizi stanja u gospodarstvu Hrvatske temeljeno na perspektivi ostvarivanja ciljeva Europe 2020, kroz izvješća Europskog semestra. Drugo poglavlje analizira stanje i značaj sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj u 2017. godini. U trećem poglavlju govori se o problematici ženskog poduzetništva u Hrvatskoj. Četvrti dio prezentira okruženje sektora malih i srednjih poduzeća - institucionalni i zakonodavni okvir te prepreke razvoja malih i srednjih poduzeća kroz prizmu međunarodnih istraživanja. Peti dio analizira mogućnosti financiranja razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. U šestom poglavlju prikazana je zastupljenost poduzetničkog obrazovanja na svim razinama formalnog obrazovanja u Hrvatskoj, dok su pristup i raspoloživost informacija i savjetodavnih usluga za mala i srednja poduzeća opisani u sedmom dijelu Izvješća.

1 CEPOR je osnovan na temelju sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo Hrvatska 2001. godine. Deset institucionalnih osnivača CEPORa lideri su u svojim područjima djelovanja – od akademske zajednice do udruženja gospodarstvenika, razvojnih agencija i poduzetničkih centara. Više informacija: www.cepor.hr

1. Stanje u gospodarstvu Hrvatske iz perspektive Europskog semestra

Izveštaji Europskog semestra prikazuju perspektivu ostvarivanja ciljeva strategije Europa 2020. te služe kao podloga za razumijevanje stanja u gospodarstvu i implikacija na sektor malih i srednjih poduzeća.

Izveštaj za 2017. godinu konstatira oporavak gospodarstva Hrvatske. Procjenjuje se da je u 2017. godini rast realnog BDP-a iznosio 3,2%². Kao najveći pokretač gospodarskog rasta navodi se potrošnja kućanstava koja je rezultat rasta plaća i zaposlenosti. Očekuje se rast i u sljedećim godinama, ali s manjim stopama. U 2017. godini su se nastavila poboljšanja na tržištu rada, no iskorištenost rada i dalje je niska. Unatoč umjerenim poboljšanjima nakon krize stopa aktivnosti i stopa zaposlenosti, koje su u trećem tromjesečju 2017. iznosile 71,7% odnosno 65,6% bile su među najnižima u EU-u (prosječno iznose 78,2% odnosno 72,6%).³ Vidljivo je i smanjenje deficita opće države sa 3,3 % BDP-a, koliko je iznosio 2015., na 0,9 % BDP-a u 2016., kojim je Hrvatska izašla iz postupka u slučaju prekomjernog deficita.

U okviru strategije Europa 2020. Hrvatska ima dobre rezultate u odnosu na neke nacionalne ciljeve (rano napuštanje školovanja, smanjenje emisije stakleničkih plinova, smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti), međutim, u nekoliko područja ostvarivanje ciljeva je ili upitno ili još uvijek ispod razine na kojoj je planiran prosjek EU. Posebno se ističe zaostajanje u ostvarivanju cilja ulaganja u istraživanje i razvoj koji je prema Nacionalnom programu reformi definiran na razini od 1,4% BDP-a, dok je stopa na EU razini 3% BDP-a. Intenzitet ulaganja u istraživanje i razvoj u Hrvatskoj na istoj je razini kao prethodne godine i iznosi tek 0,84% BDP-a, čime ostaje upitno ostvarivanje definiranog cilja (koji je ionako značajno ispod EU cilja od 3%). Hrvatska ostvaruje svoj nacionalni cilj vezan uz stopu zaposlenosti (65,2%), što je također znatno ispod prosjeka EU (75%) i među najnižima u EU. U Hrvatskoj je stopa stjecanja visokog obrazovanja u dobnoj skupini od 30 do 34 godina u 2016. iznosila 29,5%, što je smanjenje u odnosu na 2015. godinu (30,9%). Takva promjena upozorava da nije vjerojatno da će Hrvatska do 2020. ostvariti svoj nacionalni cilj.

Od pet preporuka za 2017. godinu, prema izvješću Europskog semestra za Hrvatsku 2018. u većini preporuka ostvaren je „ograničeni napredak”, osim u preporuci koja se odnosi na funkcionalnost javne uprave gdje je konstatirano da nema napretka. Unutar preporuka o fiskalnoj politici i reformi mirovinskog sustava i dalje postoje aktivnosti u kojima nije zabilježen nikakav napredak u 2017. godini.⁴

2 RADNI DOKUMENT SLUŽBI KOMISIJE Izvješće za Hrvatsku 2018. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža, Bruxelles, 7.3.2018., SWD(2018) 209 final

3 Ibidem

4 Ibidem, str. 58-63: **Preporuka 1.:** Nastaviti s provedbom fiskalne politike u skladu sa zahtjevima preventivnog dijela Pakta o stabilnosti i rastu, što podrazumijeva da bi 2018. trebala i dalje biti u skladu sa svojim srednjoročnim proračunskim ciljem. Do rujna 2017. ojačati proračunsko planiranje i višegodišnji proračunski okvir, među ostalim jačanjem neovisnosti i mandata Povjerenstva za fiskalnu politiku. Poduzeti potrebne mjere za uvođenje vrijednosnog poreza na nekretnine. Ojačati okvir upravljanja javnim dugom, među ostalim godišnjim ažuriranjem strategije upravljanja javnim dugom – ograničeni napredak

Preporuka 2.: Osigurati mjere za odvratanje od ranog umirovljenja, ubrzati prelazak na višu dobnu granicu za zakonsko umirovljenje i uskladiti odredbe o mirovinama za posebne kategorije s općim pravilima za umirovljenje. Poboljšati koordinaciju i transparentnost socijalnih naknada – ograničeni napredak

Preporuka 3.: Poboljšati obrazovanje odraslih, osobito starijih radnika, niskokvalificiranih radnika i dugotrajno nezaposlenih. Ubrzati reformu obrazovnog sustava – ograničeni napredak

Preporuka 4.: Smanjiti rascjepkanost i poboljšati funkcionalnu raspodjelu nadležnosti u javnoj upravi uz istodobno

Iz takvih ocjena proizlaze i područja / problemi koji moraju biti prioritet u Vladinim politikama:

- Nastavak provedbe fiskalne politike u skladu s Paktom o stabilnosti i rastu te osnaživanje proračunskog planiranja i višegodišnjeg proračunskog okvira koji uključuje ažuriranje strategije upravljanja javnim dugom. U području oporezivanja, preporučuje se poduzeti potrebne mjere za uvođenje vrijednosnog poreza na nekretnine;
- Reforma mirovinskog sustava s ciljem sprječavanja ranog umirovljenja, uvođenje više dobne granice za zakonsko umirovljenje te usklađivanje odredbe o mirovinama za posebne kategorije s općim pravilima za umirovljenje. Poboljšanje koordinacije i transparentnosti socijalnih naknada;
- Slaba zastupljenost aktivnih politika tržišta rada ostavlja prostor za napredak osobito u obrazovanju odraslih, posebice starijih radnika, niskokvalificiranih radnika i dugotrajno nezaposlenih osoba. Sve navedeno neizravno je povezano s reformom obrazovnog sustava koju je potrebno ubrzati;
- U reformi javne uprave nema napretka. Visoka rascjepkanost javne uprave uzrokuje teritorijalne nejednakosti u pružanju javnih usluga koje iziskuju smanjenje te poboljšanje funkcionalne raspodjele nadležnosti.

Restriktivno poslovno okruženje usporava konkurentnost i investicije. Potrebna je cjelokupna reforma poslovnog okruženja koja uključuje smanjenje regulatornih troškova i administrativnih opterećenja za poduzeća, poboljšanje kvalitete i učinkovitosti pravosudnog sustava, liberalizaciju reguliranih profesija te poboljšanje korporativnog upravljanja poduzeća u državnom vlasništvu.

Razvoj hrvatskog gospodarstva, a time i sektora malih i srednjih poduzeća u budućem razdoblju, iz perspektive ostvarenja ciljeva Europe 2020. i perspektive Europskog semestra, ovisit će o odgovorima na identificirane probleme.

poboljšanje učinkovitosti i smanjenje teritorijalnih nejednakosti u pružanju javnih usluga. Na temelju savjetovanja sa socijalnim partnerima uskladiti okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama – nema napretka

Preporuka 5.: Ubrzati otuđivanje poduzeća u državnom vlasništvu i ostale državne imovine i poboljšati korporativno upravljanje u sektoru poduzeća u državnom vlasništvu. Znatno smanjiti opterećenje poduzeća koje je posljedica regulatornih troškova i administrativnih opterećenja. Ukloniti regulatorne prepreke koje ometaju pristup reguliranim profesijama i profesionalnim i poslovnim uslugama te njihovo obavljanje. Poboljšati kvalitetu i učinkovitost pravosudnog sustava, osobito smanjenjem trajanja postupaka u građanskim i trgovačkim predmetima – *ograničeni napredak*

2. Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj 2017. godine

Kriteriji razvrstavanja subjekata u sektoru malih i srednjih poduzeća⁵ u Hrvatskoj su definirani Zakonom o računovodstvu i Zakonom o poticanju malog gospodarstva. Posljednjom izmjenom Zakona o računovodstvu 2017. godine definirana je kategorija mikro poduzeća.

Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj u 2017. godini prikazano je u usporedbi s 2016. godinom, dok se u nekim slučajevima, s ciljem uočavanja određenih tendencija, koristi prikaz za razdoblje 2013. – 2017. godine. Pojedini prikazi stanja sektora malih i srednjih poduzeća uključuju razlikovanje kategorija mikro i malih poduzeća, ali se zbog nepostojanja raspoloživih podataka u nekim slučajevima prikazuju objedinjeni rezultati za mikro i mala poduzeća. Posebna je pozornost stavljena na zaposlenost, ukupne prihode te izvozne aktivnosti ovog sektora.

2.1. Značaj sektora malih i srednjih poduzeća u hrvatskom gospodarstvu

Obilježja malih i srednjih poduzeća po kriterijima zaposlenosti, ukupnog prihoda i izvoznog intenziteta

U gospodarstvu Hrvatske 2017. godine mala i srednja poduzeća imaju udio od 99,7%, što je konstanta u cijelom promatranom razdoblju. U odnosu na prethodnu godinu, u 2017. godini zabilježen je porast broja mikro i malih poduzeća za 4,9% te porast broja srednjih poduzeća za 3,9% (Tablica 1).

Tablica 1: Struktura poduzeća s obzirom na veličinu od 2013. do 2017. godine

	2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%	Broj subjekata	%
Sektor malih i srednjih poduzeća	100.841	99,7	104.116	99,7	106.221	99,7	114.156	99,7	119.752	99,7
Mikro i mala poduzeća	99.573		102.895		105.029		112.809		118.352	
Srednja poduzeća	1.268		1.221		1.192		1.347		1.400	
Velika poduzeća	350	0,3	354	0,3	348	0,3	327	0,3	329	0,3
Ukupno	101.191	100	104.470	100	106.569	100	114.483	100	120.081	100

Izvor: "Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2013 – 2017. godine", FINA, 2018.

⁵ U cijelom tekstu naziv „sektor malih i srednjih poduzeća“ uključuje, mikro, mala i srednja poduzeća.

Mikro, mala i srednja poduzeća zapošljavaju gotovo tri četvrtine (73,2%) svih zaposlenih u poslovnim subjektima u Hrvatskoj u 2017. godini, i taj udio je bez veće promjene u odnosu na 2016. godinu. Unutar sektora, posebno se ističu mikro poduzeća koja zapošljavaju 27,5% svih zaposlenih u poslovnim subjektima. Broj zaposlenih u mikro poduzećima u 2017. godini porastao je u odnosu na 2016. godinu za 4,3%, u malim poduzećima za 3,1%, u srednjim poduzećima za 4,5%, te u velikim poduzećima za 2,3% (Tablica 2).

Tablica 2: Veličina poduzeća i zaposlenost, ukupan prihod i izvoz u 2016. i 2017. godini

Ekonomski kriterij valorizacije sektora	Veličina poduzeća							
	Mikro		Mala		Srednja		Velika	
	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.
Broj zaposlenih	232.898	242.867	222.772	229.752	166.274	173.713	231.166	236.552
Zaposlenost (udio)	27,3%	27,5%	26,1%	26,0%	19,5%	19,7%	27,1%	26,8%
Ukupan prihod (mil. kn)	87.052	94.384	149.443	161.307	141.579	148.281	255.035	274.423
Ukupan prihod (udio)	13,7%	13,9%	23,6%	23,8%	22,4%	21,9%	40,3%	40,5%
Izvoz (000 kn)	8.801.609	10.121.387	23.172.448	26.989.911	34.045.279	35.254.300	53.414.542	65.477.447
Izvoz (udio)	7,4%	7,3%	19,4%	19,6%	28,5%	25,6%	44,7%	47,5%

Izvori: "Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2016. godini", FINA, 2017.

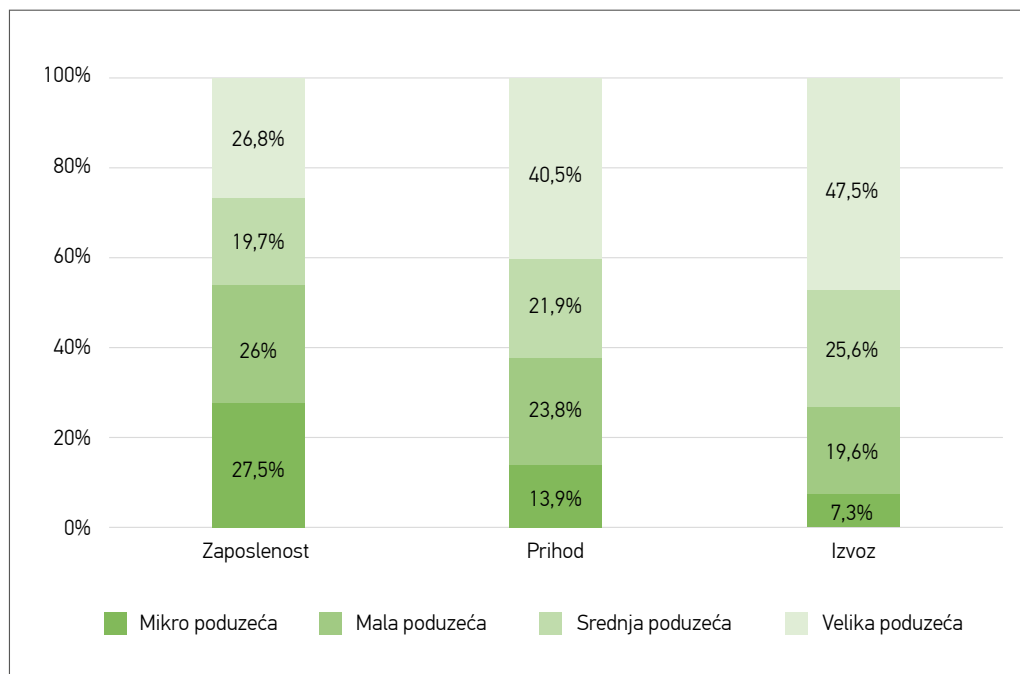
"Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2017. godini", FINA, 2018.

U 2017. godini udio mikro, malih i srednjih poduzeća u ukupnom prihodu ostvarenom na razini Hrvatske iznosio je 59,6%, što predstavlja neznatno smanjenje u odnosu na 2016. godinu. Međutim, promjene u prihodima ovisno o veličini poduzeća su uočljivije: ukupan prihod mikro poduzeća u 2017. godini porastao je za 8,4%, malih poduzeća za 7,9%, srednjih poduzeća za 4,7%, a velikih poduzeća za 7,6% u odnosu na 2016. godinu (Tablica 2).

U ukupno ostvarenom izvozu hrvatskih poduzeća u 2017. godini, sektor malih i srednjih poduzeća sudjeluje s udjelom od 52,5%, što predstavlja povećanje od 2,8 postotnih bodova u odnosu na 2016. godinu. Vrijednost izvoza mikro poduzeća u 2017. godini povećala se za 15%, malih poduzeća za 16,5%, srednjih poduzeća za 3,6% (što nije bilo dovoljno da zadrže udio u ukupnom izvozu od 28,5% iz 2016. godine) te velikih poduzeća za 22,6% u odnosu na 2016. godinu (Tablica 2).

Na slici 1 grafički su prikazane razlike među mikro, malim, srednjim i velikim poduzećima s obzirom na njihov doprinos zaposlenosti, ukupnom prihodu i izvozu u 2017. godini.

Slika 1: Ukupna zaposlenost, prihod i izvoz prema veličini poduzeća u 2017. godini

Mikro poduzeća ostvaruju najveći udio od 27,5% u ukupnoj zaposlenosti na razini Hrvatske, ali imaju najmanje udjele od 13,9% u ukupnim prihodima, te izvozu 7,3%. Mala poduzeća ostvaruju udio od 26% u ukupnoj zaposlenosti, udio od 23,8% u ukupno ostvarenim prihodima te udio od 19,6% u ukupno ostvarenom izvozu. Srednja poduzeća imaju udio od 19,7% u ukupnoj zaposlenosti, udio od 21,9% u ukupnim prihodima te udio od 25,6% u ukupnom izvozu. Velika poduzeća pokazuju najveću produktivnost te najveću orijentiranost prema izvozu. U 2017. godini velika poduzeća uz udio od 26,8% u ukupnoj zaposlenosti, ostvaruju najveće udjele u prihodima (40,5%) i izvozu (47,5%). Ovi podaci ukazuju na nedovoljno iskorišten potencijal malih i srednjih poduzeća u području internacionalizacije poslovanja i iskorištavanja potencijala koje pruža jedinstveno tržište Europske unije.

Prosječan broj zaposlenih u mikro i malim poduzećima bilježi kontinuirani trend blagog smanjenja u razdoblju od 2013. godine kada je iznosio prosječno 4,2 zaposlenika do prosječno 4 zaposlenika u 2017. godini. U isto vrijeme ukupni prihodi po zaposlenom u mikro i malim poduzećima kontinuirano rastu ostvarivši ukupno povećanje od 8,4% u 2017. godini u odnosu na 2013. godinu (Tablica 3).

Tablica 3: Prosječan broj zaposlenih i produktivnost u mikro i malim poduzećima od 2013. do 2017. godine

Godina	Broj mikro i malih poduzeća	Broj zaposlenih u mikro i malim poduzećima	Prosječni broj zaposlenih u mikro i malim poduzećima	Ukupan prihod (u mil. kn)	Ukupan prihod po zaposlenom (u kn)
2013.	99.573	414.507	4,2	206.905	499.159
2014.	102.895	422.238	4,1	215.807	511.103
2015.	105.029	432.934	4,1	226.110	522.273
2016.	112.809	455.670	4,0	236.495	519.005
2017.	118.352	472.619	4,0	255.691	541.009

Izvor: "Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2013 – 2017. godine", FINA, 2018.

Prosječan broj zaposlenih u srednjim poduzećima kontinuirano raste u promatranom razdoblju od prosječno 118,8 zaposlenika u 2013. godini do prosječno 124,1 zaposlenika u 2017. godini. Ukupan prihod po zaposlenom, kao i u malim poduzećima, kontinuirano raste (za 14,5% u 2017. godini u odnosu na 2013. godinu), što ukazuje na povećanje produktivnosti i konkurentnosti malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj (Tablica 4).

Tablica 4: Prosječan broj zaposlenih i produktivnost u srednjim poduzećima od 2013. do 2017. godine

Godina	Broj srednjih poduzeća	Broj zaposlenih u srednjim poduzećima	Prosječni broj zaposlenih u srednjim poduzećima	Ukupan prihod (u mil. kn)	Ukupan prihod po zaposlenom (u kn)
2013.	1.268	150.605	118,8	112.309	745.719
2014.	1.221	145.246	118,9	112.320	773.309
2015.	1.192	147.250	123,5	119.100	808.828
2016.	1.347	166.274	123,4	141.579	851.480
2017.	1.400	173.713	124,1	148.281	853.598

Izvor: "Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2013 – 2017. godine", FINA, 2018.

Pokretanje poslovnih pothvata i rastuća poduzeća

GEM – Global Entrepreneurship Monitor najveće je svjetsko istraživanje o poduzetništvu u kojem Hrvatska sudjeluje od 2002. godine⁶. GEM istraživanje prati razinu aktivnosti u pokretanju poslovnih pothvata na nacionalnoj razini koju mjeri TEA indeksom⁷. Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj mjerena TEA indeksom u 2017. godini iznosi 8,9%, što je najbolji rezultat u posljednjih pet godina. U odnosu na 2015. godinu indeks se povećao za 1,2 postotna boda, dok se u odnosu na 2016. godinu povećao za 0,5 postotnog boda (Tablica 5). Hrvatska po ovom pokazatelju prati prosjek EU zemalja (8,3% u 2017. godini), ali značajno zaostaje za prosjekom zemalja čija su gospodarstva temeljena na efikasnosti, čijoj skupini pripada u okviru zemalja uključenih u GEM istraživanje (18,5% u 2017. godini).

Tablica 5: Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine, mjerena TEA indeksom

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
TEA indeks (%), Hrvatska	8,3	8,0	7,7	8,4	8,9
TEA indeks (%), GEM prosjek ⁸	14,4	14,0	14,5	14,2	18,5
TEA indeks (%), EU prosjek	8,0	7,8	8,0	8,6	8,3

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Poduzetnička aktivnost povezana je s motivacijom za poduzetničko djelovanje koja može biti rezultat prepoznavanja poslovne prilike ili nedostatka drugih mogućnosti zaposlenja. GEM istraživanje mjeri pokretanje poduzetničkih pothvata zbog prilike ili iz nužde indeksom TEA Prilika, TEA Nužnost i motivacijskim indeksom⁹. Poželjno je da je motivacijski indeks što veći jer tada govori o potencijalno boljoj pripremljenosti za pokretanje poslovnog pothvata i o većem optimizmu koji se temelji na prepoznatoj prilici. Motivacijski indeks Hrvatske u 2017. godini je 1,8 što znači da je 1,8 puta više poduzetnika koji ulaze u poduzetničku aktivnost zbog uočene prilike, a ne iz nužde (Tablica 6). Hrvatska u cijelom promatranom razdoblju ima niži motivacijski indeks od EU prosjeka kao i od prosjeka svih zemalja uključenih u GEM istraživanje.

6 GEM istraživanje u Hrvatskoj provodi CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u suradnji s istraživačkim timom s Ekonomskog fakulteta u Osijeku, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku.

7 TEA (Total Early Entrepreneurial Activity) indeks predstavlja broj poduzetnički aktivnih ljudi (koji kombinira broj ljudi koji pokreću poduzetnički pothvat i broj ljudi koji su vlasnici ili vlasnici/*manageri* poduzeća mlađih od 42 mjeseca) u odnosu na 100 ispitanika između 18 i 64 godina starosti.

8 Prosjek grupe zemalja čija se gospodarstva temelje na efikasnosti, uključenih u GEM istraživanje u toj godini, a kojima pripada i Hrvatska

9 Motivacijski indeks predstavlja odnos TEA Prilika prema TEA Nužnost. Vrijednost motivacijskog indeksa iznad 1 znači da je više poduzetničkih pothvata pokrenuto zbog uočene prilike, a vrijednost ispod 1 znači da je više onih koje je na poduzetništvo natjerala nužda, odnosno nedostatak drugih opcija.

Tablica 6: Razlozi za ulazak u poduzetničku aktivnost u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine

Godina	TEA Prilika (%)			TEA Nužnost (%)			Motivacijski indeks		
	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek
2013.	5,0	5,8	10,0	3,1	1,8	3,9	1,6	4,3	3,0
2014.	4,1	5,7	10,0	3,7	1,8	3,7	1,1	4,6	3,3
2015.	4,6	6,0	10,1	3,1	1,7	4,1	1,5	4,0	2,9
2016.	5,6	6,6	10,2	2,6	1,7	3,5	2,2	5,3	6,6
2017.	5,6	6,2	10,6	3,1	1,6	4,0	1,8	5,0	3,6

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Dugogodišnja visoka stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj vjerojatno je utjecala na visok udio poduzetnika koji se odlučuju na pokretanje poslovnog pothvata zbog nužde. Prema podacima Eurostata, stopa nezaposlenosti je u 2017. godini iznosila 11,1%, dok je stopa nezaposlenosti mladih iznosila 27% čime je Hrvatska svrstana u vrh europskih zemalja koje ostvaruju najveće stope nezaposlenosti¹⁰.

Pokretanje poslovnih pothvata iz nužde jedan je od načina izlaska iz nezaposlenosti. Hrvatski zavod za zapošljavanje kroz potpore za samozapošljavanje omogućuje financijsku podršku svojim korisnicima. Potpore predstavljaju mjeru aktivne politike zapošljavanja namijenjene osobama prijavljenim u evidenciju nezaposlenih koje imaju poduzetničku ideju¹¹. Potpora u iznosu do 55.000 kuna dodjeljuje se za sufinanciranje troškova otvaranja i rada poslovnog subjekta. U 2017. godini ukupno je 5.824 osoba upisanih u evidenciju nezaposlenih koristilo potporu za samozapošljavanje, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od 17% (Tablica 7). To i dalje predstavlja nedovoljno korištenu mjeru za rješavanje pitanja nezaposlenosti, budući da udio aktivnih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZa u ukupnom broju nezaposlenih u prethodnim godinama ne prelazi 1%.

10 Eurostat, Unemployment statistics, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics, preuzeto 01.08.2017.

11 Prema Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, osoba se prestaje voditi kao nezaposlena u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ako registrira trgovačko društvo ili drugu pravnu osobu, odnosno stekne više od 25% udjela u trgovačkom društvu ili drugoj pravnoj osobi, registrira obrt, slobodno zanimanje ili djelatnost poljoprivrede i šumarstva.

Tablica 7: Korisnici potpora za samozapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje od 2011. do 2017. godine

Godina	Broj samozaposlenih osoba - novih korisnika potpore za samozapošljavanje HZZa	Broj samozaposlenih - koji su prestali koristiti potporu za samozapošljavanje HZZa	Ukupan broj korisnika potpora za samozapošljavanje HZZa u godini
2013.	4.906	937	5.737
2014.	2.277	4.589	7.077
2015.	2.776	2.238	4.885
2016.	2.333	2.739	4.980
2017.	3.583	2.273	5.824

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018.

Za rješavanje pitanja nezaposlenosti, osim pokretanja poduzetničkog pothvata kao oblika samozapošljavanja, važna su i rastuća poduzeća s obzirom na njihov kapacitet za otvaranje novih radnih mjesta. GEM istraživanje rastuća poduzeća identificira na temelju nekoliko kriterija koji ukazuju na razvoj inovativnog kapaciteta poduzeća, kao što su razvoj novih proizvoda, tehnološko osuvremenjivanje, te internacionalizacija poslovanja. Prema GEM istraživanju, u 2017. godini 14,2% poduzeća u Hrvatskoj su imala nove proizvode koji su novi svima, što predstavlja povećanje broja poduzeća u ovoj kategoriji (Tablica 8), ali udio broja poduzeća koja imaju proizvode koji nisu novi nikome se zadržava na istoj razini (71,7%).

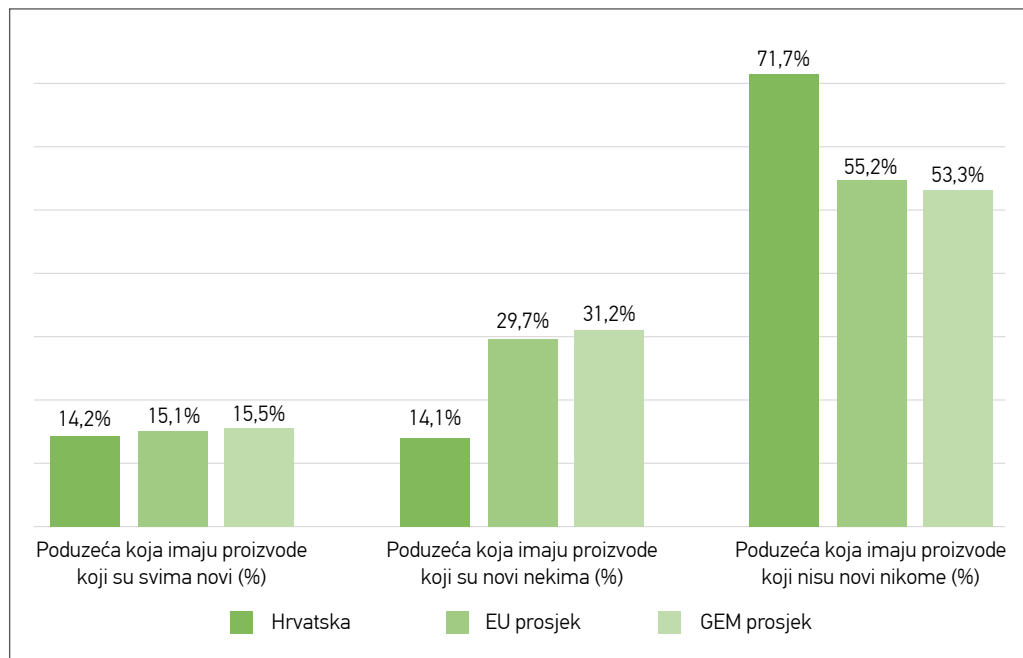
Tablica 8: Inovativni kapacitet poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda od 2013. do 2017. godine

Kriterij za kategorizaciju rastućih poduzeća	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Poduzeća koja imaju nove proizvode koji su novi svima (%)	8,1	8,2	8,8	10,9	14,2
Poduzeća koja imaju proizvode koji su novi nekima (%)	21,9	19,1	19,4	17,2	14,1
Poduzeća koja imaju proizvode koji nisu novi nikome (%)	70,1	72,7	71,8	71,9	71,7

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Usporedbom podataka za Hrvatsku za 2017. godinu s prosjekom EU zemalja i svih zemalja uključenih u GEM istraživanje, vidljivo je da se Hrvatska približila prosjeku EU zemalja u kategoriji poduzeća koja imaju nove proizvode koji su novi svima (2015. godine Hrvatska je imala 8,8% takvih poduzeća u odnosu na prosjek od 14,4% u EU), uz istovremeno smanjenje udjela poduzeća koja imaju proizvode koji su novi nekima. Pri tome je važno istaknuti da je Hrvatska i u 2017. godini zadržala značajan udio poduzeća koja imaju proizvode koji nisu novi nikome (Slika 2).

Slika 2: Rastuća poduzeća u Hrvatskoj prema kriteriju razvoja novih proizvoda 2017. godine

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

50 tehnoloških poduzeća s najbržim rastom u Srednjoj Europi Deloitte Technology Fast 50 Central Europe 2017¹²

Konzultantsko poduzeće Deloitte već dugi niz godina prati tehnološka poduzeća u Srednjoj Europi profilirajući 50 brzorastućih tehnoloških poduzeća u regiji. Ovaj projekt provodi se od 2000. godine, a posljednji rezultati iz 2017. godine temelje se na podacima o rastu prihoda tijekom četiri godine (2013.-2016.). U program su uključene sljedeće djelatnosti: IT i digitalna rješenja, Internet, mediji i telekomunikacije; biotehnologija, nanotehnologija i medicinska tehnologija, čista tehnologija (clean tech) i energija.

Na ljestvici 50 tehnoloških poduzeća s najbržim rastom u Srednjoj Europi u 2017. godini nalazi se osam hrvatskih poduzeća koja pripadaju djelatnosti IT industrije i digitalnih rješenja, Interneta, medija i telekomunikacija, te čiste tehnologije i energije. Najbolje pozicionirano hrvatsko poduzeće koje je zauzelo 10. mjesto na ukupnoj ljestvici je Rimac Automobili. Potom slijede Code Consulting Ltd., Telum d.o.o., Profico d.o.o., Undabot d.o.o., Hangar 18 d.o.o., Gauss LTD te Infinum d.o.o. Rezultati hrvatskih poduzeća pozicionirali su Hrvatsku na 2. mjesto zemalja Srednje Europe, odmah iz Poljske koja je imala 19 brzorastućih tehnoloških poduzeća.

¹² Deloitte Technology Fast 50 Central Europe 2017, dostupno na: <https://www2.deloitte.com/content/campaigns/ce/technology/fast-50/ce-fast-50-2018.html>, preuzeto 3.08.2018.

Posebno priznanje Rising Star Award dobivaju poduzeća iznimnog potencijala, no koja su premlada za ispunjenje svih kriterija glavne Fast 50 kategorije. U ovoj su kategoriji prepoznata dva hrvatska poduzeća: Q Software te Merit Media Int.

Ulaganje u istraživanje i razvoj te inovativnost malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Ulaganje u istraživanje i razvoj predstavlja ključnu komponentu povećanja inovativnosti i konkurentnosti gospodarstva. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u Hrvatskoj u 2016. godini bili su veći za 2,3% u odnosu na 2015. godinu¹³. Poslovni sektor ostvaruje najveći udio (44,8%) u ukupnim izdacima za istraživanje i razvoj, a slijede ga državni i privatni neprofitni sektor (21,9%) te sektor visokoga obrazovanja (33,4%). Sektor visokog obrazovanja bilježi povećanje ulaganja u 2016. godini u odnosu na 2015. godinu za 40,8%, dok ostala dva sektora ostvaruju smanjenje ulaganja. Privatni je sektor u 2016. godini smanjio ulaganja u istraživanje i razvoj u odnosu na 2015. godinu za 10,6%, dok je državni i privatni neprofitni sektor smanjio ulaganja za 8,7% (Tablica 9).

Tablica 9: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj – Hrvatska, 2013. – 2016. godine (u tis. kuna)

	2013.	%	2014.	%	2015.	%	2016.	%
Poslovni sektor	1.346.810	50,1	1.251.944	48,3	1.461.802	51,2	1.307.082	44,8
Državni i privatni neprofitni sektor	686.275	25,5	676.146	26	700.106	24,5	639.148	21,9
Visoko obrazovanje	654.919	24,4	666.514	25,7	691.771	24,3	974.107	33,4
Ukupno	2.688.004	100	2.594.604	100	2.853.679	100	2.920.337	100

Izvor: „Statističke informacije 2017.“, Državni zavod za statistiku, 2017., Istraživanje i razvoj u 2016., Priopćenje br. 8.2.1., 2017., Državni zavod za statistiku

Globalni indeks inovativnosti (GII) je svjetsko istraživanje koje mjeri razinu inovativnosti ekonomije određene zemlje. Razina inovativnosti određuje se prema pet komponenti koje omogućuju inovativne aktivnosti: institucije, ljudski kapital i istraživanje, infrastruktura, sofisticiranost tržišta i poslovna sofisticiranost, dok su dvije komponentne koje određuju stvarnu razinu inovativnosti znanje i tehnologija, te kreativni rezultati. Prema podacima ovog međunarodnog istraživanja¹⁴ Hrvatska je u 2017. godini zauzela 41. mjesto od ukupno 127 zemalja u kojima je ovim istraživanjem mjerena razina inovativnosti ekonomije. Rang Hrvatske predstavlja skok za 6 mjesta u odnosu na 2016. godinu (kada je istraživanjem bilo obuhvaćeno 160 zemalja), a na vrhu ljestvice je kao i prethodnih godina Švicarska. Ispred Hrvatske nalaze se Njemačka na 9. mjestu, Austrija na 20., Češka na 24., Italija na 29., Slovenija na 32. te Mađarska na 39. mjestu. Od zemalja iz susjedstva, iza Hrvatske su Crna Gora na 48. mjestu, Makedonija na 61., Srbija na 62., te Bosna i Hercegovina na 86. mjestu.

13 Podaci za 2017. godinu do završetka pripreme Izvješća nisu bili dostupni.

14 Više informacija: <https://www.globalinnovationindex.org/home>, preuzeto 1.08.2018.

Financijska performansa malih i srednjih poduzeća

U 2017. godini hrvatski poslovni sektor bilježi smanjenje neto dobiti za 8,9% u odnosu na prethodnu godinu. Sve kategorije poduzeća s obzirom na veličinu ostvarile su pozitivan konsolidirani rezultat (iako manji nego u 2016. godini), odnosno ostvarena je dobit bila veća od ostvarenih gubitaka (Tablica 10).

Tablica 10: Financijska efikasnost poduzeća u 2016. i 2017. godini

Poduzeća	2016.		2017.	
	Milijun kuna	%	Milijun kuna	%
Mikro				
Dobit	6.912	17,9	8.580	20,7
Gubitak	6.609	45,1	7.457	38,2
Konsolidirani rezultat	303	1,3	1.122	5,1
Mala				
Dobit	8.906	23	9.725	23,5
Gubitak	3.229	22	4.488	23
Konsolidirani rezultat	5.677	23,6	5.237	23,9
Srednja				
Dobit	7.957	20,6	7.715	18,6
Gubitak	2.260	15,4	2.184	11,2
Konsolidirani rezultat	5.697	23,7	5.532	25,3
Velika				
Dobit	14.921	38,6	15.377	37,1
Gubitak	2.562	17,5	5.383	27,6
Konsolidirani rezultat	12.359	51,4	9.994	45,7
Ukupno				
Dobit	38.696	100	41.397	100
Gubitak	14.661	100	19.512	100
Konsolidirani rezultat	24.035	100	21.885	100

Izvori: "Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2016. godini", FINA, 2017.

"Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2017. godini", FINA, 2018.

Konsolidirani rezultat u sebi „prelama“ utjecaje promjena u dobiti i gubicima – najveća promjena u 2017. u odnosu na 2016. godinu je porast učešća konsolidiranog rezultata mikro poduzeća (s 1,3% u 2016. na 5,1% u 2017. godini) i pad konsolidiranog rezultata velikih poduzeća (s 51,4% na 45,7%).

Mikro poduzeća su u 2017. godini ostvarila 8,6 milijardi kuna neto dobiti, što je porast od 24,1% u odnosu na ostvarenu dobit u 2016. godini. Ovim su rezultatom povećala svoj udio u ukupno ostvarenoj dobiti poduzeća u Hrvatskoj koji je 2017. godine iznosio 20,7%.

Mala poduzeća ostvarila su u 2017. godini 9,7 milijardi kuna neto dobiti, što predstavlja povećanje od 9,2% u odnosu na rezultat ostvaren u 2016. godini, ali time je udio u ukupno ostvarenoj dobiti poduzeća u Hrvatskoj u 2017. godini ostao nepromijenjen u odnosu na 2016. godinu.

Srednja poduzeća ostvarila su neto dobit u iznosu od 7,7 milijardi kuna u 2017. godini, što je smanjenje od 3% u odnosu na 2016. godinu. Ovo smanjenje odrazilo se i na smanjenje udjela srednjih poduzeća u ukupno ostvarenoj dobiti gospodarstva u 2017. godini (na 18,6% sa 20,6% u 2016. godini).

Dobit velikih poduzeća u 2017. godini povećala se za 3% u odnosu na 2016. godinu, ali to nije bilo dovoljno da velika poduzeća zadrže razinu udjela u ukupno ostvarenoj dobiti iz 2016. godine (neznatni pad na 37,1% sa 38,6% u 2016. godini).

Svjetska ljestvica digitalne konkurentnosti 2018. IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018¹⁵

Institut za razvoj poslovnog upravljanja (IMD) iz Lausanne već gotovo 30 godina prati konkurentnost zemalja u suradnji s mrežom partnerskih svjetskih instituta. Prema posljednjem izvješću za 2018. godinu, Hrvatska je zauzela 44. mjesto od ukupno 63 zemalja uključenih u istraživanje, te time ostvarila poboljšanje pozicije za 4 mjesta u odnosu na 2017. godinu.

IMD – Svjetska ljestvica digitalne konkurentnosti analizira i rangira sposobnost zemalja da usvoje digitalne tehnologije kako bi potaknuli njihovu primjenu u javnim uslugama, poslovnim modelima i društvu općenito. Digitalna konkurentnost temelji se na analizi 3 faktora: znanju, tehnologiji i spremnosti za budućnost. Svaki od ova tri faktora podijeljen je u 3 podfaktora koji sadrže ukupno 50 kriterija.¹⁶ Na vrhu ljestvice digitalne konkurentnosti je SAD, a slijede Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija, Južna Koreja, Tajvan, Njemačka,

Japan, Francuska i Malezija. Izvješće pokazuje da zemlje u kojima vladine institucije podržavaju i uključuju digitalizaciju u svoj razvoj prednjače u tehnološkim inovacijama.

Posljednji rezultat Hrvatske pokazuje kako su pozitivni pomaci napravljeni u kategoriji znanja, posebice u području obuke i obrazovanja te koncentracije znanja kao i u kategoriji spremnosti za budućnost gdje je moguće uočiti poboljšanje indeksa usvajanja tehnologije. Kao glavne slabosti identificirani su sljedeći indikatori: međunarodno iskustvo, strana visoko kvalificirana radna snaga, obuka zaposlenika, imigracijski zakoni, stavovi prema globalizaciji, agilnost kompanija, korištenje velikih podataka i analitike, transfer znanja te javno privatno partnerstvo.

¹⁵ „IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018“, dostupno na: http://konkurentnost.hr/wp-content/uploads/2018/06/imd_world_digital_competitiveness_ranking_2018-1.pdf, preuzeto: 2.08.2018.

¹⁶ Nacionalno vijeće za konkurentnost, dostupno na: <http://konkurentnost.hr/novosti/imd-svjetska-ljestvica-digitalne-konkurentnosti-2018-hrvatska-poboljsala-svoju-poziciju-za-4-mjesta/>, preuzeto: 2.08.2018.

2.2. Dinamika razvoja sektora malih i srednjih poduzeća

Podaci o osnivanju novih i zatvaranju postojećih poduzeća predstavljaju osnovu za praćenje dinamike razvoja sektora malih i srednjih poduzeća. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u 2017. godini u Hrvatskoj je osnovano 16.759 pravnih osoba, odnosno 8,3% više pravnih osoba u odnosu na 2016. godinu (Tablica 11).

Tablica 11: Broj osnovanih pravnih osoba u 2016. i 2017. godini

	2016.	2017.	Razlika u broju novoosnovanih poduzeća
Trgovačka društva	13.450	14.882	10,6%
Ostali	2.025	1.877	-7,3%
Ukupno	15.475	16.759	8,3%

Izvor: Broj i struktura poslovnih subjekata u prosincu 2017., Priopćenje br. 11.1.1/4., 2018., Državni zavod za statistiku

GEM istraživanje prati stopu izlaska iz poslovne aktivnosti, odnosno prestanka poduzetničkog djelovanja. U 2017. godini u Hrvatskoj ova stopa je iznosila 1,9%, dok je na razini prosjeka EU bila 2,1%. Nadalje, GEM istraživanje prati i uzroke prekida poslovne aktivnosti (Tablica 12). Najčešći uzroci prekida poslovne aktivnosti u Hrvatskoj tijekom 2017. godine bili su povezani s problemima profitabilnosti poslovanja (34,2%), zatim s osobnim ili obiteljskim razlozima (25,4%) te s problemima u pristupu izvorima financiranja (15,2%).

Tablica 12: Uzroci prekida poslovne aktivnosti u Hrvatskoj i odabranim zemljama u 2017. godini (%)

Uzroci prekida poslovne aktivnosti	Hrvatska	SAD	Kanada	Francuska	Njemačka	Japan
Prilika za prodaju	0	0	27,9	8,5	5,9	12,7
Poduzeće nije profitabilno	34,2	8	18,4	23,9	29,2	26,6
Problemi u pristupu financiranju	15,2	5,2	11,9	16,6	5,8	3,3
Drugi posao ili poslovna prilika	5,7	30,2	13,6	5,8	12,9	7,8
Izlaz je bio planiran	1,4	8,4	2,4	0	9,2	7,3
Umirovljenje	4,7	5,4	6,5	4,6	2,5	0
Osobni ili obiteljski razlozi	25,4	21,1	13,7	13,2	26,5	25,3
Incidentne situacije	1,1	1,9	1,5	8,6	1,8	17
Porezna politika/Administracija	12,5	20	4,2	18,9	6,1	0

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

GEM podaci za Hrvatsku za 2017. godinu ukazuju da se 4,7% poduzetnika odlučilo na prekid poslovne aktivnosti zbog umirovljenja te dodatnih 25,4% poduzetnika zbog osobnih ili obiteljskih razloga, što upućuje na važnost pravovremenog planiranja prijenosa poslovanja (*business transfera*) i pronalaska najboljeg rješenja za održivost poduzeća nakon umirovljenja vlasnika. Usporedbom podataka o uzrocima prekida poslovne aktivnosti u nekoliko odabranih zemalja, moguće je uočiti kako poduzetnici u Sjedinjenim Američkim Državama kao najčešće uzroke prekida navode drugi posao ili poslovnu priliku (30,2%), u Kanadi navode priliku za prodaju (27,9%), a u Japanu neprofitabilnost poduzeća (26,6%), slično kao i poduzetnici u Njemačkoj (29,2%) te Francuskoj (23,9%). Usporedna analiza podataka ukazuje kako su porezna politika i administracija značajni uzroci prekida poslovne djelatnosti u SAD – u (20%) i Francuskoj (18,9%), dok je taj postotak u Hrvatskoj nešto niži, ali jednako tako značajan (12,5%). Kanada (4,2%) i Njemačka (6,1%) iskazuju dosta niže postotke u ovoj kategoriji, dok u slučaju Japana porezna politika i administracija ne predstavljaju uzrok prekida poslovne aktivnosti. Prikazani podaci o razlozima izlaska iz poslovne aktivnosti upozoravaju da različita institucionalna okruženja i nacionalne kulture neposredno utječu na poduzetničku aktivnost i u ovoj fazi životnog ciklusa pothvata.

2.3. Regionalni aspekt značaja sektora malih i srednjih poduzeća

GEM istraživanje prati i regionalne razlike¹⁷ u aktivnostima pokretanja poslovnog pothvata. U 2017. godini zabilježen je značajan rast poduzetničke aktivnosti mjerene TEA indeksom u regiji Dalmacija, sa 7,7% u 2016. na 11,2% u 2017. godini, što je ujedno i najviša vrijednost indeksa među svim hrvatskim regijama u 2017. godini. Slijedi regija Istra, Primorje i Gorski kotar te regija Zagreb i okolica koja je imala niži indeks u odnosu na 2016. godinu. Regiju Sjeverna Hrvatska obilježilo je neznatno povećanje pokretanja poduzetničke aktivnosti, mjerene TEA indeksom, dok je u regijama Lika i Banovina te Slavonija i Baranja izmjerena najniža razina TEA indeksa (Tablica 13).

Tablica 13: Regionalne razlike u pokretanju poslovnog pothvata od 2013. do 2017. godine – TEA (%) i rang

Regija	2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	TEA	Rang	TEA	Rang	TEA	Rang	TEA	Rang	TEA	Rang
Istra, Primorje i Gorski kotar	9,6	3	6,8	4	11,8	1	7,5	4	9,8	3
Zagreb i okolica	10,0	2	9,5	1	8,2	3	11,4	1	9,9	2
Dalmacija	10,7	1	9,2	2	9,0	2	7,7	3	11,2	1
Sjeverna Hrvatska	3,8	6	8,8	3	7,7	4	8,1	2	8,8	4
Lika i Banovina	7,5	4	4,4	6	4,4	5	7,5	4	6,7	5
Slavonija i Baranja	6,8	5	5,8	5	3,9	6	5,7	5	5,1	6

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Uključivanjem kriterija motiviranosti za poduzetničko djelovanje u hrvatskim regijama (mjerena odnosom TEA prilika prema TEA nužnost), dobije se dodatna informacija o kvaliteti poduzetničke aktivnosti u pojedinoj regiji. Najviše poslovnih pothvata zbog uočene prilike (TEA prilika) u 2017. godini bilo je u Istri, Primorju i Gorskom kotaru, a najmanje u regiji Lika i Banovina (Slika 3).

¹⁷ Za potrebe GEM istraživanja od 2003. godine hrvatske županije su grupirane u šest regija po kriteriju geografsko-povijesnog poimanja regionalne strukture Hrvatske:

Istra, Primorje i Gorski kotar – Istarska županija i Primorsko-goranska županija

Zagreb i okolica – Grad Zagreb i Zagrebačka županija

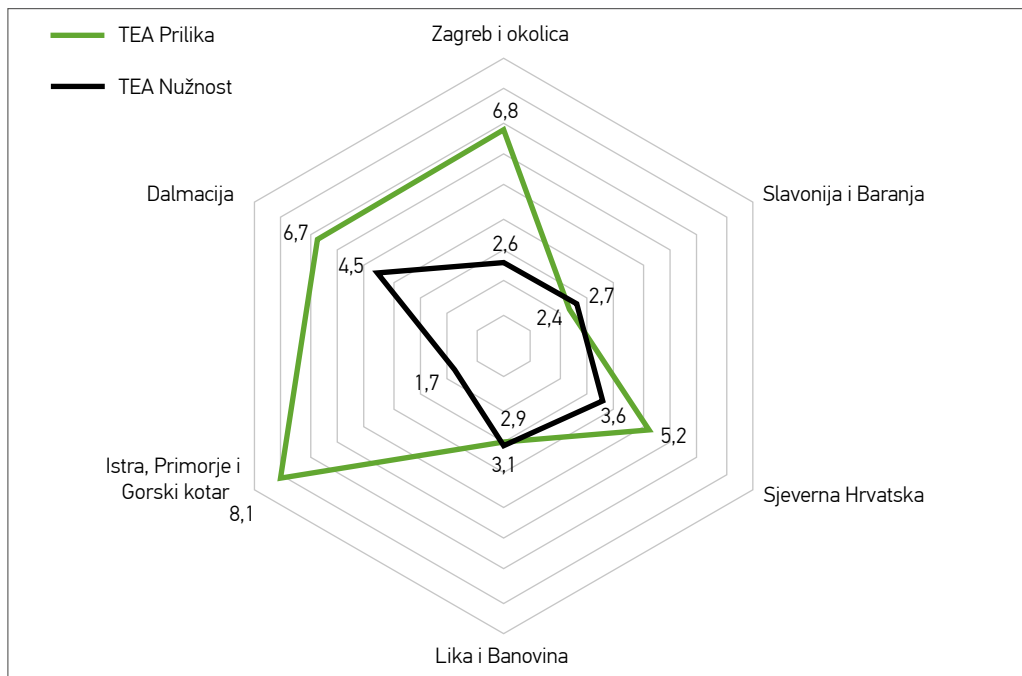
Dalmacija – Dubrovačko-neretvanska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Šibensko-kninska županija i Zadarska županija

Sjeverna Hrvatska – Bjelovarsko-bilogorska županija, Krapinsko-zagorska županija, Kopriivničko-križevačka županija, Međimurska županija, Varaždinska županija i Virovitičko-podravsko županija

Lika i Banovina – Karlovačka županija, Ličko-senjska županija, Sisačko-moslavačka županija

Slavonija i Baranja – Brodsko-posavska županija, Osječko-baranjska županija, Požeško-slavonska županija i Vukovarsko-srijemska županija

Slika 3: Regije u Hrvatskoj prema motiviranosti za poduzetničko djelovanje u 2017. godini

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Rezultati GEM istraživanja u 2017. godini o regionalnim razlikama u stavovima o poduzetništvu ukazuju na poboljšanje percepcije ispitanika o uočavanju prilika za pokretanje novih poduzetničkih projekata u odnosu na prethodnu godinu. Ipak, povećanje percepcije o prilikama ne znači uvijek i povećanje namjera za poduzetničko djelovanje. Povećanje broja ispitanika koji namjeravaju pokrenuti poslovni pothvat u naredne tri godine prisutno je u većini regija (osim Zagreba i okolice, te Slavonije i Baranje). Također, veći broj ispitanika vidi priliku za pokretanje poslovnog pothvata u idućih 6 mjeseci u svim promatranim regijama, izuzev Slavonije i Baranje. U ovoj kategoriji prednjače regije Istra, Primorje i Gorski kotar te Dalmacija.

Poduzetništvo kao dobar izbor karijere vidi preko 55% ispitanika u svim regijama u 2017. godini, no u odnosu na 2016. godinu zabilježen je pad interesa za poduzetništvo kao karijeru u Istri, Primorju i Gorskom kotaru te Slavoniji i Baranji. Pozitivan utjecaj medija na razvoj poduzetničke kulture uočava manje od 50% ispitanika većine regija, izuzev Sjeverne Hrvatske te Like i Banovine (Tablica 14).

Tablica 14: Usporedba regionalnih razlika u stavovima o poduzetništvu 2016. i 2017. godine, u postotku (%) od anketirane populacije – GEM

	Namjera pokretanja poslovnog pothvata u iduće 3 godine		Vide priliku za pokretanje poslovnog pothvata u idućih 6 mjeseci		Imaju potrebno znanje, vještine i iskustvo za pokretanje poslovnog pothvata		Većina ljudi poduzetništvo smatraju dobrim izborom karijere		Mediji utječu pozitivno na razvoj poduzetničke kulture	
	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.
Istra, Primorje i Gorski kotar	23,8	28,4	32,1	45,7	57,7	58,6	60,3	57,6	53	49
Zagreb i okolica	26,4	22,9	31,7	34,2	52,7	52,2	59,7	62,3	46,8	44,4
Dalmacija	22,2	26,1	28,1	45,3	56,6	55,5	63,3	64,9	43,6	49
Sjeverna Hrvatska	20,6	21,7	21,7	27,6	51,9	48	64,6	63,4	53,3	52
Lika i Banovina	16,1	19,3	11,4	25	41,3	45,8	61,2	65,2	35,7	53,3
Slavonija i Baranja	19,9	17,8	14	21,1	36	43	64,3	59,5	46,5	45,7

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

2.4. Obrtništvo u Hrvatskoj

U 2017. godini u Hrvatskoj je bilo aktivno 77.335 obrta što čini 39,5% od svih aktivnih trgovačkih društava. U odnosu na 2016. godinu, broj aktivnih obrta povećao se za 1,9%, dok se u odnosu na 2013. godinu broj aktivnih obrta smanjio za 3,8%. Aktivni obrti su krajem 2017. godine zapošljavali 176.805 osoba (uključujući vlasnike/ortake obrta i njihove djelatnike), odnosno 13,4% od ukupno zaposlenih u pravnim osobama u Hrvatskoj i time zadržali isti udio kao i 2016. godine (Tablica 15).

Tablica 15: Broj aktivnih obrta i zaposlenih u obrtima u Hrvatskoj, stanje u prosincu 2013. – 2017. godine

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj aktivnih obrta <i>Udio u aktivnim trgovačkim društvima</i>	80.407 38,3%	78.070 35,5%	76.222 33%	75.861 39,9%	77.335 39,5%
Broj zaposlenih u obrtima <i>Udio zaposlenih u obrtima u ukupno zaposlenima</i>	181.503 13,7%	176.973 13,6%	175.942 13,5%	176.022 12,9%	176.805 13,4%

Izvor: Obrtništvo u brojkama, Hrvatska obrtnička komora, prosinac 2017., prema podacima Državnog zavoda za statistiku

Tijekom 2017. godine najviše obrta bilo je aktivno u Gradu Zagrebu (16,8%), a slijede Splitsko-dalmatinska županija (13,1%) i Primorsko-goranska županija (10,1%).

Prema cehovskom ustroju najviše aktivnih obrta u Hrvatskoj u 2017. godini pripadalo je cehu uslužnog zanatstva (39,5%), potom cehu ugostiteljstva i turizma (15,7%) te trgovine (12,5%).

Kroz program Poduzetnički impuls resornog ministarstva obrtima su tijekom 2017. godine bile dodijeljene 3.459 potpore, od čega 898 potpore za cjeloživotno obrazovanje za obrtnike, 98 potpora za naukovanje, 121 potpora za očuvanje i razvoj tradicijskih i umjetničkih obrta, te 2.342 potpora za stipendiranje učenika u obrtničkim zanimanjima. Ukupna vrijednost dodijeljenih potpora bila je 33,8 milijuna kuna.

U školskoj godini 2017./2018. upisano je 3.324 učenika u programe obrtničkih zanimanja, od toga najviše u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji (27,4%) te u Splitsko – dalmatinskoj županiji (11,3%). U odnosu na prethodnu školsku godinu 2016./2017. u školskoj godini 2017./2018. zabilježen je pad interesa mladih za obrtnička zanimanja za 20%, a u odnosu na 2015./2016. godinu čak 35% što ukazuje na značajan problem u budućoj strukturi zanimanja na tržištu radne snage, a koji se može negativno odraziti i na poslovanje sektora malih i srednjih poduzeća.

2.5. Zadrugarstvo u Hrvatskoj

Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo javna je ustanova koja zastupa i usklađuje interese zadruga i zadružnih saveza u Hrvatskoj, te radi na unapređenju i razvoju zadrugarstva u cjelini. Prema Zakonu o zadrugama, zadruga je dobrovoljno udruženje zadrugara u kojem svaki član sudjeluje neposredno. Zadruga je pravna osoba te njeno osnivanje i poslovanje mora biti izraz zajedničkih interesa njenih članova zadrugara. Sukladno zadružnim načelima i vrijednostima zadružnog oblika poslovanja, zadruga uz gospodarske ciljeve vodi brigu i o socijalnim interesima zadrugara te time stvara dobrobit za lokalnu zajednicu u kojoj posluje.

U Hrvatskoj¹⁸ je krajem 2017. godine poslovalo 1.171 zadruga, s ukupno 20.619 zadrugara i 2.612 zaposlenih. Iste je godine osnovano 28 novih zadruga s 214 zadrugara. U odnosu na 2016. godinu, smanjio se broj zadruga za 3,9%, dok se broj zadrugara i broj zaposlenih nije značajno mijenjao (Tablica 16).

Tablica 16: Zadruge, zadrugari, zaposleni i prihod zadruga u Hrvatskoj, 2013. – 2017. godine

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj zadruga	1.169	1.247	1.302	1.218	1.171
Broj zadrugara	19.485	20.192	21.462	20.483	20.619
Prosječan broj zadrugara u zadruzi	16,7	16,2	16,5	16,8	17,6
Broj zaposlenih	2.734	2.716	2.744	2.595	2.612
Prosječan broj zaposlenih u zadruzi	2,3	2,2	2,1	2,1	2,2
Prihodi (mlrd. kn)	1,69	1,60	1,59	1,63	*

Izvor: Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, 2018.

* U trenutku izrade Izvješća podaci o prihodima zadruga u 2017. godini nisu bili dostupni.

Najveći broj zadruga djeluje u sektoru poljoprivrede i šumarstva (42%), prerađivačke industrije (17%) i usluga (14%). Prema geografskoj rasprostranjenosti, najveći broj zadruga posluje u Splitsko-dalmatinskoj županiji (16,1%), Osječko-baranjskoj županiji (9,4%) i Gradu Zagrebu (10,7%), dok najmanji broj zadruga djeluje u Požeško – slavonskoj županiji (0,9%).

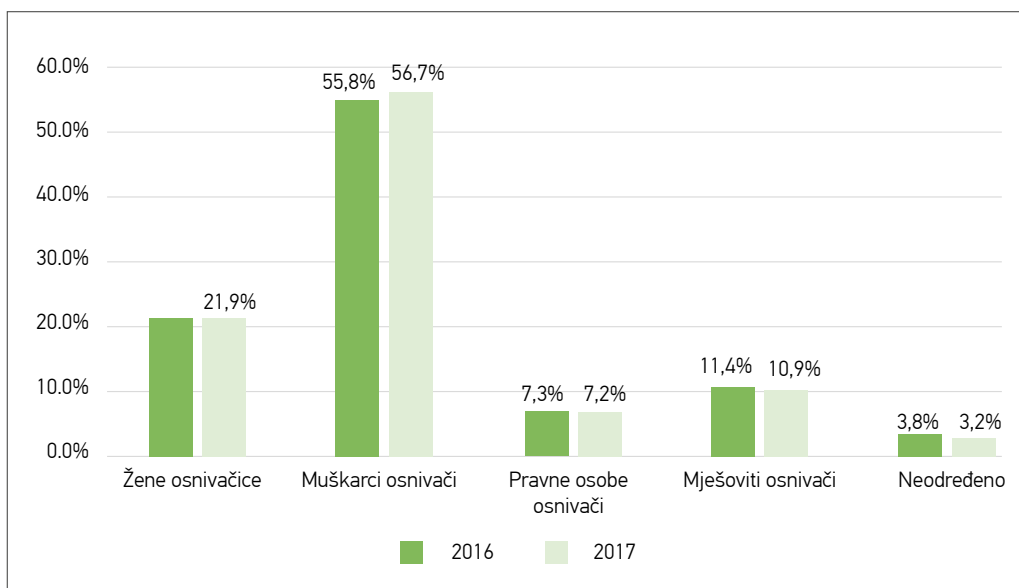
¹⁸ Hrvatski centar za zadružno poduzetništvo, 2018.

3. Žensko poduzetništvo

„Female entrepreneurship is important to the European Union (EU) for both gender equality and economic growth. Yet, while women are catching up on labour markets, the gender gap in entrepreneurship is still wide“¹⁹

U Hrvatskoj se statistički može pratiti žensko poduzetništvo kroz aktivnosti trgovačkih društava i obrta u kojima jedna ili više žena posjeduje najmanje 51% udjela u vlasništvu. Žene u poduzetništvu u Hrvatskoj su važna, ali još uvijek nedovoljno zastupljena kategorija poduzetnika. Prema podacima FINA-e²⁰ udio vlasnica trgovačkih društava u ukupnom broju trgovačkih društava u 2016. godini bio je 21,8%, što je povećanje udjela poduzetnica za 3,5 postotna boda u odnosu na prethodnu godinu. U 2017. godini udio žena poduzetnica ostao je skoro nepromijenjen i iznosi 21,9% (Slika 4). U strukturi obrta²¹, učešće žena u vlasništvu u 2017. godini iznosi 33,8%. Poduzetnice sudjelovale su u 2017. godini sa 4,4% u ukupnim prihodima i 8,2% u ukupnoj zaposlenosti (Slika 6).

Slika 4: Udio žena poduzetnica u ukupnom broju poduzeća koji su predali godišnja financijska izvješća za 2016. i 2017. godinu

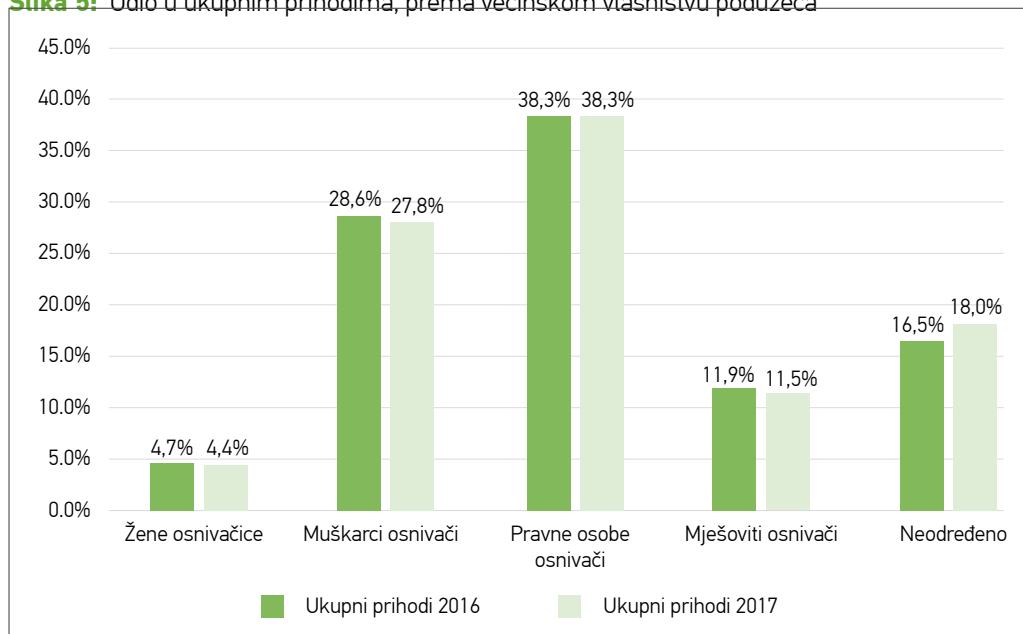
Izvor: Financijska agencija, 2018.

¹⁹ Library briefing of the European Parliament, 30. 4. 2013., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130517/LDM_BRK\(2013\)130517_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130517/LDM_BRK(2013)130517_REV1_EN.pdf), preuzeto 28.09.2018.

²⁰ „Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava“, FINA, 2017.

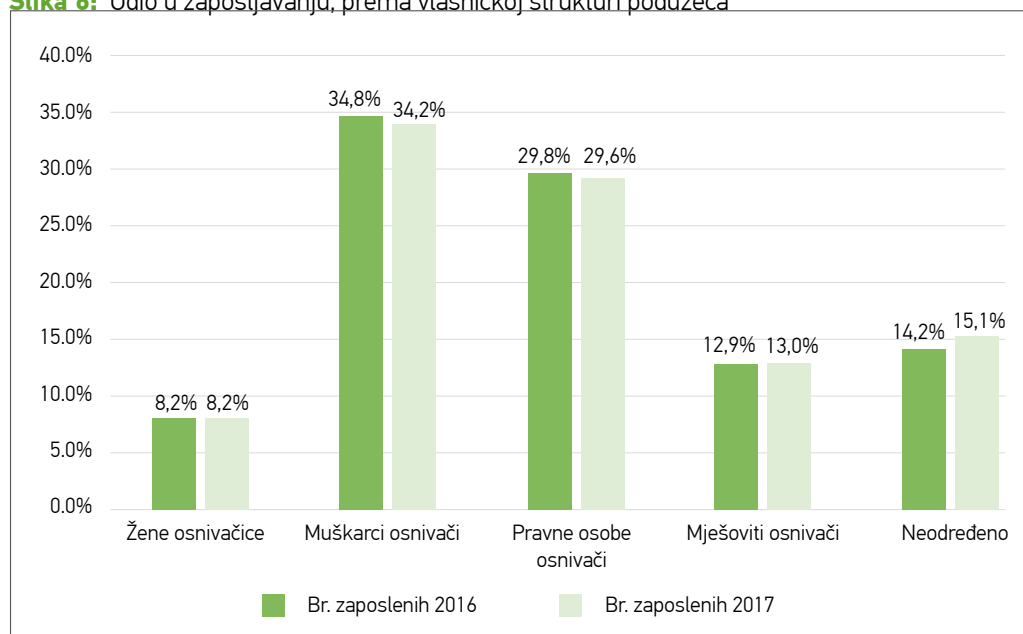
²¹ Statističke informacije, lipanj 2018, Hrvatska obrtnička komora, preuzeto 15.10.2018

Slika 5: Udio u ukupnim prihodima, prema većinskom vlasništvu poduzeća

Izvor: Financijska agencija, 2018.

Slika 6: Udio u zapošljavanju, prema vlasničkoj strukturi poduzeća

Izvor: Financijska agencija, 2018.

Podzastupljenost žena u poduzetništvu nije samo karakteristika Hrvatske, situacija je slična i kod ostalih zemalja EU u većoj ili manjoj mjeri što ukazuje na nužnost ulaganja dodatnih napora na *policy* razini u promociju i poticanje poduzetništva kao izbor karijere među ženskom populacijom.

U 2017. godini, najveći udio poduzetnica, kao i prethodnih godina, zabilježen je u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (24%), dok je na drugom mjestu Grad Zagreb s 23,2%.

Promatrano prema djelatnostima, poduzeća koja su u većinskom vlasništvu žena u Hrvatskoj prevladavaju u području djelatnosti S – ostale uslužne djelatnosti²² s 55,5%, što potvrđuje nalaze OECD-ovog *Policy osvrta o ženskom poduzetništvu*²³ o manjoj orijentaciji poduzetničkih pothvata žena na visoki rast i stvaranje novih radnih mjesta. Nakon toga, žene poduzetnice su najzastupljenije u području obrazovanja (P) s 34%, području stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti (M) s 39,9%, te području administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti (N) s 24,5%.

GEM istraživanje omogućava analizu razlika u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata između žena i muškaraca (Tablica 17). Prema rezultatima GEMa, u 2017. godini udio muškaraca u aktivnostima pokretanja poslovnog pothvata je 11,5%, dok je udio žena 6,4 %, što ukazuje na 1,8 puta veću aktivnost muškaraca u pokretanju poslovnog pothvata u odnosu na žene. Jaz u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata između muškaraca i žena u Hrvatskoj manji je u 2017. u odnosu na 2016. godinu kada su muškarci bili 2 puta aktivniji od žena u pokretanju poslovnog pothvata, ali je u svim promatranim godinama 2013-2017. taj odnos lošiji od prosjeka svih zemalja uključenih u GEM istraživanje.

22 Ovo područje (kao rezidualna kategorija) uključuje djelatnosti članskih organizacija, popravak računala i predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo te različite osobne uslužne djelatnosti koje nisu drugdje razvrstane u klasifikaciji. Nacionalna klasifikacija djelatnosti 2007. s objašnjenjima

23 Policy brief on Women's entrepreneurship, OECD, European Union, 2017. <https://www.oecd.org/cfe/smes/Policy-Brief-on-Women-s-Entrepreneurship.pdf>, preuzeto 1.10.2018.

Tablica 17: Razlika u aktivnosti pokretanja poslovnog pothvata žena i muškaraca u Hrvatskoj od 2013. do 2017. godine, mjereno TEA indeksom

	2013.		2014.		2015.		2016.		2017.	
	GEM prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	Hrvatska
TEA Žene	11,0	5,1	11,3	4,8	11,1	5,7	10	5,6	10,5	6,4
TEA Muškarci	15,4	11,5	14,9	11,3	15,4	9,7	14,6	11,2	14,4	11,5
TEA Muškarci / TEA Žene	1,4	2,2	1,3	2,4	1,6	1,7	1,6	2	1,5	1,8

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2017.

Žene i muškarci u 2017. godini

Državni zavod za statistiku, od 2006. godine izdaje publikaciju „Žene i muškarci u Hrvatskoj“. Prema podacima iz publikacije u 2017. godini u strukturi stanovništva je 51,7% žena i 48,3% muškaraca.

Analiza obrazovne strukture stanovništva po rodnom kriteriju ukazuje na 160.361 upisanih studenata u akademsku godinu 2016./2017., od čega su 56,7% bile žene. Studentice su bile u većini na svim fakultetima, osim na fakultetima tehničkih znanosti na kojima je upisano 26,9% žena i 73,1% muškaraca. U 2016. godini diplomiralo je 32.895 studenata na visokim sveučilištima, od čega su 59,9% bile žene. Od 1.525 studenata upisanih na poslijediplomske specijalističke studije 66,8% su bile žene. Na doktorske studije u 2016./2017. godini upisano je 3.311 studenta, od kojih su 1808 ili 54,6% bile žene.

Od ukupnog broja zaposlenih u 2016. godini, 45,9% bile su žene. Prosječna bruto plaća zaposlenih u pravnim osobama za 2016. godinu iznosila je 8.037 kn, a udio plaća žena u plaćama muškaraca bio je 86,8%.

Programi i projekti poticanja razvoja ženskog poduzetništva

Velike razlike u poduzetničkoj aktivnosti žena i muškaraca ukazuju na nedovoljnu djelotvornost programa i mjera za razvoj i jačanje poduzetništva žena u Hrvatskoj. Vlada Republike Hrvatske je u 2014. godini usvojila nacionalnu **Strategiju razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020.** koja se temelji na četiri strateška cilja: poboljšanje usklađenosti i umreženosti javnih politika, poboljšanje sustavne podrške poduzetništvu žena, uvođenje poduzetništva žena u cjelokupnu institucionalnu infrastrukturu i promocija poduzetništva žena. Strateški su ciljevi upotpunjeni mjerama, provedbenim aktivnostima i Akcijskim planom u kojemu su prikazani pokazatelji uspješnosti kako bi se mjerila učinkovitost Strategije.

Izostanak većeg učinka Strategije na zatvaranje jaza u poduzetničkoj aktivnosti žena i muškaraca ukazuje na ukorijenjenost prepreka za razvoj poduzetništva žena u Hrvatskoj te nužnost provedbe evaluacije učinkovitosti Strategije razvoja poduzetništva žena sukladno definiranim pokazateljima uspješnosti kako bi se, na temelju rezultata, redefinirao spektar *policy* instrumenata i programa u cilju ostvarivanja većih pomaka u razvoju ženskog poduzetništva.

Jedan od značajnih programa kojima se realizirala ova Strategija bio je program resornog ministarstva Poduzetnički impuls, koji se provodio do 2016. godine.

U 2017. godini su u cilju poticanja razvoja ženskog poduzetništva u Hrvatskoj bili u provedbi sljedeći programi i projekti:

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) – program kreditiranja ženskog poduzetništva “Žene poduzetnice”

Cilj ovog Programa HBORa je poticanje osnivanja i razvoja poslovanja malih i srednjih poduzeća koja su u većinskom vlasništvu žena, sukladno Akcijskom planu za provedbu Strategije razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014.-2020. godine.

U 2017. godini odobreno je 49 kredita za poduzetnice u ukupnom iznosu od 24,5 milijuna kuna, što je za 34% manje od ukupno odobrenih kredita za poduzetnice u 2016. godini (Tablica 18).

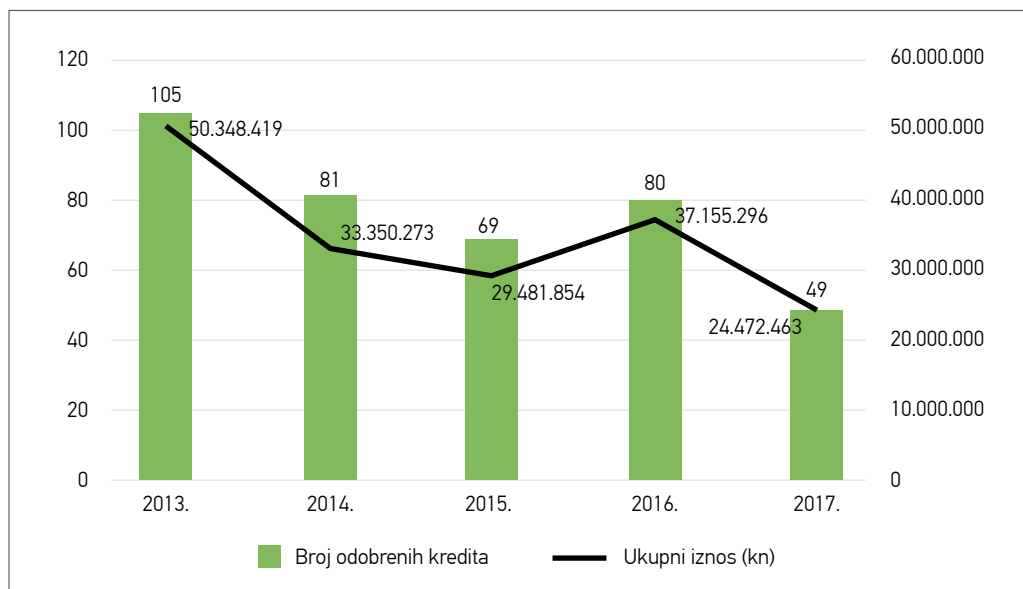
Tablica 18: Odobrenja po Programu kreditiranja ženskog poduzetništva HBORa

Godina	Broj odobrenih kredita	Ukupni iznos (kn)	Prosječni iznos odobrenog kredita (kn)
2013.	105	50.348.419	479.508,75
2014.	81	33.350.273	411.731,76
2015.	69	29.481.854	427.273,25
2016.	80	37.155.296	464.441,20
2017.	49	24.472.463	499.438,02

Izvor: Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2018

Slika 7 daje grafički prikaz ukupnog iznosa odobrenih kredita poduzetnicama po Programu kreditiranja ženskog poduzetništva HBORa u razdoblju od 2013.-2017. godine. U 2017. godini na realizaciju ovog Programa alociran je najmanji iznos sredstava u posljednjih pet godina.

Slika 7: Odobrenja po Programu kreditiranja ženskog poduzetništva HBORa

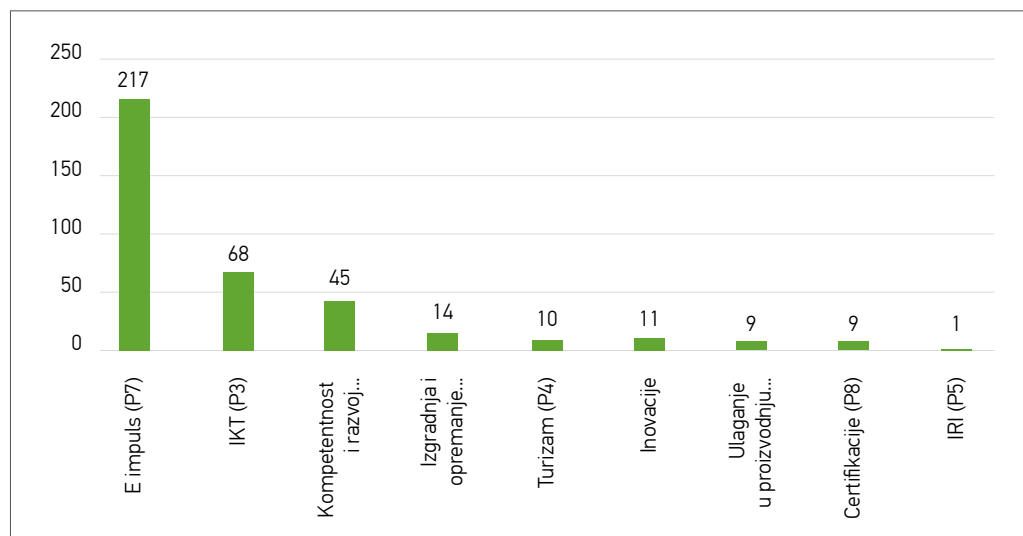

Izvor: Hrvatska banka za obnovu i razvitak, 2018.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije - HAMAG BICRO

Tijekom 2017. godine iz ESI – Europskih strukturnih investicijskih fondova sufinancirani su projekti 384 poduzeća u većinskom vlasništvu žena. Najveći broj odnosi se na poziv E – impuls (217 projekata). U prosjeku je oko 25% poduzeća sufinanciranih iz ESI fondova u vlasništvu žena (Slika 8).

Slika 8: Pregled broja projekata sufinanciranih iz ESI fondova - poduzetnice

Izvor: Godišnje izvješće 2017, HAMAG BICRO

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) – Program za poduzetnice „Women in Business“

Europska banka za obnovu i razvoj – EBRD provodi različite programe usmjerene na osnaživanje malih i srednjih poduzeća. Kroz platforme *Small Business Initiative* i *SME Finance and Development*, EBRD pruža financiranje i savjetodavnu uslugu za mala i srednja poduzeća. EBRD pruža direktno financiranje, indirektno financiranje putem financijskih institucija i kombinirane proizvode koji uključuju financiranje i savjetodavne usluge.

Women in Business je specifičan program EBRD-a, usmjeren na mala i srednja poduzeća koja vode žene, a za koje EBRD osigurava pristup financiranja putem partnerskih banaka (*Raiffeisen Bank* i *Hrvatska poštanska banka*) te poslovno savjetovanje u cilju povećanja konkurentnosti. Program obuhvaća širok spektar savjetodavnih usluga, uključujući strategiju, marketing, organizaciju, operacije, ICT, inženjering, upravljanje kvalitetom, financijski menadžment, energetska učinkovitost i ekologiju. Program nudi treninge, mentorstvo, umrežavanje, *on-line* poslovnu dijagnostiku i drugu potporu kako bi se poduzetnicama omogućilo dijeljenje iskustava i učenje. U 2016. i 2017. godini EBRD je u suradnji s lokalnim konzultantima, implementirao i sufinancirao 52 savjetodavna projekta sa poduzetnicama.

Poduzetnički inkubator za poduzetnice - početnice

Hrvatska gospodarska komora - Županijska komora Split 2015. godine pokrenula je Poduzetnički inkubator za poduzetnice - početnice. Poduzetnicama - početnicama, odabranim putem javnog natječaja, daju se na korištenje četiri opremljena uredska prostora u Županijskoj komori Split pod povoljnim uvjetima na vrijeme od tri godine. Uz uredske prostore, korisnice imaju na raspolaganju i logistiku Županijske komore Split, te mentorsku, savjetodavnu pomoć.

CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (www.cesi.hr) je neprofitna udruga koja je u 2017. godini nastavila s provedbom Projekta FREE – *Ruralne žene i poduzetništvo* čiji je osnovni cilj pružiti podršku ženama iz ruralnih područja prilikom pokretanja vlastitog poduzeća, kao i stručne pomoći ženama koje su već vlasnice poduzeća. Projekt je financirala Europska komisija, a osim Hrvatske uključuje i partnerske zemlje Island, Veliku Britaniju, Litvu i Bugarsku. Slijedeći potrebe ciljane skupine žena, osmišljene su aktivnosti jačanja vještina i kompetencija, umrežavanja, podrške rasta poduzeća poticanjem kreativnosti, poticanje pokretanja *start-up*-a ili rasta postojećih poduzeća. U 2017. godini održana je edukacija žena u ruralnim područjima za pokretanje posla te je 12 žena sudjelovalo u pilot edukaciji *on-line* programa „Virtualna akademija za žensko poduzetništvo“ kroz osmišljene edukacijske module: Razvoj proizvoda, E-prodaja, Društveni mediji, Financije, Poslovna strategija. Održavani su i redoviti sastanci Lokalne mreže poduzetnica u suradnji s LAG Zagorje – Sutla te je održan i studijski posjet poduzetnica iz Zagorja poduzetnicama u Petrinji. U pilot programu/edukaciji „Virtualni poduzetnički krugovi“ sudjelovalo je 9 žena te je uspješno radilo na razvoju vještina i znanja za vođenje/pokretanje posla.

Women in Adria

Mreža poslovnih žena „Women in Adria“ pokrenuta je 2012. godine sa ciljem umrežavanja i razmjene iskustava poslovnih žena. Mreža djeluje kroz web portal (www.womeninadria.com), društvene mreže i organizaciju umrežavanja žena (**networking**), te na taj način nastoji poduzetnicama kao i ženama iz korporativnog svijeta pružiti podršku i utjecati na poboljšanje položaja žena u poslovnom svijetu. Tijekom 2017. godine u Zagrebu je organiziran niz **networking** događanja za poduzetnice u svrhu razmjene ideja i iskustava kao i dodjela Nagrade najboljim poduzetnicama čija uloga je promocija poduzetnica i inspiracija za sve poduzetnice ili one koje se žele uključiti u poduzetništvo. Nagrade se dodjeljuju u više kategorija: *Inspirativna poduzetnica godine* (poduzetnica koja posluje minimalno 5 godina, ima minimalno 5 zaposlenika te ostvaruje kontinuirani rast poslovanja), *Perspektivna poduzetnica godine* (poduzetnica koja zapošljava minimalno 5 zaposlenih, ostvaruje rast iz godine u godinu), *Mikro poduzetnica godine* (poduzetnica koja zapošljava maksimalno 5 zaposlenika i ostvaruje rast iz godine u godinu) te *Start-up poduzetnica godine* (poduzetnica koja je u razdoblju od maksimalno 5 godina razvila poslovanje, spremno za sljedeću fazu rasta).

Virtualni ženski poduzetnički centar

Virtualni ženski poduzetnički centar (www.poduzetnica.hr) zamišljen kao digitalna platforma, lansiran je 2016. godine. Osnovni cilj ovog centra je promocija poduzetništva kod žena i unaprjeđivanje poslovne aktivnosti poduzetnica u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Glavne aktivnosti Centra su **networking** i edukacije koje pomažu u razmjeni znanja i iskustava te stvaranje poslovnih kontakata. Svake godine provede se niz projekata i događaja kojima Centar nastoji osvijestiti važnost i značaj ženskog poduzetništva, ali i poduzetništva općenito.

Aurora

Aurora (www.aurora.hr) je platforma koja prikazuje aktualne informacije vezane uz žensko poduzetništvo, promovira priče uspješnih poduzetnica putem blogova te organizira mjesečne sastanke (*meetup*) za razmjenu znanja i kontakata. Partneri ovog projekta su Impact Hub Zagreb, ACT Grupa i SEE Regional Advisors d.o.o.

4. Okruženje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Kvaliteta poduzetničkog ekosustava ovisi o konzistentnosti politika i programa, djelotvornosti regulatornog okruženja i efikasnosti u distribuciji kompetencija među institucionalnim akterima čija misija je dizajniranje i/ili provođenje politika, programa i zakonskih rješenja na nacionalnoj razini.

4.1 Nacionalne politike i programi relevantni za razvoj malih i srednjih poduzeća

Razvoj sektora malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u Hrvatskoj usmjeravan je kroz sljedeće nacionalne politike i programe:

Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020., iz 2013. godine, čiji je cilj povećanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj kroz poboljšanje ekonomske uspješnosti, poboljšanje pristupa financijama, promociju poduzetništva, poboljšanje poduzetničkih vještina, te poboljšanje poslovnog okruženja;

Strateški plan Ministarstva poduzetništva i obrta za razdoblje od 2016. – 2018. godine, iz 2016. godine, temelji se na Strategiji razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020., a kojim se preciziraju programi za povećanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj;

Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020., iz 2014. godine, čiji je cilj postizanje usklađenosti i umreženosti javnih politika, poboljšanje sustavne podrške poduzetništvu žena kroz cjelokupnu institucionalnu infrastrukturu, te promocija poduzetništva žena. U svrhu provedbe Strategije definiran je **Akcijski plan za provedbu Strategije razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020.**, iz 2014. godine;

Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020., iz 2011. godine, čiji je cilj unapređenje upravljanja hrvatskom klsterskom politikom, jačanje klastera i klsterskih udruženja, poticanje inovacija i transfera novih tehnologija, osvajanje novih tržišta i internacionalizacija klastera, te jačanje znanja i vještina za razvoj klastera;

Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine, čiji je cilj stvoriti poticajno okruženje za razvoj društvenog poduzetništva u Hrvatskoj;

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014. – 2020., u kojoj je, kao jedna od strateških aktivnosti navedeno i poticanje poduzetništva i samozapošljavanja te razvoj socijalnog poduzetništva. Ostvarenje ovih strateških aktivnosti planira se ostvariti, između ostalog, poticanjem obrazovanja za postizanje potrebnih kompetencija za zapošljavanje i samozapošljavanje, poticanjem poduzetničkih projekata, poticanjem socijalnih zadruga koje zapošljavaju osobe s umanjenom radnom sposobnošću i/ili pružaju pomoć osobama u nepovoljnim osobnim, gospodarskim, socijalnim i drugim okolnostima, te poticanjem projekata ženskog poduzetništva, poduzetništva mladih, Roma i invalidnih osoba;

Strategija poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014. –2020., iz 2014. godine, kojom se nastoji izgraditi učinkovit inovacijski sustav te unaprijediti zakonodavni i fiskalni okvir, utvrditi način komunikacije i modele suradnje između javnog, znanstveno-istraživačkog i poslovnog sektora u cilju razvoja novih proizvoda, usluga, poslovnih procesa i tehnologije, te način primjene rezultata znanstveno-istraživačkog rada u gospodarstvu i društvu u cjelini;

Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.–2020. koji predviđa potpore za poduzetništvo i stvaranje novih radnih mjesta u ruralnim područjima kao mjere koje mogu utjecati na zadržavanje mladih ljudi i aktivnog ruralnog stanovništva te dugoročno postići povratak onih koji su napustili ruralna područja;

Akcijski plan za administrativno rasterećenje gospodarstva, iz siječnja 2017. godine, kojim se planira administrativno rasteretiti gospodarstvo za 30% i ukloniti prepreke slobodi tržišta usluga do kraja 2017. godine. Akcijski plan nastavlja se na 34 mjere administrativnog rasterećenja gospodarstva koje su provedene tijekom 2016. godine u području javne nabave, zaštite na radu, otvaranja obrta, trgovine, posredovanja u prometu nekretninama, poreznog savjetništva i računovodstva;

EUROPA 2020. – Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast koja je pokrenuta 2010. godine u cilju stvaranja uvjeta za pametan, održiv i uključiv rast. Europa 2020. predviđa ostvarivanje pet glavnih ciljeva Europske unije do kraja 2020. koji uključuju zapošljavanje, istraživanje i razvoj, klimatske promjene / energiju, obrazovanje, socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva. U cilju ostvarenja ciljeva strategije Europa 2020. zemlje članice planiraju reforme na nacionalnoj razini, te definiraju vlastite nacionalne ciljeve u svakom od navedenih područja kroz Program stabilnosti / konvergencije i Nacionalni program reformi. Napredak u ostvarenju ciljeva strategije Europa 2020. potiče se i prati u okviru *Europskog semestra*, godišnjeg ciklusa koordinacije ekonomskih i proračunskih politika Europske unije. **Nacionalni program reformi 2017.,** predviđa, između ostalog, mjere od posebnog značaja za unaprjeđenje poduzetničke aktivnosti, kao što je uvođenje procjene gospodarskih učinaka propisa na sektor malih poduzeća kroz primjenu MSP testa, te unaprjeđenje parničnog postupka kako bi se omogućilo učinkovitije pravosuđe što predstavlja važan element stimulativnog investicijskog i poslovnog okruženja;

Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. temeljni je programski dokument kojim se provodi kohezijska politika Europske unije i doprinosi cilju *Ulaganje za rast i radna mjesta* kroz poticanje ulaganja u infrastrukturne investicije (u područjima prometa, energetike, zaštite okoliša, ICT-a) i pružanje potpore razvoju poduzetništva i istraživačkih djelatnosti.

Kvalitetu i usklađenost nacionalnih politika i programa u Hrvatskoj sa smjernicama i dokumentima Europske unije, te njihovu djelotvornost u stvaranju stimulirajuće poslovne okoline za mala i srednja poduzeća moguće je analizirati kroz rezultate tri istraživanja: *SBA Fact Sheet*, GEM istraživanje i *Doing Business*.

SBA Fact Sheet je godišnje izvješće Europske unije kojim se prati usklađenost nacionalnih programa i politika relevantnih za sektor malih i srednjih poduzeća zemalja članica Unije sa smjernicama definiranim u *Small Business Act of Europe*²⁴. *Small Business Act* predstavlja sveobuhvatni okvir za definiranje politike Europske unije prema sektoru malih i srednjih poduzeća čiji je cilj uklanjanje regulatornih i političkih prepreka za nastajanje i razvoj poduzetničke aktivnosti

24 Izvor: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:EN:PDF>, preuzeto 9.7.2018.

u Europskoj uniji. Područja analize *SBA Fact Sheet* izvješća su: Poduzetništvo, Druga šansa, Prvo misliti o malima - *Think Small First*, Agilnost uprave, Državna pomoć i javna nabava, Pristup financijskim sredstvima, Jedinstveno tržište, Vještine i inovacije, Okoliš i Internacionalizacija.

Prema Izvješću **SBA Fact Sheet 2017** pokazatelji za Hrvatsku slabiji su od EU prosjeka u većini područja koje ovo Izvješće analizira, osim u područjima Državna pomoć i javna nabava te Internacionalizacija u kojima Hrvatska ostvaruje bolje pokazatelje od EU prosjeka. Opći zaključak Izvješća upućuje na značajan prostor za unapređenje poduzetničkog okruženja u Hrvatskoj. Najznačajnije pomake u posljednjem Izvješću Hrvatska je ostvarila u područjima *Think Small First* i *Agilnost uprave*, pri čemu se kao mjera značajnog poboljšanja poduzetničkog okruženja ističe donošenje Akcijskog plana za smanjenje administrativnog opterećenja gospodarstva.

GEM istraživanje, također, prati kvalitetu okruženja u kojem djeluju mala i srednja poduzeća. U svim godinama provedbe GEM istraživanja u Hrvatskoj (od 2002. godine) Vladine politike vezane uz sektor malih i srednjih poduzeća identificirane su kao izrazito ograničavajuće za njegov razvoj. U 2017. godini ocjene Vladinih politika prema regulatornom okviru su snižene (s 2,18 u 2016. godini na 2,14), ali je ocjena politike prema potporama poduzetničkoj aktivnosti značajno poboljšana (s 2,80 u 2016. godini na 3,26) (Tablica 19)²⁵. Ocjene obje komponente poduzetničke okoline su znatno ispod prosjeka EU (npr. u 2017. godini, politike prema regulatornom okviru su bile ocijenjene s 3,93, a najvišu ocjenu je imala Nizozemska – 5,75; prosječna ocjena za politike prema podršci poduzetništvu u EU bila je 4,18, a najvišu ocjenu je imala Francuska – 5,56).²⁶

Tablica 19: Ocjena Vladinih politika u 2016. i 2017. godini

	2016.			2017.		
	GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska
Politike potpore poduzetničkoj aktivnosti	4,21	3,98	2,80	4,26	4,18	3,26
Politike prema regulatornom okviru	3,98	3,90	2,18	3,87	3,94	2,14

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Slaba ocjena Vladinih politika prema regulatornom okviru, zajedno s pokazateljima o nedovoljnoj inovativnosti malih i srednjih poduzeća, nedovoljnoj angažiranosti žena u poduzetničkoj aktivnosti i slabijom performansom sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj ukazuju na važnost kreiranja konzistentnih i međusobno povezanih politika za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća te osiguranja regulatornog okvira i institucionalne infrastrukture koji će osigurati efikasnost u njihovoj implementaciji.

25 U 2016. i 2017. godini korištena je Likertova skala ocjena od 1 do 9 za ocjenu točnosti ponuđene tvrdnje – ocjena 1 znači potpunu netočnu, a ocjena 9 potpuno točno. Ocjene ispod 5 znače da te komponente poduzetničke okoline djeluju ograničavajuće na poduzetničku aktivnost, a komponente ocijenjene ocjenama iznad 5 stimulirajuće. Budući da su u Izvješću o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2016 korištene ocjene komponenti poduzetničke okoline temeljene na primjeni Likertove skale 1 do 5, ocjene iz Tablice 19 ne mogu se direktno uspoređivati s ocjenama prezentiranim u tom Izvješću, str. 32. Ipak, razdjelnicu u toj skali čini ocjena 3, te su komponente s ocjenama ispod 3 imale ograničavajući, a komponente s ocjenama iznad 3 stimulirajući utjecaj na poduzetničku aktivnost.

26 Singer et al (2018), Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? GEM Hrvatska 2017, CEPOR, str. 70-71.

Istraživanje Svjetske banke **Doing Business** prati kvalitetu regulatorne okoline i njen utjecaj na poslovanje u pojedinim zemljama svijeta. Rezultati istraživanja²⁷ **Doing Business 2018** pozicioniraju Hrvatsku na 51. mjesto²⁸ od ukupno 190 zemalja obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Tablica 20 daje pregled pokazatelja regulatornog okruženja za Hrvatsku u odnosu na najbolje pozicionirane zemlje u **Doing Business 2018** istraživanju, te Njemačku i Sloveniju, prema pokazateljima o složenosti regulatornog okruženja za otvaranje poduzeća i plaćanje poreza.

Tablica 20: Pregled odabranih pokazatelja kvalitete regulatorne okoline prema istraživanju **Doing Business 2018** za 2017. godinu

Regulatorno područje	Pokazatelj			
	Hrvatska/ Rang	Najbolji indikator (zemlja)	Njemačka	Slovenija
Propisi za otvaranje poduzeća				
Broj procedura	8	1 Novi Zeland	9	4
Vrijeme (dani)	22,5	0,5 Novi Zeland	10,5	7
Trošak (% dohotka <i>per capita</i>)	7,2	0 Ujedinjeno Kraljevstvo	1,9	0
Najniži iznos temeljnog kapitala koji je potrebno uplatiti (% od dohotka po glavi stanovnika)	12,5	0 113 zemalja	32,4	39,6
Plaćanje poreza				
Broj plaćanja godišnje	35	3 Hong Kong	9	10
Vrijeme (broj sati godišnje)	206	50 Estonija	218	245
Ukupno porezno opterećenje (% dobiti)	20,6	18,47 (32 zemlje)	48,9	31

Izvor: *Doing Business 2018, Economy Profile Croatia, Economy Profile Slovenia, Economy Profile Germany, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank*

Prema kriteriju propisa za otvaranje poduzeća, Hrvatska je na **Doing Business 2018** ljestvici zauzela 87. mjesto. Negativan pomak u odnosu na **Doing Business 2017** ostvaren je u povećanju broja dana potrebnih za registraciju poduzeća – broj dana se povećao sa 7 na 22,5. Broj procedura u odnosu na prethodno promatrano razdoblje je isti, a trošak registracije poduzeća smanjio se sa 7,3% na 7,2% vrijednosti dohotka. Najniži iznos kapitala koji je potrebno uplatiti za 2017. godinu smanjio se s 25,5% dohotka na 12,5%.

27 Doing Business istraživanje referentne godine se bazira na podacima iz prethodne godine.

28 Hrvatska je na prvom mjestu prema kriteriju otvorenosti granica za robnu razmjenu, dok je najlošiji rang (126. mjesto), ostvaren u području pribavljanja građevinskih dozvola, za što je u Hrvatskoj potrebno prosječno 146 dana i 22 procedure.

U kategoriji *Plaćanje poreza*, prema rezultatima *Doing Business 2018* porastao je broj poreza koji se moraju platiti tijekom godine s 31 na 35, ali se ukupno porezno opterećenje poduzetnika neznatno smanjilo se s 20,9% na 20,6%. Vrijeme za pripremu i plaćanje poreza iznosi 206 sati godišnje i nije se promijenilo u odnosu na prethodno razdoblje (Tablica 20).

4.2. Regulatorno okruženje

Regulatorni okvir unutar kojeg djeluju mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj određen je nizom zakona, kojima se propisuju različiti aspekti njihovog djelovanja. Posebno su označeni zakoni koji su mijenjani u 2017. i 2018. godini, ili su uvedeni kao novi:

- *Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture* (NN 93/13, 41/14, **57/18**)
- *Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva* (NN 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16)
- *Zakon o državnim potporama* (NN 47/14, **69/17**)
- *Zakon o trgovačkim društvima* (NN 111/93, 34/99, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15)
- *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima* (NN 91/96, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15)
- *Zakon o poticanju ulaganja* (NN 102/15, **25/18**)
- *Zakon o deviznom poslovanju* (NN 96/03, 140/05, 132/06, 153/09, 145/10, 76/13)
- *Zakon o platnom prometu* (NN 133/09, 136/12, **66/18**)
- *Zakon o koncesijama* (NN 143/12, **69/17**)
- *Zakon o tržištu kapitala* (NN 88/08, 146/08, 74/09, 54/13, 159/13, 18/15, 110/15, 123/16, **65/18**)
- *Zakon o alternativnim investicijskim fondovima* (NN 16/13, 143/14, **21/18**)
- *Zakon o obrtu* (NN 143/13)
- *Zakon o trgovini* (NN 87/08, 116/08, 76/09, 114/11, 68/13, 30/14)
- *Zakon o sudskom registru* (NN 1/95, 57/96, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11, 148/13, 93/14, 110/15)
- *Zakon o uslugama* (NN 80/11)
- *Zakon o javno-privatnom partnerstvu* (NN 78/12, 152/14)
- *Zakon o računovodstvu* (NN 109/07, 54/13, 78/15, 134/15, 120/16)
- *Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja* (NN 79/09, 80/13)
- *Zakon o javnoj nabavi* (NN 90/11, 83/13, 143/13, 13/14, 120/16)
- *Zakon o zaštiti okoliša* (NN 80/13, 78/15, **12/18**)
- *Zakon o prostornom uređenju i gradnji* (NN 76/07, 38/09, 55/11, 90/11, 50/12, 55/12, 80/13, 78/15)
- *Zakon o radu* (NN 93/14, **127/17**)
- *Zakon o zaštiti potrošača* (NN 41/14, 110/15)
- *Stečajni zakon* (NN 71/15, **104/17**)
- *Ovršni zakon* (NN 112/12, 93/14, 55/16, **73/17**)
- *Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma* (**108/17**)
- *Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka* (**42/18**)
- *Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu* (**29/18**)

Regulativu poreznog sustava čine sljedeći zakoni:

- Opći porezni zakon (NN 147/08, 18/11, 78/12, 136/12, 73/13, 26/15, 115/16)
- Zakon o doprinosima (NN 84/08, 152/08, 94/09, 18/11, 22/12, 144/12, 148/13, 41/14, 143/14, 115/16)
- Zakon o porezu na dobit (NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16)
- Zakon o porezu na dohodak (NN 177/04, 73/08, 80/10, 114/11, 22/12, 144/12, 120/13, 125/13, 148/13, 83/14, 143/14, 136/15, 115/16)
- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (NN 73/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16)
- Zakon o porezu na promet nekretnina (NN 69/97, 26/00, 153/02, 22/11, 143/14, 115/16)
- Zakon o trošarinama (NN 22/13, 32/13, 81/13, 100/15, 120/15, 115/16)

Glavna porezna opterećenja za poduzeća u Hrvatskoj su porez na dodanu vrijednost, porez na dohodak, porez na dobit, te prirez (prihod lokalnih zajednica – općina i gradova) (Tablica 21).

Tablica 21: Porezi u Hrvatskoj

Vrsta poreza	Porezni obveznik	Porezna osnovica	Porezna stopa
POREZ NA DODANU VRIJEDNOST	Fizička i pravna osoba (poduzetnik) koja isporučuje dobra ili obavlja usluge	Naknada za isporučena dobra ili obavljene usluge	25% 5% snižena stopa na kruh, mlijeko, novine, knjige, udžbenike, znanstvene časopise, lijekove, medicinsku opremu i pomagala, kino ulaznice 13% snižena stopa usluge smještaja ili smještaja s doručkom, polupansiona ili punog pansiona, ulje, dječju hranu, novine i časopise, isporuku vode, ulaznice za koncerte, isporuku električne energije, urne, sadnice i sjemenje, gnojiva i pesticide
POREZ NA DOHODAK	Fizička osoba koja ostvaruje oporezivi dohodak	Ukupni dohodak ostvaren od lokalnih poreznih obveznika u Hrvatskoj i inozemstvu te inozemnih poreznih obveznika u Hrvatskoj	24% na dohodak do 210.000,00 kn godišnje 36% na dohodak iznad 210.000,00 kn godišnje
POREZ NA DOBIT	Društva i druge pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost s ciljem stjecanja dobiti	Dobit (razlika između prihoda i rashoda)	12% za prihod do 3.000.000,00 kn 18% za prihod jednak ili veći od 3.000.000,00 kn 15% na dobit po odbitku 12% na dividende i udjele u dobiti
PRIREZ	Porez na dohodak poreznih obveznika	Porez na dohodak	Općina: do 10% Grad s populacijom manjom od 30.000: do 12% Grad s populacijom većom od 30.000: do 15% Grad Zagreb: do 18%

Izvor: Porezni sustav Republike Hrvatske, www.porezna-uprava.hr, 2018.

Temeljni zakon carinskog sustava je:

- Zakon o provedbi carinskih propisa Europske unije (NN 54/13)

Tijekom 2017. i 2018. godine, kao i prethodnih godina, došlo je do promjena u zakonodavnom okviru koji utječe na djelovanje sektora malih i srednjih poduzeća. Na snagu su stupila tri nova zakona: Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka te Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Svi zakoni kojima je reguliran porezni sustav imali su izmjene i dopune. Izmjenama i dopunama Zakona o porezu dohodak te Zakona o porezu na dobit uvedeni su novi porezni razredi.

4.3. Distribucija kompetencija za donošenje i implementaciju policy odluka

Glavni akteri u formuliranju, donošenju i implementaciji *policy* okvira za djelovanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj su:

Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, nadležno za kreiranje politika usmjerenih na razvoj malih i srednjih poduzeća i stvaranje povoljnog okruženja za poduzetništvo (www.mingo.hr)

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)

„Hrvatska banka za obnovu i razvitak je razvojna i izvozna banka Republike Hrvatske čija je osnovna zadaća poticanje razvitka hrvatskog gospodarstva. Kreditiranjem, osiguranjem izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanjem garancija te poslovnim savjetovanjem, HBOR gradi mostove između poduzetničkih ideja i njihovih ostvarenja s ciljem osnaživanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva.“ (www.hbor.hr)

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO)

„Djelatnost Agencije obuhvaća poticanje osnivanja i razvoja subjekata malog gospodarstva, poticanje ulaganja u malo gospodarstvo, financiranje poslovanja i razvoja subjekata malog gospodarstva kreditiranjem i davanjem jamstva subjektima malog gospodarstva za odobrene kredite od strane kreditora, kao i davanjem potpora za istraživanje, razvoj i primjenu suvremenih tehnologija.“ (www.hamagbicro.hr)

Hrvatska gospodarska komora (HGK) je neprofitno, nevladino udruženje svih aktivnih pravnih osoba u Hrvatskoj čije članstvo je obavezno, a čini ga 98,06% malih poduzeća, 1,52% srednjih i 0,42% velikih poduzeća. U sustavu HGK djeluje **Sektor za industriju i IT** u sklopu kojeg djeluje **Odjel za poduzetništvo i inovacije**.

„Aktivnosti i usluge Odjela usmjerene su na pružanje pravodobne i točne informacije te pomoći i podrške svakom poduzetniku. Odjel će samostalno ili u suradnji sa drugim Odjelima i sektorima unutar HGK, te vanjskim partnerima, raditi na sljedećim aktivnostima usmjerenim ka unaprjeđenju rada i poslovanja tvrtki: definiranje mjera kojima bi se unaprijedila poduzetnička klima u RH; praćenje i analize rezultata poslovanja malog i srednjeg poduzetništva, zastupanje interesa i pružanje stručne pomoći članicama pri financiranju poduzetničkih projekata, savjetovanje oko apliciranja na programe potpora malom i srednjem poduzetništvu.“ (www.hgk.hr)

Hrvatska obrtnička komora (HOK) je samostalna stručno-poslovna organizacija obrtnika osnovana radi promicanja, usklađivanja i zastupanja zajedničkih interesa obrtništva. Članstvo u HOK-u je obvezno, a organizacija djeluje kroz 20 područnih komora, 116 udruženja obrtnika, te 18 sekcija i cehova (www.hok.hr).

Hrvatska udruga poslodavaca (HUP)

“Hrvatska udruga poslodavaca osnovana je 1993. godine kao dobrovoljna, neprofitna i neovisna udruga poslodavaca koja štiti i promiče prava i interese svojih članova. Osnovala ju je grupa uglednih hrvatskih gospodarstvenika koji su prepoznali snagu zajedničkog djelovanja te ulogu udruge poslodavaca u tripartitnim odnosima. Utemeljena na principu dobrovoljnog članstva i na načelima demokratskog zastupanja i očitovanja volje njezinih članova, udruga promiče poduzetnički duh i poduzetnička prava i slobode.” (www.hup.hr)

Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva (CEPOR)

CEPOR je neprofitna organizacija osnovana 2001. godine temeljem Sporazuma između Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo-Hrvatska, od strane 10 institucionalnih osnivača lidera u svojim područjima djelovanja – od akademske zajednice do udruženja gospodarstvenika, razvojnih agencija i poduzetničkih centara. Misija CEPORa je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ključnu ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća u razvoju hrvatskog gospodarstva (www.cepor.hr).

4.4. Prepreke razvoja sektora malih i srednjih poduzeća kroz prizmu međunarodnih istraživanja

Kvaliteta poslovne okoline i njen utjecaj na konkurentnost nacionalnog gospodarstva predmet su brojnih svjetskih istraživanja. Istraživanja u koje je uključena i Hrvatska već niz godina ukazuju na ukorijenjenost prepreka za razvoj sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj vezanih uz: administrativne prepreke, neefikasnost pravosuđa, dugotrajne procedure registracije vlasništva, nedostatnost obrazovnih sadržaja za izgradnju poduzetničkih kompetencija na svim razinama obrazovanja, te nerazvijenost neformalnih oblika financiranja pokretanja i rasta poslovnih pothvata. Višegodišnja prisutnost istih prepreka ukazuje na nedostatak dugoročnih strukturnih reformi potrebnih za unapređenje konkurentnosti nacionalnog gospodarstva.

GEM - Global Entrepreneurship Monitor istraživanje prati povezanost između okvira poduzetničkih²⁹ uvjeta i poduzetničke aktivnosti na individualnoj razini. Rezultati GEM istraživanja u Hrvatskoj, od početka provedbe istraživanja 2002. godine, kao najslabije komponente poduzetničkog ekosistema identificiraju: *vladine politike prema regulatornom okviru, poduzetničko obrazovanje i prijenos rezultata istraživanja u sektor malih i srednjih poduzeća*. Navedene komponente u svim godinama provedbe GEM istraživanja u Hrvatskoj ocijenjene su najniže zbog čega se mogu smatrati ključnim preprekama razvoja poduzetničke aktivnosti. Šest komponenti (vladine politike prema porezima i regulativi, poduzetničko obrazovanje na tercijarnoj razini, transfer istraživanja i razvoja, profesionalna i komercijalna infrastruktura, tržišne barijere, kulturne i društvene norme) u promatranim godinama imale su i najniže ocjene u grupi EU

29 Okvir poduzetničkih uvjeta uključuje raspoloživost financijskih resursa za pokretanje poslovnog pothvata, vladine politike i programe za poticanje poduzetničkih pothvata, kvalitetu obrazovanja i treninga za poduzetnike, otvorenost unutarnjeg tržišta i konkurentnost, transfer rezultata istraživanja i razvoja, pristup fizičkoj infrastrukturi, kao i kulturne i društvene norme.

zemalja koje su sudjelovale u GEM istraživanju. Samo dvije komponente (fizička infrastruktura i dinamika promjena na domaćem tržištu) djeluju stimulirajuće na poduzetničku aktivnost.

Izvešće o globalnoj konkurentnosti³⁰ koje provodi Svjetski gospodarski forum (*World Economic Forum*) mjeri nacionalnu konkurentnost država definiranu kao skup institucija, politika i faktora koji određuju razinu produktivnosti i razinu blagostanja građana. *Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018.* Hrvatsku pozicionira na 74. mjesto od 137 zemalja uključenih u istraživanje, što predstavlja stagnaciju u odnosu na isto istraživanje prethodne godine (Tablica 22). Na vrhu ljestvice je kao i 2016. godine Švicarska, a iza nje slijede SAD i Singapur.

U 2017. godini Hrvatska pada u području razvoja institucija za 13 mjesta, visokog obrazovanja i treninga za 11 mjesta i efikasnosti tržišta rada za 7 mjesta. Rezultati Hrvatske za 2017. godinu pokazuju poboljšanje ocjene faktora makroekonomskog okruženja (60. mjesto) gdje je uočen rast za 24 mjesta, zdravstva i osnovnog obrazovanja (44. mjesto) gdje je ostvaren pomak za 22 mjesta i tehnološke spremnosti (43. mjesto) gdje je zabilježen pomak za 4 mjesta.

Tablica 22: Rezultati Izvešća o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018. – Hrvatska i referentne zemlje

Zemlja	Rang 2016.*	Rang 2017.**	Promjena	
Poljska	36.	39.	↘	-3
Češka	31.	31.	→	0
Bugarska	50.	49.	↗	+1
Slovenija	56.	48.	↗	+8
Mađarska	69.	60.	↗	+9
Crna Gora	82.	77.	↗	+5
Hrvatska	74.	74.	→	0
Rumunjska	62.	68.	↘	-6
Slovačka	65.	59.	↗	+6
Bosna i Hercegovina	107.	103.	↗	+4
Albanija	80.	75.	↗	+5
Srbija	90.	78.	↗	+12

Izvor: Izvešće o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018., Svjetski gospodarski forum / Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2018.

*U istraživanju je sudjelovalo 138 zemalja

**U istraživanju je sudjelovalo 137 zemalja.

30 Metodologija Svjetskog gospodarskog foruma temelji se na analizi perceptivnih podataka dobivenih kroz istraživanje mišljenja gospodarstvenika i javno dostupnim statističkim pokazateljima o 12 faktora konkurentnosti koji uključuju: institucije, infrastrukturu, makroekonomsko okruženje, zdravlje i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i trening, efikasnost tržišta rada, efikasnost tržišta roba, tehnološku spremnost, poslovnu sofisticiranost, inovativnost, veličinu tržišta i financijsko tržište.

U odnosu na *Izvešće* iz prethodne godine, Bugarska je u ukupnom poretku ostvarila napredak za 1 mjesto, Slovenija 8, Mađarska 9, Crna Gora 5, Slovačka 6, Bosna i Hercegovina 4, Albanija 5 te Srbija 12 mjesta. Prema rezultatima *Izvešća o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018.* Češka se zadržala na istoj poziciji kao i 2016. godine, Poljska je zabilježila pad za 3 mjesta, a Rumunjska pad za 6 mjesta (Tablica 23).

Indeks percepcije korupcije - istraživanje koje provodi *Transparency International* (www.transparency.hr) definira rang listu zemalja sudionica istraživanja prema ocjeni o raširenosti korupcije, odnosno mjeri stupanj percepcije korupcije u javnom sektoru i među dužnosnicima. Indeksom percepcije korupcije ocjenjuju se sve razine rada tijela javne vlasti, a ispitanici su poslovni ljudi i analitičari. Indeksom percepcije korupcije u 2017. godini obuhvaćeno je 180 zemalja svijeta, među kojima je Hrvatska rangirana na 57. mjesto s ostvarenih 49 bodova.³¹ U odnosu na prethodnu godinu, ovaj rezultat predstavlja pad za 2 mjesta, ali bodovno stanje nije se mijenjalo, čemu je uzrok povećanje broja zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem.

Ovakav rang Hrvatsku ubraja među korumpirane zemlje Europske unije. *Transparency International* Hrvatska u svom priopćenju za medije od 30. lipnja 2018.³² upozorava kako su radnje usmjerene na borbu protiv korupcije u Hrvatskoj utihnule te da u posljednjih 5 godina nije usvojen zakon ili neki drugi akt o zaštiti prijavitelja nepravilnosti.

Novi Zakon o javnoj nabavi³³, kojim se prenose direktive 2014/24/EU i 2014/25/EU, stupio je na snagu 1. siječnja 2017. Primjenom ovog Zakona olakšat će se praćenja javne nabave te će se prostor za korupciju smanjiti.

Prema ovom istraživanju, najmanje korumpirane zemlje su Novi Zeland (89 bodova), Danska (88 bodova), te Finska, Norveška i Švicarska (85 bodova). Najkorumpiranije zemlje su Somalija (9 bodova) i Južni Sudan (12 bodova). Prosječna vrijednost indeksa u Europskoj uniji je 43 boda, što ukazuje na veliku zastupljenost korupcije u javnom sektoru pojedinih zemalja. *Transparency International* kao razlog tome navodi problem nejednakosti i jačanje populizma u svijetu.

31 U istraživanju koje provodi *Transparency International* 0 bodova predstavlja potpunu korupciju, a 100 bodova nacionalno okruženje bez korupcije.

32 <http://www.transparency.hr/hr/clanak/ulaskom-hrvatske-u-eu-zavrsila-je-borba-protiv-korupcije-pomaci-se-ne-vide-i-gradani-ih-ne-osjecaju/695>, preuzeto 31.08.2018.

33 <https://transparency.hr/hr/clanak/izvjesce-ek-2017-o-suzbijanju-korupcije/674>, preuzeto 25.10.2018.

5. Pristup financijskim sredstvima

Osiguravanje lakšeg pristupa financijskim sredstvima jedan je od glavnih ciljeva Strategije razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020. Unatoč tome, i pet godina nakon njenog donošenja, izvori financiranja poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj još uvijek se mogu karakterizirati kao tradicionalni i nedovoljno prilagođeni različitim fazama poduzetničkog pothvata. Dominantni izvor financiranja poduzetničke aktivnosti su krediti banaka, uz Vladine programe poticaja i subvencionirane kreditne linije. Izvori financiranja koji su pogodniji za rizičnije faze poduzetničkog pothvata – pokretanje, preuzimanje pothvata, te brzi rast, naročito korištenjem poslovnih anđela, fondova *venture* kapitala, platformi za grupno financiranje / *crowdfunding* još uvijek su nedovoljno razvijeni. Prema analizama Hrvatske udruge banaka, jedan od razloga nedostatnih izvora financiranja u Hrvatskoj je u nepostojanju cjelovite vizije potpore razvitka malih i srednjih poduzeća od početne faze, pokretanja poduzeća i mikrokreditiranja, pa do rasta kroz ulaz na tržišta kapitala prodajom dionica.³⁴ Radi poteškoća u pristupu financiranju, prema GEM istraživanju u Hrvatskoj, čak 15,7% poduzeća prekinulo je s poslovnim aktivnostima u 2017. godini.

Dostupnost netradicionalnih izvora financiranja GEM istraživanje prati kroz ocjenu percepcije o raspoloživosti istih na skali od 1 do 9, gdje ocjena 9 ukazuje da postoji dovoljno dioničkih fondova, financiranja dugova, vladinih subvencija, privatnih investitora, fondova rizičnog kapitala, mogućnosti financiranja kroz inicijalne javne ponude dionica (IPO), te dovoljno izvora kao što je *crowdfunding*. U Hrvatskoj je raspoloživost netradicionalnih izvora financiranja za mala i srednja poduzeća u svim godinama provedbe GEM istraživanja, od 2002. godine ocijenjena niskim ocjenama, što ukazuje na konzistentno slabu i ograničenu dostupnost financijskih sredstava, ali i neučinkovitost mjera koje su poduzimale vlade u proteklom razdoblju za unapređenje kvalitete poduzetničkog okruženja u pogledu pristupa financijskim sredstvima. U odnosu na 2016. godinu, ocjena financijske podrške u 2017. godini porasla je s 3,79 na 4,02 što je i dalje ispod prosječne ocjene EU zemalja od 4,48 i prosječne ocjene svih zemalja od 4,31 koje sudjeluju u GEM istraživanju (Tablica 23).

34 HUB analize (svibanj 2018), broj 64, str. 5. Financiranje mikro, malih i srednjih poduzeća: otvorena pitanja

Tablica 23: Percepcija o raspoloživosti netradicionalnih izvora financiranja u 2016. i 2017. – GEM istraživanje

	Ocjena 9 pokazuje:	2016			2017.		
		GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska
Financijska podrška	Postoji dovoljno izvora za nova i rastuća poduzeća kao što su: dionički fondovi, financiranje dugova, vladine subvencije, privatnih investitora, poslovnih anđela, fondova rizičnog kapitala; dostupnosti inicijalne javne ponude dionica (IPO), dovoljno izvora kao što je crowdfunding	4,22	4,48	3,79	4,31	4,48	4,02

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Ocjenu kvalitete tržišta novca za poduzetničke pothvate, osim GEM istraživanja daje i Europska komisija kroz *SBA Fact Sheet* te Svjetska banka kroz *Doing Business* istraživanje.

Doing Business istraživanje prati ocjenu kvalitete regulatorne okoline koja se odnosi na tržište kredita kroz tri komponente: tržište kredita, registraciju vlasništva i zaštitu investitora (Tablica 24).

Tablica 24: Pokazatelji o kvaliteti regulatorne okoline relevantne za tržište kredita za 2017. godinu – iz istraživanja Doing Business 2018

Regulatorno područje	Pokazatelj			
	Hrvatska	Najbolji indikator (zemlja)	Njemačka	Slovenija
Tržište kredita				
Indeks snage zakonskih prava (0-12)	5	12 (4 zemlje)	6	3
Indeks dubine kreditnih informacija (0-8)	6	8 (34 zemlje)	8	6
Pokrivenost javnog registra (% odraslih)	0	100 (3 zemlje)	1,9	100
Pokrivenost privatnog registra (% odraslih)	100	100 (23 zemlje)	100	0
Registracija vlasništva / Upis prava vlasništva				
Broj procedura	5	1 (4 zemlje)	6	5
Vrijeme (dani)	47	1 (3 zemlje)	52	49,5
Troškovi (% od vrijednosti imovine)	4	0 (5 zemalja)	6,7	2
Indeks kvalitete zemljišne administracije (0-30)	22,5	29 (Singapur)	22	23,5
Zaštita manjinskih ulagača				
Indeks jačine zaštite manjinskih ulagača (0-10)	5,7	9,3 (Novi Zeland)	5	7,3
Indeks opsega objavljivanja informacija* (1-10)	8	9 (Kazahstan)	6,7	6,7

Izvor: *Doing Business 2018, Economy Profile Croatia, Economy Profile Slovenia, Economy Profile Germany, International Bank for Reconstruction and Development /World Bank*

* Indeks opsega objavljivanja informacija odnosi se na zahtjeve za pregledom i odobrenjem transakcija povezanih strana te na zahtjeve za objavljivanjem transakcija povezanih strana.

Ocjena tržišta kredita u *Doing Business* istraživanju temelji se na tri kriterija: indeksu snage zakonskih prava, indeksu dubine kreditnih informacija i pokrivenosti javnog registra. Prema navedenim kriterijima za regulatorno područje tržište kredita *Doing Business 2018* Hrvatsku pozicionira u 2017. godini na 77. mjesto od 190 zemalja koje su sudjelovale u istraživanju, što predstavlja pad za 2 mjesta u odnosu na 2016. godinu kada je Hrvatska zauzela 75. mjesto od 190 zemalja. Važno je napomenuti da je u 2013. godini po istom kriteriju Hrvatska bila pozicionirana na 34. mjestu od 185 zemalja što ukazuje na značajan prostor za unapređenje sustava koji utječe na regulaciju tržišta kredita u Hrvatskoj. Udaljenost Hrvatske od zemlje s najboljim rezultatom u tom području (*Distance to frontier*) za tržište kredita za 2017. godinu nije se promijenilo u odnosu na 2016. godinu i iznosi 55 bodova.³⁵

Složenost registracije, odnosno upisa vlasništva, kao važan element regulatorne okoline koja se odnosi na tržište kredita, u *Doing Business* istraživanju procjenjuje se na temelju broja potrebnih procedura za registraciju vlasništva, potrebnog vremena registracije vlasništva, troškova registracije vlasništva i indeksa kvalitete zemljišne administracije. Prema navedenom kriteriju Hrvatska je u 2017. godinu ostvarila pomak od tri mjesta u odnosu na 2016. godinu te je pozicionirana na 59. mjesto od 190 zemalja, a ocjena za udaljenost od najbolje prakse za registraciju vlasništva iznosi u 2017. godini 73 boda. U usporedbi sa primjerice Slovenijom, Hrvatska ima jednak broj procedura (5), a vrijeme potrebno za registraciju vlasništva u Hrvatskoj se smanjilo u odnosu na 2016. godinu sa 62 na 47 dana koliko je potrebno danas. Slovenija u

³⁵ 0 označava najlošiji rezultat, a 100 najbolji rezultat

odnosu na proteklo razdoblje (2016. godinu) ima iste ocjene. Jedna od pozitivnih promjena u Hrvatskoj je snižavanje stope poreza na promet nekretnina sa 5% na 4%. Izmjene Zakona o porezu na promet nekretnina stupile su na snagu 1. siječnja 2017. godine. Za unapređenje cjelokupnog procesa registracije vlasništva nije dovoljno samo smanjenje potrebnih procedura već je potrebno osigurati i odgovarajući kapacitet i efikasnost sustava za provedbu procedura vezanih uz registraciju vlasništva.

Neefikasnost sustava ostavlja prostor za selektivnost u brzini rješavanja pojedinih zahtjeva temeljenu na koruptivnim radnjama, koja je u Hrvatskoj, prema rezultatima *Transparency International* istraživanja vrlo izražena.

Zaštita manjinskih ulagača govori o zaštiti dioničara od zlouporabe imovine poduzeća od strane rukovodećih osoba. Hrvatska zauzima 29. mjesto od 190 zemlja prema *Doing Business* 2018 istraživanju te ima 68 boda za udaljenost od najbolje prakse.

SBA Fact Sheet Croatia 2017³⁶, također konstatira (kao i GEM istraživanje) slabu diverzifikaciju izvora financiranja za mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj te dominaciju bankarskih kredita. Prema *SBA Fact Sheetu* 2017, pristup financijama za mala i srednja poduzeća se u odnosu na prošlu godinu pogoršao te je sada ispod EU prosjeka. Pad u odnosu na prošlu godinu objašnjava se smanjenjem performansi nekih pokazatelja kao što su odbijeni zahtjevi za kredit³⁷ i neprihvatljiva ponuda kredita. Usprkos brojnim politikama usmjerenim prema jačanju pristupa malim i srednjim poduzećima financijskim izvorima i dostupnosti Vladinih programa poticaja i subvencioniranih kreditnih linija, *SBA Fact Sheet izvješće* za Hrvatsku ukazuje da je pristup financijskim sredstvima za mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj i dalje otežavajući faktor u poslovanju, posebno za poduzeća u ranim fazama poslovanja te je potrebno širenje ponude izvora financiranja.

Kao ključne nove mjere Vlade Republike Hrvatske i njenih institucija u referentnom razdoblju u *SBA Fact Sheet Croatia 2017* navedeno je sljedeće:

- InnovFin – Kreditiranje inovativnih poduzetnika, provodi Hrvatska banka za obnovu i razvitak - HBOR, osiguravajući garancije i zajmove inovativnim poduzećima;
- *ESIF Mikro zajmovi* u čijoj implementaciji sudjeluje HAMAG BICRO, sastoji se od 2 proizvoda: ESIF Mikro investicijski zajmovi i ESIF Mikro zajmovi za obrtna sredstva, ukupne vrijednosti 12,5 miliona EUR-a. Ovaj program osigurava mikro zajmove poduzetnicima početnicima, obrtima, mikro i malim poduzećima;
- *ESIF mali zajmovi*, također provodi HAMAG BICRO, ukupne vrijednosti 32,5 miliona EUR-a. Ovaj program omogućava zajmove do 50.000 EUR-a malim i srednjim poduzećima, prvenstveno za kupnju imovine, a u manjoj mjeri za osiguranje radnog kapitala.

36 Izvor: SBA Fact Sheet 2017 – Croatia, Europska komisija

37 Eksperti koji su sudjelovali u pripremi SBA Fact Sheet izvješća procjenjuju da se nevoljkost banaka na odobravanje kredita sektoru malih i srednjih poduzeća povećala s 6,25 na 10,3%.

Važnost u pristupu financiranju za razvoj malih i srednjih poduzeća prepoznaje i Europski gospodarski i socijalni odbor koji je objavio mišljenje³⁸ u kojem daje preporuke za olakšavanje pristupa malih i srednjih poduzeća financiranju. Neke od preporuka Odbora su: izraditi programe za mala i srednja poduzeća koji se temelje na pomnoj procjeni potreba, pojednostavljenje potpore *de minimis*, izraditi cjelovit, raznolik portfelj prilagođenih, inovativnih mjera potpore kako bi se obuhvatila heterogena skupina malih i srednjih poduzeća, pružiti potporu malim i srednjim poduzećima koja su spremna izdati obveznice i vlasničke instrumente u okviru specijaliziranih segmenata tržišta, osigurati dovoljno sredstava za instrument kreditnog jamstva COSME te ojačati inovativne nekretnostne kanale financiranja (privatni vlasnički kapital, poduzetnički kapital, poslovni anđeli, grupno financiranje putem interneta).

5.1. Banke

Bankarski krediti su dominantan oblik financiranja poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj.

U 2017. godini nastavlja se trend pada ukupnog plasmana kredita banaka. Ukupan plasman banaka krajem 2017. godine iznosio je 245,8 milijardi kuna, što je smanjenje od 15,3 milijardi kuna ili 5,87% u odnosu na plasman kredita banaka ostvaren krajem 2016. godine, te smanjenje od 10,73% ili 29,5 milijardi kuna u odnosu na kraj 2015. godine kada je ukupan plasman iznosio 275,4 milijardi (Tablica 25).

Tablica 25: Plasman kredita banaka u 2016. i 2017. godini (na kraju razdoblja, u milijunima kuna)

Korisnici kredita	2016.			2017.		
	NR*	Udio %	Promjena % 2016./2015.	NR*	Udio %	Promjena % 2017./2016.
Opća država	50.997	20	-11	39.884	16	-22
Nefinancijska (trgovačka društva)	83.379	32	-4	81.808	33	-2
Stanovništvo	113.246	43	-6	114.532	47	1
Ostali sektori	13.578	5	33	9.641	4	-29
Ukupno	261.199	100	-5	245.865	100	-6

Izvor: Hrvatska narodna banka, Statistički podaci – Pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, 2015-2017.³⁹, obrada autora

* NR - nekonsolidirana revidirana izvješća

U 2017. godini najveći pad u plasmanu kredita ostvaren je u segmentu financiranja ostalih sektora i to za 29% u odnosu na 2016. godinu. Plasman kredita banaka trgovačkim društvima smanjio se u odnosu na proteklo razdoblje za 2% ili 1,5 milijardi kuna. I dalje banke najveći dio kreditnog potencijala plasiraju prema stanovništvu, na koje je u 2017. godini alocirano 47% kreditnih sredstava. Ovaj segment u 2017. godini doživljava rast od 1,14 % u odnosu na prethodnu godinu.

38 527. Plenarno zasjedanje EGSO-a održano 5 i 6 srpnja 20017, datum usvajanja 6.07.2017.

39 <http://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija>, preuzeto 24.08.2018.

Hrvatska narodna banka od 2012. godine provodni kvartalnu Anketu o kreditnoj aktivnosti banaka⁴⁰ kojom se prikuplja mišljenje bankara. Dio ankete se odnosi na kreditiranje poduzeća koja su i u anketi podijeljena na mala i srednja i velika poduzeća. Prema rezultatima ankete za zadnji kvartal 2017. godine udio banka koje su ublažile standarde odobravanja kredita veći je od udjela banaka koji su ih zaoštrile. Kao najveći razlog nezaoštavanja standarda za odobrenje kredita malim i srednjim poduzećima, prema mišljenju bankara ističu se dva odgovora: likvidnost banaka i konkurencija drugih banaka. Činitelji koji su utjecali na zaoštavanje standarda za odobravanje kredita malim i srednjim poduzećima, u zadnjem kvartalu 2017. godine su oni iz kategorije *Percepcije rizika* i to očekivanja u vezi s općim gospodarskim kretanjima i izgledi industrije ili pojedinog poduzeća. U tom vremenskom razdoblju primijećen je ukupni pad potražnje poduzeća za kreditima, međutim potražnja malih i srednjih poduzeća za kreditima u zadnjem kvartalu 2017. godine se povećala. Razlog ovom povećanju potražnje sigurno leži i u nedostatnim ostalim izvorima financiranja što potvrđuju i GEM istraživanje i *SBA Fact Sheet*.

Komercijalne banke u svojoj ponudi imaju različite vrste kredita za financiranje malih i srednjih poduzeća: kredite za financiranje izvoza, za obrtna sredstva, investicijske kredite, građevinske kredite, kredite za turističke usluge, hipotekarne kredite, kredite za razvoj poljoprivredne djelatnosti, kredite za specifične (zelene) djelatnosti (razvoj maslinarstva, razvoj vinarstva i vinogradarstva), kredite za financiranje solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije, kredite za početnike, kredite za dobavljače, kredite za poduzetnice i dr.

Uz navedenu ponudu financijskih proizvoda, većina komercijalnih banaka ima i dodatne linije financiranja koje se temelje na ugovorima o poslovnoj suradnji s ministarstvima, HBOR-om, HAMAG-BICRO-m, jedinicama lokalne samouprave, gradovima, županijama, te međunarodnim financijskim institucijama (EBRD – Europska banka za obnovu i razvoj, EIB – Europska investicijska banka, CEB – Razvojna banka Vijeća Europe, EFSE – Europski fond za Jugoistočnu Europu, EIF – Europski investicijski fond i dr.).

Odobrovanje dugoročnih i kratkoročnih kredita za mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj se uglavnom temelji na sljedećim uvjetima financiranja:

Dugoročni krediti

Iznos:	pretežito od 37.000,00 kn, maksimalni iznos kredita nije ograničen i ovisi o konkretnom investicijskom projektu i kreditnoj sposobnosti klijenta
Trajanje:	do 25 godina
Kamata:	promjenjiva
Osiguranje:	moguća je različita kombinacija instrumenata osiguranja, ovisno o projektu.

⁴⁰ <http://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/rezultati-ankete-o-kreditnoj-aktivnosti-banaka> , preuzeto 24.08.2018.

Kratkoročni krediti

Iznos:	pretežito od 18.500,00 kn do 150.000,00 kn, ovisno o kreditnoj sposobnosti klijenta
Trajanje:	do 12 mjeseci
Kamata:	promjenjiva
Osiguranje:	mogućnost kombinacije različitih vrsta osiguranja

Tablica 26 prikazuje uvjete odobravanja dugoročnih i kratkoročnih kredita malim i srednjim poduzećima prema ponudi banaka u Hrvatskoj koje su, za potrebe izrade *Izvešća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018.*, dostavile CEPORu informacije o svojoj ponudi i uvjetima.

Tablica 26: Ponuda kreditiranja malih i srednjih poduzeća - Zagrebačka banka d.d. i Raiffeisenbank Austria d.d.

	Vrsta kredita	Namjena kredita	Maksimalni iznos	Kamatna stopa	Rok povrata
Kratkoročno financiranje					
Zagrebačka banka d.d.					
	Kratkoročni kredit za poslovno financiranje	Financiranje sezonskih poslova, ugovorenih poslova za isporuku roba i usluga, potreba za obrtnim sredstvima, ulaganja u poljoprivredu te refinanciranje kredita istih namjena.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		
	Kratkoročni nenamjenski mikrokredit	Nenamjenski	Do 150.000,00 kn		
	Kredit za razvoj turističke djelatnosti	Financiranje pripreme turističke sezone tekuće godine te ostalih ulaganja u turizmu.	Najmanje 18.500,00 kn, a najveći iznos ovisi o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		
	Kredit za razvoj poljoprivredne djelatnost	Financiranje ulaganja u poljoprivredu: a) financiranje sezonskih poslova u poljoprivredi b) financiranje ugovorenih poslova za isporuku poljoprivrednih proizvoda c) financiranje ostalih vrsta kratkoročnih usluga u poljoprivredi d) financiranje ostalih potreba za obrtnim sredstvima u poljoprivredi na temelju dokumentacije e) refinanciranje kredita istih namjena	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita	Promjenjiva	Do 12 mjeseci
	Kredit i obrtnicima	a) financiranje sezonskih poslova (sezonska proizvodnja, sezone zaliha i pripreme turističke sezone i sl.) b) financiranje ugovorenih poslova za isporuku roba i/ili usluga c) financiranje ostalih potreba za obrtnim sredstvima na temelju dokumentacije d) refinanciranje kredita odobrenih u drugim bankama za namjene od a) do c)	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredit		

Dugoročno financiranje				
Dugoročni investicijski kredit	Kupnja zemljišta, uređenje infrastrukture i izgradnja objekata za obavljanje djelatnosti ili u svrhu proširenja djelatnosti, kupnja i izgradnja poslovnog prostora, izgradnja farmi, podizanje dugogodišnjih nasada, kupnja, izgradnja, rekonstrukcija, uređenje ili proširenje objekata, nabava opreme, strojeva, poljoprivredne mehanizacije i vozila, kupnja osnovnog stada i ostala ulaganja u poljoprivredu. Gradnja/rekonstrukcija/uređenje/opremanje broda za poslovne potrebe, kupnja novog/rabljenog broda za poslovne potrebe, refinanciranje namjenskih dugoročnih kredita za ulaganje u gore navedene namjene i refundacija ulaganja u dugotrajnu imovinu za gore navedene namjene izvršenih u prethodnih 12 mjeseci	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		
Kredit za financiranje trajnih obrtnih sredstava	Financiranje trajnih obrtnih sredstava			Do 3 godine
Dugoročni nenamjenski mikrokredit	Nenamjenski	Do 150.000,00 kn	Promjenjiva	Do 7 godina
Hipotekarni kredit	Nenamjenski	Od 37.000,00 kn do 518.000,00 kn		Do 7 godina
Kredit za razvoj turističke djelatnosti	Kupnja, izgradnja, uređenje ili adaptacija turističkih kapaciteta, kupnja plovila i opreme za iznajmljivanje, refinanciranje kredita iste namjene te refundacija ulaganja u dugotrajnu imovinu za gore navedene namjene, izvršenih u prethodnih 12 mjeseci.	Najmanje 18.500,00 kn, a najveći iznos ovisi o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		Do 15 godina
Kredit za razvoj poljoprivredne djelatnosti	Kupnja poljoprivrednog i građevinskog zemljišta, kupnja, izgradnja i proširenje objekata, kupnja i izgradnja poslovnog prostora, izgradnja farmi, podizanje dugogodišnjih nasada, nabava opreme, strojeva i poljoprivredne mehanizacije, nabava osobnih vozila za poslovne potrebe, kupnja sjemena, gnojiva i zaštitnih sredstava, kupnja osnovnog stada podizanje trajnih nasada i ostala ulaganja u poljoprivredu. Refinanciranje namjenskih dugoročnih kredita za ulaganje u gore navedene namjene i refundacija ulaganja u dugotrajnu imovinu za gore navedene namjene izvršenih u prethodnih 12 mjeseci.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		Do 15 godina

Dugoročno financiranje

Program početnik – kredit poduzetnicima u odabranim profesijama	Kupnja zemljišta, uređenje infrastrukture i izgradnja objekata za obavljanje djelatnosti ili u svrhu proširenja djelatnosti, kupnja, izgradnja, rekonstrukcije, uređenje ili proširenje stambeno-poslovnih objekata, nabava opreme, prijevoznih sredstava te ICT opreme. Refundacija ulaganja u dugotrajnu imovinu za gore navedene namjene izvršenih u prethodnih 12 mjeseci.	Od 37.000,00 kn do 1.850.000,00 kn		Do 25 godina
Program senior - kredit poduzetnicima u odabranim profesijama	Kupnja zemljišta, uređenje infrastrukture i izgradnja objekata za obavljanje djelatnosti ili u svrhu proširenja djelatnosti, kupnja, izgradnja, rekonstrukcije, uređenje ili proširenje stambeno-poslovnih objekata, nabava opreme, prijevoznih sredstava te ICT opreme. Refinanciranje namjenskih dugoročnih kredita za ulaganje u gore navede namjene i refundacija ulaganja u dugotrajnu imovinu za gore navedene namjene izvršenih u prethodnih 12 mjeseci.	Najmanje 37.000,00 kn, najveći iznos ovisi o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita.		Do 25 godina
Lombardni kredit na temelju depozita	Nenamjenski.	Do 95% iznosa oročenog depozita	Promjenjiva	Do 7 godina
Kredit za financiranje fotonaponskih sustava za proizvodnju električne energije	Kupnja i ugradnja mrežom vezanih fotonaponskih sustava za proizvodnju električne energije, izrada projektne dokumentacije.	Do 750.000,00 kn		Do 7 godina
Kredit za financiranje solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije	Kupnja i ugradnja solarnih sustava za proizvodnju električne i toplinske energije, investicije u poboljšanje energetske učinkovitosti poslovnih i stambenih nekretnina, kupnja ili izgradnja niskoenergetske nekretnine.	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		10 godina
HBOR ESIF krediti za rast i razvoj	HBOR ESIF krediti za rast i razvoj	Minimalno 740.000,00 kn, maksimalno 22.200.000,00 kn (74.000.000,00 kn turizam)		12 godina (17 godina turizam)
Kreditiranje na temelju suradnje s EIF-om – InnovFin	Materijalna i nematerijalna imovina, obrtna sredstva, poslovni transferi	Minimalno 185.000,00 kn, maksimalno 18.500.000,00 kn		Do 10 godina

Dugoročno financiranje	Kreditiranje u suradnji s EIB-om (PF/EE)	Investicije u poboljšanje energetske učinkovitosti postojećih zgrada (uključujući stambene zgrade, hotele i javne zgrade), ugradnja obnovljivih izvora energija na postojećim zgradama, investicije u energetske učinkovitije sustave za grijanje i hlađenje, rasvjetu i sl.	Maksimalno 37.000.000,00 kn, ESCO maksimalno 8.325.000,00 kn	Promjenjiva	Do 15 godina
	Kreditiranje u suradnji s EIB-om (MSP)	Nabava opreme, troškovi razvoja, planiranja i financiranja u fazi gradnje, patenti i licence, trajna obrtna sredstva.	Minimalno 37.000,00 kn, maksimalno 92.500.000,00 kuna		Do 12 godina
	Kreditir obrtnicima	a) financiranje trajnih obrtnih sredstava b) refinanciranje kredita odobrenih u drugim bankama za financiranje trajnih obrtnih sredstava	Ovisno o kreditnoj sposobnosti korisnika kredita		Do 3 godine
Raiffeisenbank Austria d.d.					
Kratkoročno financiranje	Dopušteno prekoračenje po transakcijskom računu	Kredit je namijenjen za financiranje tekućeg poslovanja, odnosno jednostavnije svakodnevno upravljanje likvidnošću . Ugovara se kao revolving limit po transakcijskom računu, te su sredstva uvijek dostupna klijentu. Povrat iskorištenog dijela automatski se vraća svakim prijevom na račun. Za mikro tvrtke i obrtnike, dodana je posebna pogodnost ugovaranja ove vrste kredita na neodređeno vrijeme.	Utvrđuje se individualno sukladno ostvarenom prometu po transakcijskom računu te bonitetu korisnika kredita.	Kamatna stopa utvrđuje se temeljem boniteta korisnika kredita te vrsti prekoračenja. Kamata se obračunava samo na iznos korištenih sredstva prekoračenja.	Neograničeno (za mikro, mala poduzeća i obrtnike) Do 12 mj. (za srednje velika poduzeća)

Kratkoročno financiranje				
Revolving kredit	Kredit je namijenjen održavanju likvidnosti i financiranju povremenih potreba za dodatnim obrtnim sredstvima. Revolving kredit nema unaprijed definiran broj uplata ili isplata, već se odobrava okvirni iznos kredita koji korisnik koristi prema svojim potrebama. Svako korištenje smanjuje ukupno raspoloživa sredstva, a vraćanje kredita ih obnavlja do prvotno odobrenog iznosa.	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Kamatna stopa se obračunava samo na iskorišteni dio kredita, te se plaća zajedno sa povratom iskorištene glavnice.	Kredit se odobrava na max. rok do 36 mj., dok je rok povrata pojedinačne iskorištene tranše 30-120 mj. (ovisno o poslovnom ciklusu korisnika).
Kredit za obrtna sredstva	Kredit je namijenjen za financiranje tekućih troškova ili nabavu robe, materijala i sirovina. Kredit za obrtna sredstva pogodan je i za financiranje sezonskih poslova. Klijentu se omogućava odabir valute kredite te načina korištenja i vraćanja sukladno njegovim potrebama.	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Do 36 mj.
Kratkoročni krediti u suradnji s EBRD	sredstva za mikro, male i srednje poduzetnike (MSMP), te za žene poduzetnice (Women in Business). Linija za žene poduzetnice uključuje i dodatne nefinancijske pogodnosti (edukacije, poslovno savjetovanje, poslovno treniranje te mentoriranje i umrežavanje)	Za MSMP: max. do 250.000,00 EUR Za WIB: max. do 1.000.000,00 EUR Iznos se utvrđuje individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Od 3,2% god., fiksna	12 - 5 god. uključujući početak (ne kasnije od 20.11.2024.)

Kratkoročno financiranje				
Kratkoročni krediti u suradnji s HBOR-om	Kreditni za financiranje obrtnih sredstva i tekuće likvidnosti, prema sljedećim Programima: - Trajna obrtna sredstva (kreditiranje ulaganja u trajna obrtna sredstva za osnaženje poslovanja) - Likvidnost (za podmirenje obveza prema dobavljačima, financijskim institucijama, državi te za podmirenje drugih kratkoročnih obveza) - Kreditiranje proizvodnje (kreditiranje obrtnih sredstava namijenjenih proizvodnji, premoštenje do naplate prodane robe, cjelokupan ciklus od pripreme proizvodnje do naplate prodane robe) - Priprema poljoprivredne proizvodnje (za kupnju sirovina, repromaterijala i ostalog te za otkup poljoprivrednih proizvoda) - Priprema izvoza (priprema proizvodnje za izvoz, izvoz roba, financiranje cjelokupnog ciklusa od pripreme izvoza do naplate izvoznih poslova) - Priprema turističke sezone (nabava roba i usluga u cilju pripreme turističke sezone radi kvalitetnog pružanja usluga turistima: nabavu hrane, pića, sitnog inventara, troškove tekućeg održavanja, troškove plaća i režijske troškove)	Sukladno uvjetima HBOR-a, te procjeni boniteta korisnika kredita	Sukladno uvjetima HBOR-a za pojedini program	Sukladno uvjetima HBOR-a za pojedini program
Kratkoročni krediti u suradnji s HBOR-om temeljem potpisanog Ugovora o poslovnoj suradnji – Ugovora o okvirnom kreditu za obrtna sredstva	Namjena kratkoročnih kredita je za nabavu sirovine, repromaterijala, poluproizvoda, sitnog inventara, troškova radne snage, režijske troškove, otplatu kredita ročnosti do godinu dana iskorištenih za financiranje tekućeg poslovanja, ostale troškove tekućeg poslovanja. Za ugovaranje kredita iz ovog vida suradnje, nije potrebna prethodna suglasnost /odobrenje HBOR-a.	Do 200.000,00 kn (utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.)	4 % godišnje, fiksna	2-5 god.
Kratkoročni krediti u suradnji s Jedinicama lokalne samouprave i Ministarstvom	Namjena kredita je financiranje obrtnih sredstva, a suradnje koje obuhvaćaju kreditiranje obrtnih sredstava sklopljene sa: - Županijama: Splitsko-dalmatinskom, Bjelovarsko-bilogorskom, Osječko-baranjskom - Gradovima: Kastav, Sisak - Obrtničkim komarama: Obrtnička komora Zagreb	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita te sukladno uvjetima svakog pojedinačnog Programa suradnje	Dio kamate subvencionira Jedinica lokalne samouprave	Do 36 mj.

Dugoročno financiranje				
Investicijski kredit	Namjena kredita je ulaganje u razvoj i modernizaciju poslovanja, izgradnju, adaptaciju ili kupnju poslovne nekretnine, nabavu novu opreme, vozila i strojeva. Način korištenja i vraćanja, ugovaranje počeka, osiguranja i ostali uvjeti definiraju se u skladu sa potrebama korisnika kredita, te zahtjevima samog projekta koji se financira.	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita, namjeni, roku i osiguranju.	Do 10 god.
Dugoročni krediti u suradnji s HBOR-om	Kredit za financiranje osnovnih sredstva, te trajnih obrtnih sredstava (TOS do 30% iznosa kredita) prema sljedećim Programima: Turizam, Gospodarstvo, Nova proizvodnja, Brodarstvo, Žene poduzetnice, Razvitak malog i srednjeg poduzetništva, Poljoprivrede i ujednačeni razvoj, Poduzetništvo mladih, Zaštita okoliša, Energetska obnova zgrada, Pronalasci, Detaljan opis namjene i uvjeta programa na: www.rba.hr	Sukladno uvjetima HBOR-a, te procjeni boniteta korisnika kredita	2%-4% godišnje, odnosno sukladno uvjetima HBOR-a za pojedini program	Sukladno uvjetima HBOR-a za pojedini program
Kredit u suradnji s Ministarstvom gospodarstva, poduzetništva i obrta u suradnji sa županijama i jedinicama lokalne samouprave po programu "Mjera 1. - Kreditom do konkurentnosti"	Namjena kredita je za investicije u: kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, kupnju nove opreme ili pojedinih dijelova nove opreme, te obrtna sredstva do 20% (za projekt iz uslužne djelatnosti) i do 30% (za projekt iz proizvodne djelatnosti) iznosa ukupno odobrenog kredita	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita.	Dio kamate subvencionira Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, a dio županije i jedinice lokalne samouprave	7-10 god.
Dugoročni krediti u suradnji s Jedinicama lokalne samouprave Ministarstvom	Namjena kredita je financiranje investicija u osnovna sredstva, a suradnje koje obuhvaćaju kreditiranje osnovnih sredstava sklopljene sa: • Županijama: Dubrovačko-neretvanska županija, Splitsko-dalmatinskom, Karlovačke županije, Sisacko-moslavačka županija, • Gradovima i općinama: Rijeka, Bakar, Kastav, Bjelovar, Varaždin, Općina Gornji Kneginec • Obrtničkim komorama	Utvrđuje se individualno sukladno bonitetu korisnika kredita te sukladno uvjetima svakog pojedinačnog Programa suradnje	Dio kamate subvencionira Jedinica lokalne samouprave	Do 10 god.

Izvor: Zagrebačka banka d.d., 2018 Raiffeisenbank Austria d.d., 2018.

5.2. Leasing

Nakon bankarskih kredita, *leasing* je jedan od najčešćih oblika financiranja malih i srednjih poduzeća. Koristi se za nabavu opreme, strojeva, transportnih vozila. Zakon o *leasingu* temeljni je propis kojim se uređuje djelatnost *leasinga* u Republici Hrvatskoj (NN 141/13). Prema članku 4. Zakona o leasingu, posao *leasinga* je pravni posao u kojem davatelj *leasinga*, pribavlja objekt *leasinga* na način da od dobavljača objekta *leasinga*, kupnjom stekne pravo vlasništva na objektu *leasinga*, te primatelju *leasinga* odobrava korištenje tog objekta kroz određeno vrijeme, a primatelj *leasinga* se obvezuje za to plaćati naknadu. Postoje dvije osnovne vrste *leasinga*, a to su financijski i operativni. Kod **financijskog leasinga** primatelj *leasinga* plaća naknadu koja uzima u obzir cjelokupnu vrijednost objekta *leasinga*, objekt *leasinga* primatelj *leasinga* evidentira u svojoj dugotrajnoj imovini, rizici i koristi povezani s objektom su premješteni na primatelja *leasinga* te primatelj *leasinga* ima pravo kupnje objekta *leasinga* po točno određeno cijeni koja je u trenutku izvršenja (najčešće protekom *leasinga*) manja od stvarne vrijednosti objekta. **Operativni leasing** je pravni posao u kojem primatelj *leasinga* plaća određenu naknadu koja ne mora uzimati u obzir cjelokupnu vrijednost objekta, nema ugovorene opcije kupnje, a rizici i koristi povezani s objektom *leasinga* ostaju većim dijelom kod davatelja *leasinga*.

Tijekom 2017. godine u Hrvatskoj je poslovalo 17 registriranih *leasing* društava, a za dva društva pokrenut je postupak likvidacije. Ukupna aktiva *leasing* društava u 2017. godini iznosila je 18,1 milijardu kuna od čega se 10,9 milijardi kuna odnosilo na potraživanja za financijski *leasing*, a 4,9 milijarde kuna na operativni *leasing*.⁴¹

Važnost financijskih posrednika kao izvora financiranja za mala i srednja poduzeća priznaje i Hrvatska banka za obnovu i razvoj (HBOR) koja je unaprijedila i proširila suradnju i na financijske posrednike, prvenstveno *leasing* društva što je omogućilo dodatne načine financiranja za mala i srednja poduzeća. Proširenje suradnje s *leasing* društvima omogućilo je da se samo putem tog distribucijskog kanala u HBOR-u tijekom 2017. odobre 954 ugovora o financijskom *leasingu* vrijednosti veće od 185 milijuna kuna.

5.3. Mikrofinanciranje i kreditne unije

Nositelji usluga mikrofinanciranja su kreditne unije koje djeluju u više od 100 zemalja svijeta i pružaju različite financijske usluge, prije svega kreditne i depozitne. Iako u Hrvatskoj imaju tek neznatan udio na tržištu kapitala od 0,1% prema kriteriju imovine i relativnih udjela financijskih posrednika,⁴² njihova uloga je specifična i vrlo važna, budući da pružaju financijske usluge obrtnicima, samozaposlenim i nezaposlenim osobama koje imaju ograničen pristup sredstvima financiranja. Za ove specifične skupine pristup financijskim sredstvima često predstavlja visoku barijeru pri realizaciji poduzetničkog pothvata, a odobravanje ili neodobravanje kredita u visini od primjerice 20.000 kuna može značiti otvaranje novog radnog mjesta ili s druge strane, zatvaranje poslovnog subjekta.

⁴¹ "Godišnje izvješće 2017", HANFA, str. 86 - 87

⁴² „Godišnje izvješće 2015.“, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2016., str. 29.

Usporedba modela mikrofinanciranja u Hrvatskoj s najboljom međunarodnom praksom ukazuje na nerazvijenost mikrofinanciranja u Hrvatskoj⁴³ u odnosu na razvijena financijska tržišta u kojima djeluje široki spektar takvih institucija. U Hrvatskoj su kreditne unije *Zakonom o kreditnim unijama*⁴⁴ iz 2011. godine zamijenile štedno-kreditne zadruge. Zakon o kreditnim unijama donio je i brojne restrikcije⁴⁵, od kojih je najvažnija restrikcija djelovanja unutar jedne županije koja je smanjila potencijalno tržište i time ugrozila efikasnost poslovanja. Članstvo kreditne unije limitirano je člankom 9. Zakona o kreditnim unijama samo na trgovce pojedince i obrtnike sa sjedištem u Republici Hrvatskoj te fizičke osobe s prebivalištem u Republici Hrvatskoj ako ispunjavaju načela propisana Zakonom.

Prema Zakonu o kreditnim unijama, kreditna unija smije odobravati kredite članovima kreditne unije u domaćoj valuti, dodjeljivati novčanu pomoć članovima kreditne unije te davati jamstva za obveze članova kreditne unije u domaćoj valuti.

U Hrvatskoj je krajem 2017. godine djelovala 21 kreditna unija – dvije manje nego 2016. godine čime se nastavlja trend smanjivanja broja kreditnih unija. Ukupna imovina kreditnih unija krajem 2017. godine iznosila je 667 milijuna kuna⁴⁶. U odnosu na 2016. godinu imovina kreditnih unija povećala se za 5,7 milijuna kn. U razdoblju od 2012.–2014. godine ukupna imovina kreditnih unija iz godine u godinu bilježila rast (krajem 2012. godine iznosila je 602 milijuna kuna, krajem 2013. godine 660 milijuna kuna, a krajem 2014. godine 737 milijuna kuna). U 2015. godini prekinut je trend rasta i zabilježen je pad imovine u odnosu na 2014. godinu u iznosu od 35 milijuna kuna, odnosno 4,7% manje u odnosu na 2014. godinu, a 2016. godine ukupna imovina kreditnih unija iznosila je 661,4 milijuna kn.

Podaci Hrvatske udruge kreditnih unija (HUKU) prikazuju broj i ukupan iznos kredita koji su plasirale članice Udruge na godišnjoj razini tijekom 2016. i 2017. godine (Tablica 27).

43 CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva i Hrvatska banka za obnovu i razvitak – HBOR proveli su u 2010. godini istraživanje među sudionicima Savjetovanja o mikro financiranju s ciljem prikupljanja mišljenja o primjeni i mogućnostima mikro financiranja u Hrvatskoj. Glavni problemi mikro financiranja u Hrvatskoj identificirani su: nedostatak garancija za kredite (60%); neadekvatna ponuda bankovnih proizvoda i usluga (53%); zahtjevna kreditna dokumentacija (46%); previsoka kamatna stopa (34%) te neinformiranost korisnika o financijskim proizvodima (26%). Izvor: Korynski, P.: „Mikro financiranje u Hrvatskoj: Rezultati istraživanja“, CEPOR, 2010.

44 Narodne novine, br. 141/06, 25/09, 90/11

45 Restriktivne odredbe Zakona o kreditnim unijama iz 2011. godine odnose se na ograničenje teritorijalnog načela po kojem je prebivanje na području iste jedinice područne (regionalne) samouprave uvjet za članstvo u kreditnoj uniji što je gotovo prepolovilo članstvo u kreditnim unijama, čime su prepolovljena i depozitna i kreditna sredstva potrebna za poslovanje. Ukinuto je i obavljanje platnog prometa, a kreditiranje je omogućeno samo fizičkim osobama i obrtnicima.

46 Godišnje izvješće 2017. (2018), Hrvatska narodna banka, Zagreb

Tablica 27: Plasirani krediti u kreditnim unijama – članicama Hrvatske udruge kreditnih unija u 2016. i 2017. godini (kn)

Red. br.	Naziv kreditne unije	2016.			2017.		
		Broj kredita	Plasirana sredstva	Prosječan iznos kredita	Broj kredita	Plasirana sredstva	Prosječan iznos kredita
1.	KU APOEN Valpovo	652	10.760.000	16.503	690	11.498.000	16.664
2.	KU DEPONENT Zagreb	150	10.712.000	71.413	122	5.558.000	45.557
3.	KU DUKAT Viškovo	559	15.865.000	28.381	631	19.250.000	30.507
4.	KU GAMA Zagreb	271	13.760.000	50.775	285	14.455.000	50.719
5.	KU JAMSTVO Županja	1383	67.059.155	48.488	1242	69.464.020	55.929
6.	KU KRAJCAR Županja	298	13.175.519	44.213	269	54.267.752	201.739
7.	KU LIBERTINA Čakovec	328	15.477.900	47.189	320	14.920.600	46.627
8.	KU MARJAN Split	1599	61.344.000	38.364	1480	56.826.000	38.396
9.	KU NOA Osijek	245	8.481.580	34.619	270	9.171.069	33.967
10.	KU ABC Sisak	447	11.323.000	25.331	355	10.481.000	29.524
11.	KU ZAGORSKA Zabok	296	17.814.339	60.184	332	15.093.159	45.461
12.	KU SINDIKALNA Zagreb	1343	17.430.000	12.978	1337	17.193.000	12.859
13.	KU SJENICA Čakovec	408	9.977.150	24.454	457	14.112.800	30.881
UKUPNO		7.979	273.179.643	34.237	7.790	312.290.400	40.089

Izvor: Hrvatska udruga kreditnih unija, 2018

U 2017. godini ukupno plasirana sredstva kroz kredite članica Udruge veća su za 14,3% u odnosu na 2016. godinu ili za 39,1 milijun kuna. Broj dodijeljenih kredita u 2017. godini manji je za 189 kredita u odnosu na 2016.godinu što znači da su kreditne unije u 2017. prosječno odobravale veće iznose kredita u odnosu na prethodno razdoblje.

5.4. Fondovi rizičnog kapitala

Rizični kapital⁴⁷ predstavlja vrstu ulaganja financijskih ulagatelja u temeljni kapital poduzeća koja ne kotiraju na burzi, a imaju potencijal ostvariti visoke stope rasta tijekom razdoblja od 3 – 7 godina. Fondovi za gospodarsku suradnju (FGS) su otvoreni investicijski fondovi rizičnog kapitala s privatnom ponudom čije osnivanje je regulirano *Zakonom o investicijskim fondovima*⁴⁸. U 2011. godini u Hrvatskoj je osnovano pet Fondova koji su udovoljili propisanim uvjetima te dobili odobrenje za rad Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA). Područje ulaganja Fondova su trgovačka društva sa sjedištem u Hrvatskoj, koja isključivo ili pretežito obavljaju svoju djelatnost na području Hrvatske. Iznos financiranja i postotak vlasničke strukture nije ograničen, a predviđen je izlaz iz vlasničke strukture investiranog društva najkasnije 5 godina od ulaganja.⁴⁹ Odlukom Vlade Republike Hrvatske, Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) je imenovana kvalificiranim ulagateljem za sudjelovanje u osnivanju FGS-ova, te sudjeluje u provedbi aktivnosti FGS-ova zajedno s privatnim investitorima u iznosu koji odgovara iznosu ulaganja privatnog ulagatelja.

U 2013. godini na snagu je stupio Zakon o alternativnim investicijskim fondovima⁵⁰ kojim je regulirano poslovanje FGS-ova, te su propisani uvjeti za osnivanje i rad alternativnih investicijskih fondova (AIF) i društava za upravljanje alternativnim investicijskim fondovima (UAIF).

U 2017. godini djelovala su četiri društva za upravljanje alternativnim investicijskim fondovima rizičnog kapitala koja su upravljala s pet Fondova za gospodarsku suradnju (Tablica 28).

47 Pojam „rizični kapital“ se u zakonskoj regulativi Hrvatske prvi puta pojavljuje 2006. godine, u Zakonu o investicijskim fondovima. Prvi fondovi rizičnog kapitala u Hrvatskoj pojavili su se krajem 1990-ih. Jedan od prvih bio je SEAF – Croatia koji je uz kombinaciju razvojnih i komercijalnih elemenata pokušao uvesti obrasce korporativnog upravljanja i ulaganja privatnog kapitala uz zadovoljavajući financijski povrat. Razvojna komponenta SEAF-a proizlazila je iz misije uključenih investitora: USAID, fondovi vlade Norveške i Finske i dr. Izvor: „Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?“, *Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija*, Marović, M. (ed), Zagreb, 2011., preuzeto 10.10.2016.

48 Narodne novine 150/05

49 <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/fondovi-gospodarsku-suradnju-fgs/>, preuzeto 1.09.2018.

50 Narodne novine 16/13, 143/14

Tablica 28: Alternativni investicijski fondovi rizičnog kapitala s privatnom ponudom - Fondovi za gospodarsku suradnju

Fondovi rizičnog kapitala-FGS	Društvo za upravljanje	Planirana veličina fonda Kn	Kvalificirani ulagatelj (HBOR) Kn	Neto imovina Kn
Honestas FGS	Honestas Private Equity Partneri d.o.o.	155.000.000	77.500.000	9.359.369
Nexus FGS	Nexus Private Equity Praterni d.o.o.	380.000.000	190.000.000	419.306.289
Nexus FGS II	Nexus Private Equity Praterni d.o.o.	600.000.000	300.000.000	131.377.349
Prosperus FGS	Prosperus Invest d.o.o.	340.000.000	170.000.000	252.023.667
Quaestus Private Equity Kapital II	Quaestus Private Equity d.o.o.	540.000.000	262.500.000	278.561.383
Ukupno				1.090.628.057

Izvor: HANFA - Mjesečni izvještaj, prosinac 2017.

Nexus Private Equity Partneri d.o.o. u 2017. godini upravljao je s 2 fonda rizičnog kapitala: Nexus FGS s 380 milijuna kuna prikupljenog kapitala te Nexus FGS II sa 600 milijuna kuna prikupljenog kapitala. Upravljanje Nexus FGS II fondom društvo je preuzelo u studenom 2014. godine, nakon što je prethodno fond poslovao pod nazivom Alternative Private Equity FGS i njime je upravljalo društvo Alternative Private Equity d.o.o. U 2018. godini rješenjem HANFE⁵¹, društvu Nexus Private Equity Partneri d.o.o. oduzeto je odobrenje za upravljanje otvorenim alternativnim investicijskim fondom rizičnog kapitala.

Quaestus Private Equity d.o.o. (www.quaestus.hr) upravlja jednim fondom rizičnog kapitala: Quaestus Private Equity Kapital II veličine 540 milijuna kuna.

Prosperus-invest d.o.o. (www.prosperus-invest.hr) upravlja jednim alternativnim investicijskim fondom Prosperus FGS, veličine 340 milijuna kuna.

Honestas Private Equity Partneri d.o.o. (www.honestas-pe.hr) upravlja fondom Honestas FGS veličine 155 milijuna kuna.

Krajem 2015. godine pokrenut je prvi regionalni fond rizičnog kapitala - Enterprise Innovation Fund (ENIF, South Central Ventures.) Ulaganja ovog Fonda fokusirana su na vlasnički kapital tehnoloških poduzeća, koja se nalaze u *seed* fazi ili u ranim fazama rasta, na području Zapadnog Balkana (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Kosovo, Crna Gora, Albanija i Srbija). Fond raspolaze s oko 40 milijuna EUR, od čega je 1,5 milijuna EUR namijenjeno *seed* investicijama pojedinačne vrijednosti do 100.000 EUR, dok će se veći dio kapitala alocirati na ulaganja u poduzeća u ranim fazama rasta i to u vrijednosti do 3 milijuna EUR-a po poduzeću.⁵²

⁵¹ Na dan 11.01.2018.

⁵² Inicijalni pokretači fonda su Europski investicijski fond (EIF), Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Europska komisija.

Prvo ulaganje ovog fonda u Hrvatsku bilo je *start-up* Agrivi, s investicijom od milijun EUR-a.⁵³

U drugoj polovici 2015. godine Republika Hrvatska sklopila je Ugovor o zajmu s Međunarodnom bankom za obnovu i razvoj (IBRD) radi provedbe projekta "Projekt poduzetničkog kapitala za inovacije i poduzetništvo" u sklopu kojeg se trebao osnovati Pilot fond poduzetničkog kapitala u RH i Fond za poticanje ulaganja u kapital u ranoj fazi financiranja. *Pilot fond rizičnog kapitala* tijekom 2017. godine nije osnovan.

Fond za poticanje ulaganja u kapital u ranoj fazi financiranja je otvoreni fond s početnim kapitalom od 2,5 milijuna EUR-a. Prihvatljivi projekti su sufinancirani od 30.000 EUR-a do najviše 300.000 EUR-a, s trajanjem projekta do 24 mjeseca. Programom se namjeravaju poticati privatna ulaganja u vlasnički kapital u ranoj fazi razvoja inovativnih malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj pružajući manje iznose financiranja poduzetničkog kapitala zajedno s privatnim ulagačima kao što su poslovni anđeli, korporativni ulagači, fondovi poduzetničkog kapitala i inkubatori. Privatni ulagači ulažu minimalno 30.000 EUR, a HAMAG BICRO odobrava sredstva iz Fonda (30.000 EUR - 300.000 EUR), s tim da privatni ulagači pregovaraju svoj udio u *start-up* poduzeću kao da su sami uložili cijeli iznos investicije.⁵⁴ Prvi poziv na podnošenje prijave za sufinanciranje bio je otvoren od 13. travnja 2016 - 1. veljače 2017. godine te je u tom periodu u Fond stiglo sedam prihvatljivih prijava⁵⁵. U travnju 2017. godine, HAMAG BICRO sklopio je ugovor o sufinanciranju s Genos Glycoscience d.o.o. u iznosu od 2,25 milijuna kuna i sa AD Scaneerom u iznosu od 2,2 milijuna kuna.

Invest Europe je udruženje koje predstavlja europske otvorene investicijske fondove rizičnog kapitala s privatnom ponudom⁵⁶ (Private Equity i Venture Capital) i koje redovito izdaje izvješća. U izvješću za 2017. godinu Central and Eastern Europe Private Equity Statistics⁵⁷ iznose se podaci o obujmu vlasničkog ulaganja (*private equity*) u Hrvatskoj. *Private equity* tržište u Hrvatskoj je nestabilno, što se vidi iz tablica 29 i 30.

Tablica 29: Godišnje investicije u Hrvatsku u milijunima EUR-a

Godina ulaganja	2014	2015	2016	2017
Iznos investicije	42	13	41	3

Izvor: Invest Europe, Central and Eastern Europe Statistics 2017, str. 15.

Tablica 30: Godišnje investicije u Hrvatskoj, 2014. -2017. godine, broj tvrtki

Godina ulaganja	2014	2015	2016	2017
Broj tvrtki	6	4	6	3

Izvor: Invest Europe, Central and Eastern Europe Statistics 2017, str. 16.

53 <https://sc-ventures.com/portfolio/agrivi/>, preuzeto 1.09.2018.

54 https://hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2017/12/SCF-prezentacija_12-04-2016.pdf, 3.09.2018.

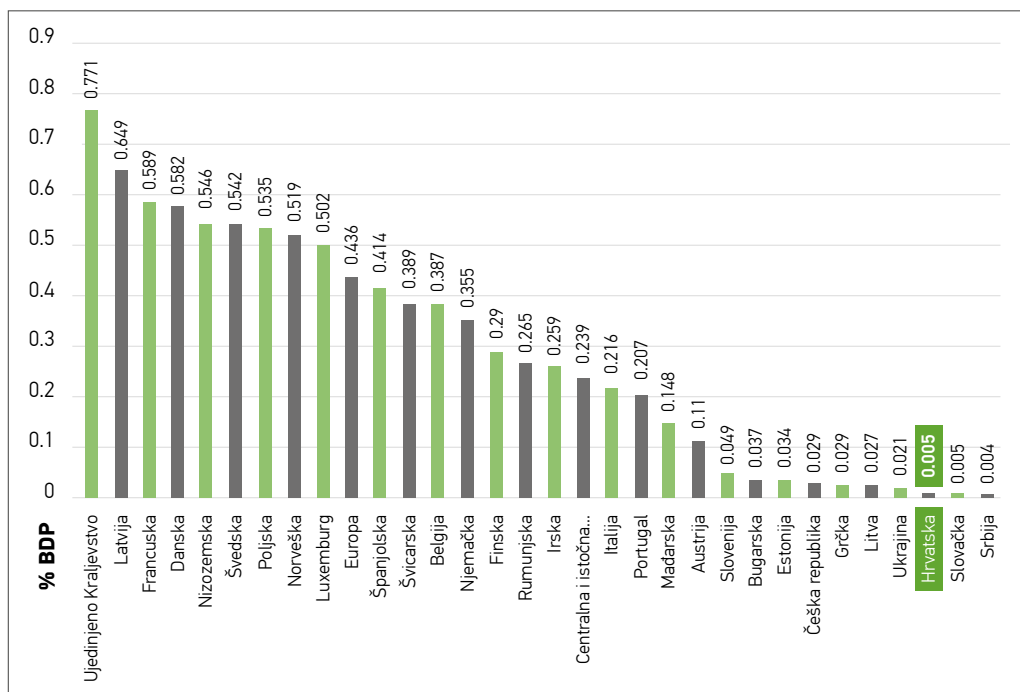
55 Administrativnu provjeru HAMAG BICRO-a je prošlo 7 prijave.

56 <http://www.cvca.hr/zasto-pe-i-venture-capital/rjecnik-terminal/>, 5.09.2018.

57 <https://www.investeurope.eu/media/727455/Invest-Europe-CEE-Activity-Report-2017-05072018.pdf>, 29.08.2018.

Ukupna godišnja investicija u poduzeća u Hrvatskoj putem *private equity-a* 2014. godine iznosila je 42 milijuna EUR, a u 2017. godini samo 3 milijuna EUR-a. Broj poduzeća u koje se investiralo u razdoblju od 2014. -2016. godine kreće se od 3 do 6. *Private equity* investicije sudjeluju, što je i vidljivo na slici 9, samo s 0,005% u hrvatskom BDP-u što govori u prilog činjenici da je hrvatsko tržište *private equity-a* još uvijek nedovoljno razvijeno.

Slika 9: *Private equity* investicije kao postotak BDP-a u Hrvatskoj i ostalim zemljama Europske unije

Izvor: Invest Europe, Central and Eastern Europe Statistics 2017, str 18.

Tijekom 2017. godine *private equity* investirao je u Hrvatskoj samo u *start-up* poduzeća i to sa 2,6 milijuna EUR, za razliku od 2016. godine koja je bila puno dinamičnija za *private equity* investicije (Tablica 31).

Tablica 31: Iznos investicija putem *private equity* –a s obzirom na tip investicije - u Hrvatskoj, Sloveniji, Estoniji i Rumunjskoj, u 2016. i 2017. godini, u tisućama EUR-a

Faza životnog ciklusa	2016				2017			
	Hrvatska	Slovenija	Estonija	Rumunjska	Hrvatska	Slovenija	Estonija	Rumunjska
Eksperimentalna faza / Seed			1.100				900	
Start – up	4.132	1.540	3.719	1.523	2.627	354	650	5.605
Faza rasta / Later stage venture /		2.000	1.380	1.500		1.500	0	
Ukupno / Total venture	4.132	3.540	6.199	3.023	2.627	1.854	1.550	5.605
Rast /Growth			48.568	15.121				173.713
Faza oporavka/ Rescue								
Faza dokapitalizacije/ Replacement capital	10.056							
Faza preuzimanja poduzeća/ Buyout	27.150	69.946	20.493	129.776		19.419	6.254	316.463
Ukupno	41.338	73.486	75.259	147.919	2.627	21.273	7.804	495.781

Izvor: Invest Europe, Central and Eastern Europe Statistics 2017, str. 20.

Analiza Hrvatske udruge banaka (HUB) iz 2015. godine o raspoloživosti financiranja za mala i srednja poduzeća još uvijek je aktualna. Rezultati Analize Hrvatske udruge banaka ukazuju na poteškoće malih i srednjih poduzeća u pristupu kapitalu. Ključni uzrok je postojanje *investicijske rupe*, odnosno razlike između ulaganja prosječne vrijednosti od oko 2 milijuna kuna (što se odnosi na samofinanciranje poduzeća i poslovne anđele) i ulaganja od 20 milijuna kuna (odakle počinju potencijalna ulaganja fondova rizičnog kapitala i fondova za gospodarsku suradnju u Hrvatskoj). Zaključak HUB-ove analize je da investicijsku rupu valja popuniti, a dosadašnje poslovanje fondova rizičnog kapitala u Hrvatskoj ojačati u svrhu rasta i razvoja gospodarstva u cjelini⁵⁸.

⁵⁸ Hrvatska udruga banaka kroz seriju HUB Analize obrađuje problematiku financiranja malih i srednjih poduzeća. HUB Analiza br. 52 iz srpnja 2015. godine dostupna je na: http://www.hub.hr/sites/default/files/hub_analize_52_-_financiranje_msp_0.pdf, preuzeto 28.10.2016.

5.5. Grupno financiranje / Crowdfunding

Grupno financiranje je proces u kojem se traži novac za transformiranje kreativne ideje u poslovni pothvat ili za rast već postojećeg poduzeća. Postoje više vrsti platformi za grupno financiranje, temeljene na donacijama, nagradama, posuđivanju i vlasničkim udjelima.⁵⁹ Za poduzeća su najznačajnije platforme za grupno financiranje koje su temeljene na vlasničkim udjelima. Uplatitelj postaje suvlasnik tvrtke koju financijski podupire. Postotak suvlasništva najčešće se kreće od 4 do 10%. Neke od platformi za grupno financiranje su: RocketHub (www.rockethub.com), Fundable (www.fundable.com), AngelList (www.angel.co), Seeders (<https://www.seedrs.com/>), Funderbeam (www.funderbeam.com).

U Hrvatskoj je u rujnu 2016. godine pokrenut Funderbeam SEE.⁶⁰ Ova platforma za financiranje mikro i malih poduzetnika, koja koristi Funderbeamov poslovni model⁶¹, pokrenuta je kao zajednički projekt estonskog Funderbeam-a i Zagrebačke burze koja ima 20% vlasništva u novoosnovanom poduzeću. Projekt je podržao i EBRD kroz Shareholder Special fund. Funderbeam predstavlja globalnu *crowdfunding* platformu i ima nekoliko značajki: veliki broj besplatnih informacija za investitore, nema posrednika ni brokera te je omogućeno zajedničko investiranje malih investitora s poslovnim anđelima i drugim profesionalnim investitorima⁶². Samo registriranje u bazu investitora je besplatno i jednostavno, a nakon registracije potencijalnim investitorima omogućuje se uvid u profile u više od 180.000 tvrtki iz cijelog svijeta. Tvrtke koje se žele financirati putem ove platforme trebaju ispuniti evaluacijski upitnik koji se nalazi na stranicama Funderbeama.⁶³ Minimalni iznos ulaganja pojedinačnog investitora je 100 EUR-a. Zahvaljujući sustavu temeljenom na inovativnoj *bitcoin* tehnologiji, investitorima je omogućeno trgovanje udjelima odmah nakon inicijalne faze financiranja, kao da se radi o poduzećima koja su izlistana na burzi. Transakcijska se naknada naplaćuje samo u slučaju ostvarenja dobiti i ona iznosi 1%.

Cilj Funderbeam SEE je plasirati ulaganja u poduzeća iz regije (Hrvatske, Slovenije i Srbije). Prvi *start - up* iz Hrvatske koji se financirao putem ove platforme je solinska tvrtka Include, proizvođač pametnih klupa Steora.

Tablica 32 daje pregled poduzeća koja su tijekom godina u Hrvatskoj financirana alternativnim izvorima financiranja, iz koje je vidljivo da različite alternativne izvore financiranja najviše koriste poduzeća čiji se proizvodi temelje na znanju.

59 Vodič za crowdfunding, Udruga za razvoj civilnog društva SMART, 2017

60 Funderbeam South-East Europe

61 Za potrebe financiranja investiranja osniva se tzv. SPV (*Special Purpose Vehicle*) sa sjedištem u Estoniji, koji predstavlja jedinog vlasnika kompanije i koji nastupa ispred svih ulagatelja radi niskih troškova i smanjene birokracije, start - upovi razgovaraju samo sa 1 kontaktom, vodećim investitorom koji je ujedno i direktor u SPV. Ulagatelji bez obzira na svoju veličinu, cijelo vrijeme imaju nadzor nad svojim portfeljem.

62 <https://www.funderbeam.com/see>, preuzeto 26.08.2018.

63 <http://zse.hr/default.aspx?id=74619>, preuzeto 26.08.2018.

Tablica 32: Pregled poduzeća koja su tijekom godina u Hrvatskoj najviše financirana alternativnim izvorima financiranja

Br.	Naziv tvrtke	Bio	Prikupljena sredstva
1	Rimac automobili	Rimac automobili je tvrtka za proizvodnju vrhunskih električkih vozila	\$48,453,155
2	Kupi me	Kupi Me dio je uspješne Kupi Me grupacije osnovane 2010.g. u Zagrebu. Jedna od vodećih web stranica za grupnu kupovinu na području Srbije i Hrvatske	\$3,883,576
3	GoHome	Gohome je tražilica specijalizirana za nekretnine na području Hrvatske, Slovenije, Italije, Njemačke, Češke Republike, Srbije i Slovačke	\$1,327,281
4	Degordian	Neovisna digitalna, marketinška agencija	\$1,302,353
5	Boat booker	BoatBooker je prvo kompletno rješenje za jedrenje, dizajnirano za nautičku industriju, a temeljeno na stvarnim potrebama charter agencija	\$1,294,525
6	Sense consulting*	Sense Consulting, savjetodavna tvrtka koja pomaže poduzećima i javnom sektoru u ostvarivanju njihovih poslovnih ciljeva	\$759,880
7	Oradian	Oradian je tehnološka tvrtka koja nudi poslovanje putem Oblak tehnologije za financijske institucije	\$742,857
8	Aspida d.o.o. **	Nova digitalna medijska tvrtka koja ima 2 jedinstvena proizvoda: Izzy keyboard – nova digitalna marketinška platforma & TVizy – nova digitalna televizija	\$673,481
9	Amodo d.o.o.	Insurtech platforma, za industriju osiguranja, koja pokreće rast kroz razvoj profitabilnih i angažiranih baza klijenata	\$536,000
10	Include *	Include hardware start - up koji razvija i proizvodi pametni ulični namještaj.	\$510,300

* Trguje se na Funderbeam.

** Uskoro će se trgovati na Funderbeam-u.

Izvor: Croatia country report 2017 funderbe.am/croatia – 2017

U lipnju 2017. godine, Zagrebačka burza d.d. predstavila je javnosti novu trgovinsku platformu Progress, namijenjenu malim i srednjim poduzećima⁶⁴. Najznačajnije aktivnosti Progress platforme u 2017. godini su usvajanje Pravila Progress tržišta te objava javnog poziva za dostavu prijava zainteresiranih društava za stjecanje statusa savjetnika na Progress tržištu. Budući da mala i srednja poduzeća nemaju dovoljno znanja i vještina kako bi samostalno odgovorila na zahtjeve tržišta kapitala Zagrebačka burza uvela je institut ovlaštenih savjetnika koji će u prve dvije godine voditi društvo i pomagati mu prilikom prvog prikupljanja kapitala. U 2017. godini ukupno 9 hrvatskih društava steklo je status savjetnika na Progress tržištu, dok su u 2018. godini ovaj status stekla još 4 hrvatska i 5 slovenskih društava.

U travnju 2018. godine potpisan je sporazum s Hrvatskom poštanskom bankom čime će se omogućiti pristup kapitalu malim poduzećima, izdavanjem vrijednosnih papira uz podršku banke koja prema sporazumu treba omogućiti i povoljnije kredite i pogodnosti.

Početak rada platforme Progress očekuje se u drugom polugodištu 2018. godine, kada se očekuju prvi izdavatelji vrijednosnih papira.

Troškovi za mala i srednja poduzeća na Progress tržištu svrstani su u 2 kategorije: fiksni trošak naknade za primanje u trgovinu koji iznosi 11.000,00 kn. Druga kategorija troškova odnosi se na operativne troškove i troškove savjetnika na Progress tržištu. Poduzetnici sa savjetnicima sklapaju ugovore sukladno komercijalnim uvjetima. Poduzetnik prilikom prikupljanja kapitala na tržištu kapitala nema dodatnih troškova u vidu garancija, kolaterala, depozita i sl., a sredstva koja prikupi inicijalnom javnom ponudom su nepovratna.

64 <http://zse.hr/default.aspx?id=77901>, preuzeto 27.08.2018.

5.6. Poslovni anđeli

Poslovni anđeli su uspješni poduzetnici i menadžeri koji osiguravaju početni kapital za financiranje poduzetničkih projekata visokog rizika. Prilikom investiranja poslovni anđeli stječu vlasnički udio i pružaju pomoć u daljnjem razvoju i komercijalizaciji projekata. Poslovni anđeli predstavljaju neformalne individualne ulagače koji prenose svoje iskustvo, znanje, vještine i poslovne kontakte na mlade poduzetnike i pomažu im u razvoju poduzetničkog projekta. Ključni interesi djelovanja poslovnih anđela su ostvarenje profita, razvoj poduzetničkih inicijativa te entuzijazam za sudjelovanje u stvaranju nove vrijednosti⁶⁵. Poslovni anđeli su najčešće pojedinci, ali je moguće i sindicirano ulaganje (engl. *syndication deal*) tj. udruživanje više ulagača koji zajednički ulažu sredstva. Postoje različiti modaliteti ulaganja poslovnih anđela, a najčešće se koristi tzv. *equity deal* gdje poslovni anđeli za svoj ulog dobivaju udio u vlasništvu tvrtke. Poslovni anđeo ostvaruje profit kroz prodaju svog dijela u tvrtki drugom ulagaču ili kroz izlazak tvrtke u koju je uložio na tržište kapitala (tzv. IPO).

Kao mjeru poticanja takve vrste ulaganja neke države uvode poreznu olakšicu (npr. neke savezne države u SAD) ili „*matching*“ program (npr. Njemačka, Španjolska) kojim država za svaki uloženi iznos ulaže isto toliko u projekt. Cilj takvih mjera je povećati atraktivnost ove vrste ulaganja.

CRANE (*Croatian Business Angels Network*) – krovno je hrvatsko udruženje poslovnih anđela (www.crane.hr), koje okuplja privatne investitore koji su zainteresirani za ulaganja u inovativne tvrtke u ranoj fazi razvoja, u vrijednosti između od 25.000 do 250.000 EUR. Udruga je pokrenuta 2008. godine, a inicirale su ju sljedeće partnerske institucije: Agencija za promicanje izvoza i ulaganja, Poteza Ventures, Hrvatska *Private Equity* i *Venture Capital* Asocijacija, Udruga za poticanje softverskog i *online* poduzetništva 'Initium' i poduzetnici Damir Sabol i Hrvoje Prpić.

CRANE je član Europske mreže poslovnih anđela EBAN, krovne europske organizacije koja okuplja poslovne anđele, investitore, *start-up* akcelerate i inkubatore iz više od 60 zemalja. Prema Izvještaju *EBAN Statistics Compendium European Early Stage Market Statistics 2017*. u Hrvatskoj postoje 24 poslovna anđela čiji je iznos ulaganja u 2017. godine u Hrvatskoj iznosio oko 1,1 milijun EUR, što je neznatan rast od 2,94% u odnosu na ukupno ulaganje iz 2016. godine (1 milijun EUR-a). Poslovni anđeli su tijekom 2017. godine, prema izvještaju EBAN-a, investirali u četiri poduzeća u Hrvatskoj. Prema podacima EBAN-a⁶⁶, u 2015. godini članovi CRANE uložili su više od 200.000 EUR u 6 *start-upova* (Wemy, Ultijack, LikeRI, Unigluko, Snaptap i Trillanium). Točni podaci o broju poduzetničkih projekata i visini ulaganja članova CRANEa su poslovna tajna, a kao glavni razlog manjeg broja ulaganja poslovni anđeli spominju nedovoljnu kvaliteta projekata. Od osnutka Udruge 2008. godine do kraja 2015. godine, prema dostupnim informacijama, ukupno je investirano više od 23 milijuna kuna što govori o još uvijek slabij razvijenosti ovog oblika financiranja poslovnog pothvata u Hrvatskoj. U pravilu investicije se usmjeravaju prema inovativnim, proizvodnim projektima, s izraženom tehnološkom komponentom što omogućuje višestruki povrat investicije. Prema EBAN-u, tri su ključna sektora u koja su ulagali europski poslovni anđeli u 2017. godini: 25% investicija odnosi se na FinTeh poduzeća, 21% investicija na poduzeća iz djelatnosti informacijske i komunikacijske tehnologije i 16% investicija na djelatnost zdravstva.

⁶⁵ Prilagođeno prema www.crane.hr, preuzeto 20.03.2018.

⁶⁶ <http://www.eban.org/in-2015-over-1-5-million-kuna-of-investments-and-a-great-number-of-new-members>, preuzeto 30.08.2018

Preduvjet većeg broja ulaganja poslovnih anđela u Hrvatsku i dalje ostaje kreiranje poticajnog poslovnog okruženja te poreznih olakšica za ulaganja u *start-up* pothvate kakvi su prisutni u većini zemalja EU.

5.7. Vladini programi poticaja i subvencioniranih kreditnih linija

Vlada Republike Hrvatske potiče razvoj sektora malih i srednjih poduzeća kroz dodjelu bespovratnih sredstava (potpora) te subvencioniranje kamata na kredite namijenjene poduzetničkoj aktivnosti.

Bespovratne potpore Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta

Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta – provodilo je sljedeće poticajne mjere u 2017. godini:

Program "Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo"

Program se provodio u cilju poticanja usvajanja ključnih vještina i kompetencija za obrtnička zanimanja te poticanja zapošljavanja i samozapošljavanja u obrtništvu.

Sredstva su namijenjena za sufinanciranje troškova pripreme i polaganja ispita o stručnoj osposobljenosti, pripremu i polaganje majstorskog ispita, prekvalifikaciju za zanimanja u sustavu vezanih obrta, polaganje ispita o stručnoj osposobljenosti za zanimanje pogrebnik te izdavanje dozvola (licenci) za izvođenje praktičnog dijela naukovanja. Korisnici programa su isključivo obrti, trgovačka društva, zadruge i ustanove te fizičke osobe.

Iznos Programa: 2.400.000,00 kuna, a izvor su nacionalna sredstva.

Program "Očuvanje i razvoj tradicijskih i umjetničkih obrta"

Program se provodio u cilju očuvanja i razvoja tradicijskih obrta koji se pretežito obavljaju ručnim radom i baštine posebne zanatske vještine i umijeća.

Namjena sredstava: ulaganje u unaprjeđenje poslovanja i proizvodnje, ulaganje u razvoj novih proizvoda/usluga, prilagodba, uređenje i poboljšanje poslovnog i proizvodnog prostora, uvođenje sustava upravljanja kvalitetom, normi i znakova kvalitete, upravljanje i zaštita intelektualnog vlasništva, marketinške aktivnosti i ulaganja za izlazak na nova tržišta te za administrativno rasterećenje.

Iznos Programa: 5.000.000,00 kuna, a izvor su nacionalna sredstva.

Projekt "Naukovanje za obrtnička zanimanja"

Projekt se provodio u svrhu poticanja gospodarskih subjekata na sudjelovanje u obrazovanju učenika koji stječu zanimanja iz sustava vezanih obrta po jedinstvenom modelu obrazovanja (JMO) čime se doprinosi stjecanju vještina za samostalan rad u zanimanju te razvoju socijalnih i poduzetničkih kompetencija učenika.

Namjena sredstava:

- a) sufinanciranje nagrade koju Prijavitelj isplaćuje učenicima za odrađenu praktičnu nastavu i vježbe naukovanja
- b) nagrada mentoru za uloženi trud i vrijeme provedeno u obrazovanju učenika koja se utvrđuje prema prosječnoj vrijednosti sata rada temeljem ukupnog troška plaće mentora koji sudjeluje u obrazovanju učenika, a sukladno broju sati koje učenik mora realizirati u svakoj godini obrazovanja (I godina-560 sati, II godina-630 sati i III godina-640 sati).

Korisnici su isključivo obrti, trgovačka društva, zadruge i ustanove.

Iznos Projekta: 5.000.000,00 kuna, od čega je 85% sredstava iz Europskog socijalnog fonda, a 15% iz nacionalnih sredstava.

Projekt "Stipendiranje učenika u obrtničkim zanimanjima"

Projekt je namijenjen učenicima srednjih škola koji se obrazuju u deficitarnim zanimanjima u sustavu vezanih obrta po jedinstvenom modelu obrazovanja (JMO) za zanimanja iz Pravilnika o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica.

Iznos Projekta: 18.000.000,00 kuna, od čega je 85% sredstava iz Europskog socijalnog fonda, a 15% iz nacionalnih sredstava.

Prema podacima Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, u tablici 33 prikazan je broj te ukupan i prosječan iznos dodijeljenih potpora.

Tablica 33: Dodijeljene potpore Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta u 2016. i 2017. godini

	2016			2017		
Aktivnost/ mjera	Broj dodijeljenih potpora	Dodijeljeni iznos u kn	Prosječan iznos potpore u kn	Broj dodijeljenih potpora	Dodijeljeni iznos u kn	Prosječan iznos potpore u kn
Obrazovanje u obrtništvu - Stipendiranje učenika u obrtničkim zanimanjima	1.522	13.698.000,00	9.000,00	2.342	21.078.000,00	9.000,00
Obrazovanje u obrtništvu - Naukovanje za obrtnička zanimanja	34	2.107.030,32	61.971,48	98	5.505.625,25	56.179,85
Obrazovanje u obrtništvu - Cjeloživotno obrazovanje za obrtništvo	713	2.002.393,60	2.808,41	901	2.375.240,00	2.636,23
Obrazovanje u obrtništvu - Očuvanje i razvoj tradicijskih i umjetničkih obrtā				121	4.879.358,64	40.325,28
UKUPNO	2.269	17.807.423,92	73.779,89	3.462	33.838.223,89	108.141,36

Izvor: Registar potpora Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta

Kreditni program poboljšavanja kreditiranja „KREDITOM DO USPJEHA 2014.“ – subvencioniranje kamata

Kreditni program „KREDITOM DO USPJEHA 2014.“ Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta provodi u suradnji sa županijama i poslovnim bankama od 2014. godine. Program je namijenjen malim i srednjim poduzećima do iskorištenja kreditnog potencijala, odnosno do isteka roka od četiri godine, tj. do 31.12.2018. Program se provodi kroz subvencioniranje kamata na poduzetničke kredite od strane ovog Ministarstva i županija uključenih u Program. Na taj način nastoji se olakšati dostupnost financijskih sredstava za mala i srednja poduzeća i obrte u cilju unapređenja poslovnih aktivnosti, tehnoloških inovacija, uspostavljanje financijske ravnoteže te nastavak uspješnog poslovanja.

Kreditni program provodi se kroz dva potprograma : Mjeru 1 i Mjeru 2

Kreditni program Mjera 1 – Kreditom do konkurentnosti

Ovaj program namijenjen je malim i srednjim poduzećima i može se iskoristiti za kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata ili kupnju nove opreme ili dijela nove opreme. Visina kredita je od 100.000,00 do 5.000.000,00kn za sve namjene osim za financiranje isključivo obrtnih sredstava. Financiranje obrtnih sredstava može se odobriti u iznosu do 20% (za uslužnu djelatnost) i 30% (za proizvodnu djelatnost) ukupno odobrenog kredita. Rok otplate kredita je do 10 godina za kupnju, izgradnju, uređenje ili proširenje gospodarskih objekata, a do 7 godina za kupnju nove opreme ili dijela nove opreme. Rok iskorištenja kredita je do 12 mjeseci. Nominalna kamatna stopa iznosi do najviše 7% u trenutku potpisa Ugovora, a ako se kao instrument osiguranja koristi HAMAG BICRO jamstvo kamatna stopa može biti maksimalno 6,5%.

Sredstva za subvenciju kamate osiguravaju Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta i županije, gdje Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta osigurava:

- 2 postotna boda za namjenu kredita vezanu uz obavljanje proizvodne djelatnosti
- 1 postotni bod za namjenu kredita vezanu uz obavljanje uslužne djelatnosti

Kreditni program Mjera 2 – Kreditom do sigurnosti poslovanja

Ovaj program namijenjen je malim i srednjim poduzećima i može se iskoristiti za financiranje tekuće likvidnosti i trajnih obrtnih sredstava. Visina kredita je od 30.000,00 - 200.000,00kn (najviše jedan kredit po poduzeću). Rok otplate je do 4 godine. Rok iskorištenja kredita je do 6 mjeseci. Nominalna kamatna stopa iznosi do 8% u trenutku potpisa Ugovora, a u slučaju korištenja HAMAG BICRO jamstva kamatna stopa može biti maksimalno 7,5%. Sredstva za subvenciju kamate osigurava Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta i to 5 postotnih bodova.

Za sve navedene kreditne linije Ministarstvo je sudjelovalo kroz isplatu sredstava iz proračuna Republike Hrvatske za subvencioniranje kamata. Tijekom 2016. godine odobreno je 439 kredita po projektima u iznosu od 238.051.892 kuna, uz izdvajanje sredstava iz proračuna za subvenciju u iznosu od 2.934.122,09 kuna. U 2017. godini odobreno je 297 kredita, iznos odobrenih kredita bio je 156.785.581 kunu, uz subvencije Ministarstva u iznosu od 2.216.344,82kn.

Porezne potpore za poduzeća prema Zakonu o poticanju ulaganja⁶⁷

Poticajne mjere poduzećima za investicijske projekte u Republici Hrvatskoj uređene su Zakonom o poticanju ulaganja (NN, br. 102/15, 25/18)⁶⁸ i odnose se na investicijske projekte u:

- proizvodno-prerađivačkim aktivnostima,
- razvojno-inovacijskim aktivnostima,
- aktivnostima poslovne podrške i
- aktivnostima usluga visoke dodane vrijednosti.

Potpore prema članku 7 Zakona o poticanju ulaganja dijele se na:

1. porezne potpore za mikro poduzetnike
2. porezne potpore za male, srednje i velike poduzetnike
3. potpore za opravdane troškove novih radnih mjesta povezanih s projektom ulaganja
4. potpore za opravdane troškove usavršavanja povezanih s projektom ulaganja
5. potpore za:
 - a. razvojno-inovacijske aktivnosti
 - b. aktivnosti poslovne podrške i
 - c. aktivnosti usluga visoke dodane vrijednosti
6. potpore za kapitalne troškove projekta ulaganja
7. potpore za radno intenzivne projekte ulaganja
8. potpore za projekte ulaganja kroz gospodarsko aktiviranje neaktivne imovine u vlasništvu Republike Hrvatske

Poticajne mjere mogu koristiti poduzetnici registrirani u Republici Hrvatskoj koji izvrše ulaganje u dugotrajnu imovinu u minimalnom iznosu od:

- 50.000 EUR i uz otvaranje najmanje 3 nova radna mjesta za mikro poduzeća
- 150.000 EUR i uz otvaranje najmanje 5 novih radnih mjesta za mala, srednja i velika poduzeća
- 50.000 EUR i uz uvjet otvaranja najmanje 10 novih radnih mjesta za centre za razvoj informacijsko-komunikacijskih sustava i softvera.

Detaljne informacije o poreznim poticajima, poticajima za zapošljavanje te informativni kalkulator poticaja nalaze se na web stranicama Agencije za investiranje i konkurentnost (<http://www.aik-invest.hr/>).⁶⁹

⁶⁷ Narodne novine 102/15, 25/18

⁶⁸ <http://www.aik-invest.hr/poticaji-2/poticaji-za-investicijske-projekte/>, preuzeto 30.08.2018.

⁶⁹ <http://www.aik-invest.hr/poticaji-2/poticaji-za-investicijske-projekte/>, preuzeto 30.08.2018.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)

Tijekom 2017. godine naglasak u poslovanju HBOR-a bio je na razvoju proizvoda i usluga usmjerenih na mala i srednja poduzeća - okvirnih kredita s poslovnim bankama i *leasing* društvima, implementaciji financijskih instrumenata iz EU fondova (ESIF Krediti za rast i razvoj), olakšavanju uvjeta za projekte koji se financiraju iz EU fondova (EU privatni i javni sektor te ruralni razvoj) te poboljšanju uvjeta za poljoprivrednike i ulaganja javnog sektora.

Niz uvedenih mjera, od kojih su najznačajnije upravo one koje se odnose na unapređenje suradnje s financijskim posrednicima te sniženje kamatnih stopa i naknada za obradu kreditnih zahtjeva, rezultirale su s 2.183 odobrena kredita u iznosu od 5,15 milijardi kuna. Malim i srednjim poduzećima po svim kreditnim programima odobreno je 2,3 milijardi kuna za 2.093 projekta što čini 96% ukupnog broja odobrenih kredita. Mala i srednja poduzeća tijekom 2017. godine koristila su sredstva po 32 kreditna programa koji se provode izravno ili putem poslovnih banaka i *leasing* društava.

Zbog jednostavne i efikasne procedure odobrenja okvirnih kredita tijekom 2017. godine najveći broj projekata podržan je putem okvirnih kredita *leasing* društvima i poslovnim bankama - 1.665 projekata u iznosu od gotovo 900 milijuna kuna. Proširenje suradnje s *leasing* društvima omogućilo je da se putem tog distribucijskog kanala odobri 954 ugovora o financijskom *leasingu* vrijednosti veće od 185 milijuna kuna.

Koristeći HBOR-ova sredstava mala i srednja poduzeća uložila su više od 1,16 milijardi kuna u nove investicijske projekte. Za osjetljive ciljne skupine kao što su mikro poduzeća, poduzetnici početnici, poduzetnice i mladi poduzetnici odobreno je 57,82 milijuna kuna kojima je podržano 205 projekata, dok su mala i srednja poduzeća za realizaciju projekata sufinanciranih sredstvima EU fondova koristili iznos od gotovo 140 milijuna kuna.

HBOR kao izvozna banka i izvozno-kreditna agencija Republike Hrvatske putem programa kreditiranja, izdavanja činidbenih garancija i osiguranja izvoznih potraživanja prati hrvatske izvoznike u svim fazama izvoza. Tijekom 2017. godine hrvatski izvoznici podržani su sredstvima u ukupnom iznosu od 4,59 milijardi kuna: izvoznicima je po svim programima odobreno ukupno 377 kredita u iznosu od 2,36 milijardi kuna što je činilo 46% ukupne kreditne aktivnosti, kroz police osiguranja izvoza osiguran je izvozni promet u vrijednosti 1,73 milijardi kuna i odobreno 17 izvoznih bankarskih garancija po nalogu izvoznika u iznosu od gotovo 500 milijuna kuna.

Tijekom 2017. godine mala i srednja poduzeća koristila su sljedeće mjere za olakšavanje pristupa financiranju:

- izravno kreditiranje malih i srednjih poduzeća po programu Priprema izvoza
- sniženje naknade za obradu kreditnog zahtjeva s 0,8% na 0,5%
- sniženje kamatnih stopa za 1 postotni bod koje vrijedi za kreditiranje novih investicija u poljoprivredi i ribarstvu, turizmu, industriji te u projekte energetske učinkovitosti i zaštite okoliša
- sniženje kamatne stope u okviru Inicijative za zapošljavanje mladih (*Jobs for Youth Initiative*) Europske investicijske banke. Osnovna značajka Inicijative je ušteda na kamatnoj stopi od

0,50 postotnih bodova za subjekte koji zapošljavaju ili osposobljavaju mlade osobe

- sniženje kamatne stope za 0,572 postotni bod u okviru InnovFin Programa u suradnji s Europskim investicijskim fondom za projekte koji udovoljavaju kriterijima inovativnosti.

U ožujku 2017. godine potpisan je Sporazum o financiranju za izdavanje pojedinačnih jamstava financiranih iz ESI fondova, koji predstavlja okvir za nastavak pružanja podrške malim i srednjim poduzećima putem HBOR-ovih kreditnih sredstava i jamstava HAMAG BICRO-a.

KREDITIRANJE PROJEKATA SUFINANCIRANIH IZ EU FONDOVA

HBOR prati mala i srednja poduzeća koja se prijavljuju na natječaj iz izvora nekog od EU fondova i putem programa kreditiranja EU privatni sektor i EU ruralni razvoj.

HBOR je snizio kamatne stope za programe kreditiranja EU projekata. Ovi kreditni programi po vrlo poticajnim uvjetima omogućavaju financiranje prihvatljivih, ali i neprihvatljivih troškova, odnosno zatvaranje financijske konstrukcije cjelokupne investicije. Kreditiranje se provodi izravno i putem poslovnih banaka. U određenim slučajevima ta sredstva mogu se koristiti za umanjene glavnice kredita, a kod izravnog kreditiranja HBOR priznaje do 70% bespovratnih sredstava za vlastito učešće korisnika u projektu. Korisnicima bespovratnih sredstava iz izvora EU fondova HBOR nudi i jamstva za povrat predujma, i to za korisnike koje izravno kreditira, a koji planiraju koristiti EU predujam.

FINANCIJSKI INSTRUMENTI IZ EUROPSKIH STRUKTURNIH I INVESTICIJSKIH FONDOVA

Osim poticanja korištenja bespovratnih sredstava EU fondova, HBOR je tijekom 2017. godine poduzetnicima omogućio korištenje prednosti Financijskih instrumenata iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova.

„ESIF Krediti za rast i razvoj“

U 2017. godini potpisan je Sporazum o financiranju za provedbu financijskog instrumenta „ESIF Krediti za rast i razvoj“ između HBOR-a i financijskih posrednika: Erste & Steiermärkische Bank d.d., Privredne banke Zagreb d.d. i Zagrebačke banke d.d.

Putem ovog financijskog instrumenta, mala i srednje velika poduzeća imaju na raspolaganju povoljna sredstva za dugoročne investicijske kredite, s rokovima otplate do 12 godina, odnosno do 17 godina u sektoru turizma. Krediti iz ovog financijskog instrumenta financiraju se 50% iz izvora Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESIF) po kamatnoj stopi od 0%, a 50% iz izvora poslovnih banaka po tržišnoj kamatnoj stopi koju utvrđuje poslovna banka. Ovakav način financiranja znači da je u konačnici kamatna stopa za poduzetnike upola niža od one koju bi ostvarili bez korištenja sredstava ESIF-a.

Kroz suradnju s financijskim posrednicima i razgranatu mrežu njihovih poslovnica, financijski instrument dostupan je u cijeloj Hrvatskoj.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije – HAMAG - BICRO

Djelovanje Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO⁷⁰) obuhvaća poticanje osnivanja, razvoja i ulaganja u mala poduzeća, financiranje poslovanja i razvoja malih i srednjih poduzeća putem financijskih instrumenata (zajmovi i jamstva za odobrene kredite), te davanjem bespovratnih potpora za istraživanje, razvoj i primjenu suvremenih tehnologija. Cilj HAMAG BICROa je osigurati financijsku potporu inovativnim i tehnološki usmjerenim malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, razvijanje i koordinaciju mjera nacionalne politike vezane uz inovacije i osiguravanje potrebnih financijskih instrumenata s krajnjim ciljem motiviranja privatnog i javnog sektora za ulaganje u istraživanje i razvoj. Od 2015. godine HAMAG – BICRO obavlja i funkciju Posredničkog tijela razine 2 (PT2) u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ u financijskom razdoblju 2014.–2020.

U 2017. godini, kao i prethodnih godina, jamstva su predstavljala jedno od najvažnijih područja djelovanja HAMAG BICRO-a u cilju pružanja podrške poduzetnicima u pokretanju i razvoju poduzetničkih projekata. Najvažniji uvjeti za izdavanje jamstva su u cijelosti zatvorena financijska konstrukcija projekta, većinski privatno vlasništvo, likvidnost projekta tijekom čitavog vremena trajanja projekta, nepostojanje duga prema državi, ekonomska opravdanost ulaganja, stručne i poduzetničke sposobnosti investitora. Iznimno jamstvo se odobrava poduzetnicima koji posluju s gubitkom, ukoliko postoji opravdan razlog gubitka. Proces izdavanja jamstava HAMAG BICRO-a kreće od zaprimanja zahtjeva, obrade zahtjeva, odobrenje pozitivno obrađenih zahtjeva te izdavanje jamstva. Jamstvo postaje važeće u trenutku potpisivanja ugovora o jamstvu od strane poduzetnika i konačne odluke banke o dodjeli kredita.

HAMAG BICRO pruža podršku poduzetnicima kroz izdavanje jamstava i pisama namjere po programima: Rastimo zajedno, EU početnik i Poljoprivrednici. Od kraja 2016. godine uvode se i nova ESIF pojedinačna jamstva uz mogućnost i subvencije kamatne stope. U 2017. godini izdano je ukupno 158 jamstava od čega se 110 odnosi na nacionalna jamstva, a 48 na ESIF pojedinačna jamstva. Od 110 nacionalnih jamstava, programi Rastimo zajedno i EU početnik imaju jednak broj izdanih jamstava (54), a program Poljoprivrednik ima samo 2 izdana jamstva, zbog činjenice da je otvoren krajem 2017. godine. Od 48 ESIF jamstava, 41 izdano jamstvo odnosi se na jamstva uz subvenciju kamatne stope, a 7 jamstava bez subvencije kamatne stope. Po županijama najviše nacionalnih jamstava izdano je u Splitsko - dalmatinskoj županiji, Gradu Zagrebu te Primorsko - goranskoj županiji. Kod ESIF jamstava, najviše ih je izdano u Splitsko - dalmatinskoj i Zadarskoj županiji.

Broj izdanih jamstava u 2017. u odnosu na 2016. godinu se smanjio, ali je porastao prosječan iznos izdanog jamstva u 2017. godini (Tablica 34). Jedan od razloga pada izdavanja nacionalnih jamstava je uvođenje novih ESIF pojedinačnih jamstava uz mogućnost subvencije kamatne stope.

⁷⁰ Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije – HAMAG-BICRO nastala je 2014. godine spajanjem Hrvatske agencije za malo gospodarstvo i investicije (HAMAG INVEST) i Poslovno-inovacijske agencije Republike Hrvatske (BICRO) s ciljem kreiranja jedinstvenog sustava koji će poduzetnicima pružiti podršku kroz sve razvojne faze njihovog poslovanja.

Tablica 34: Odobrena i izdana jamstva HAMAG-BICRO-a po programima u 2016. i 2017. godini

Program jamstava	Broj odobrenih jamstava po programima		Broj izdanih jamstava po programima		Iznos izdanih jamstava po programima (mil kn)	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Nacionalna jamstva						
Rastimo zajedno	99	49	104	54	110,89	76
EU početnik	111	68	103	54	134,06	85
Poljoprivrednici	10	1	10	2	9,12	2,6
Ukupno nacionalna jamstva	220	118	217	110	254,07	163,6
ESIF pojedinačna jamstva						
ESIF jamstva uz subvenciju kamatne stope		55		41		144,4
ESIF jamstva bez subvencije kamatne stope		7		7		29,2
Ukupno ESIF jamstva		62		48		173,6
UKUPNO	220	180	217	158	254,07	337,2

Izvor: HAMAG-BICRO, Godišnje izvješće 2016, 2017.

Zajmovi

U drugoj polovici 2016. godine, HAMAG BICRO⁷¹ objavio je Programe ESIF Mikro i Malih zajmova za mikro, mala i srednja poduzeća. Ukupni iznos raspoloživih sredstava u financijskim programima (ESIF Mali investicijski zajmovi, ESIF Mikro zajmovi, ESIF Mikro zajmovi za obrtna sredstva) je 45 milijuna EUR-a. Programi završavaju iskorištenjem sredstava, a najkasnije do 31.12.2020. godine. Cilj ESIF mikro zajma⁷² je financiranje malih i srednjih poduzeća i to za aktivnosti kao što su: osnivanje obrta i trgovačkih društava, modernizacija i proširenje već postojećeg poslovanja, samozapošljavanje, zadržavanje postojećih i povećanje broja novih radnih mjesta. ESIF Mikro investicijski zajam namijenjen je subjektima koji u trenutku podnošenja zahtjeva nemaju još registrirani gospodarski subjekt, ali se ugovor o zajmu ugovara isključivo sa registriranim gospodarskim subjektom. Najniži iznos mikro investicijskih zajmova kreće se od 1.000,00 EUR-a do 25.000,00 EUR-a. Raspon kamatnih stopa 0,5% - 1,5% utvrđuje se prema mjestu ulaganja, rok otplate je do 5 godina. Zajam se može koristiti za nabavku osnovnih sredstava i za obrtna sredstva do 30% iznosa zajma.

71 Potpisivanjem sporazuma o financiranju između MRRFEU i HAMAG BICRO za nove financijske instrumente i odobrenjem novih financijskih programa (ESIF zajmovi) od strane Vlade

72 <https://hamagbicro.hr/financijski-instrumenti/kako-do-zajma/>, preuzeto 27.08.2018

ESIF Mikro zajam za obrtna sredstva: Zajam se koristi za obrtna sredstva i to za financiranje troškova kao što su: priprema proizvodnje, sirovine i materijal, ostali proizvodni troškovi, troškovi zaposlenih, novo zapošljavanje, zakup poslovnog prostora, režijski troškovi i opći troškovi. Iznos zajma kreće se od 1.000 EUR-a do 25.000 EUR-a, kamatna stopa od 1,5% - 3,5%, rok otplate zajma je do 3 godine.

ESIF Mali investicijski zajam namijenjen je također za osnivanje obrta i trgovačkih društava, modernizaciju i proširenje već postojećeg poslovanja, samozapošljavanje, zadržavanje postojećih i povećanje broja novih radnih mjesta. Iznos zajma kreće se od 25.000,01 do 50.000,00 EUR-a. Raspon kamatnih stopa 0,5% - 1,5% utvrđuje se prema mjestu ulaganja. Rok otplate je do 10 godina. Zajam se može koristiti za nabavku osnovnih sredstava i za obrtna sredstva do 30% iznosa zajma.

U 2017. godini ukupno je zaprimljeno 1.315 zahtjeva, od toga su 1.089 zahtjeva obrađena, a 631 zahtjev za zajmom je odobren. Od 631 odobrenih zahtjeva, veći dio (440 zajmova) odnosi se na ESIF Male investicijske zajmove u iznosu od 148 milijuna kuna, 94 odobrena zajma odnose se na program ESIF Mikro zajmovi za obrtna sredstva u iznosu od 15 milijuna kuna i 97 zajmova je odobreno po programu ESIF Mikro investicijski zajmovi u iznosu od 12 milijuna kuna. Ukupni iznos odobrenih zajmova u 2017. godini iznosi 175 milijuna kuna (Tablica 35).

Tablica 35: Broj i iznos odobrenih zajmova u 2017. godini (u tisućama kn)

Program	Broj odobrenih zahtjeva	Iznos odobrenih zahtjeva (u tisućama kn)
Mali investicijski zajmovi	440	148.110
Mikro zajmovi za obrtna sredstva	94	14.950
Mikro investicijski zajmovi	97	12.009
UKUPNO	631	175.068

Izvor: HAMAG - BICRO. Godišnje izvješće za 2017. godinu

Najveći broj ESIF zajmova u 2017. godini odobreni su za ulaganja u Gradu Zagrebu, Splitsko-dalmatinskoj županiji, zatim Zagrebačkoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Najviše odobrenih zajmova, čak 220 ili 34,9 % odnosi se na zajmove koji su odobreni poduzećima u prerađivačkoj industriji, 14,7% ili 93 zajma odnose se na poduzeća u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, 56 zajmova (8,9%) odnosi se na poduzeća iz djelatnosti građevinarstva.

Bespovratne potpore

ESI FONDOVI 2014-2020

HAMAG-BICRO⁷³ sudjeluje u postupcima dodjele bespovratnih potpora za sektor malih i srednjih poduzeća u okviru javnih poziva: „Povećanje razvoja novih proizvoda i usluga koji proizlaze iz aktivnosti istraživanja i razvoja“, „E-impuls“, „Internacionalizacija poslovanja MSP-ova putem organizacija za poslovnu podršku“ te „Certifikatom proizvoda do tržišta“.

Objavljivanje javnih poziva „Podrška poduzećima u zadovoljavanju normi, u svrhu poboljšanog pristupa tržištima i povećanju konkurentnosti“ i „Povećanje konkurentnosti i učinkovitosti MSP putem IKT - faza II.“ planirano je za 2018. godinu.

Povećanje razvoja novih proizvoda i usluga koji proizlaze iz aktivnosti istraživanja i razvoja - cilj ove potpore je poticanje aktivnosti istraživanja i razvoja poslovnog sektora s ciljem razvoja novih proizvoda, usluga, tehnologija i poboljšanja poslovnih procesa, kao i povećanje suradnje sa znanstveno istraživačkim institucijama. Najniža vrijednost potpore je 190.000 kn, a najveća po jednom korisniku iznosi 56 milijuna kuna. Poziv je bio otvoren od svibnja 2016. do siječnja 2018. godine. Ukupan broj zaprimljenih prijava je 155, a ukupno traženi iznos bespovratnih sredstava iznosi 1,527 milijuna kuna. Prosječan iznos potpore iznosi 9,85 milijuna kuna. Najviše prijava zaprimljeno je iz djelatnosti prerađivačke industrije.

Eimpuls poziv je namijenjen malim i srednjim poduzećima u svrhu jačanja njihove konkurentnosti. Sufinancirane su investicije u početna ulaganja mikro i malih poduzeća ili ulaganja u proširenje postojeće poslovne jedinice. Minimalni iznos potpore bio je 30.000 kn, a najveći iznos 300.000 kn. Poziv je zatvoren 30.9.2016. godine. Potpisivanje ugovora iz ovog poziva⁷⁴ započelo je u listopadu 2017. godine. Ukupno je zaprimljeno 2.099 prijave od kojih je 1.099 projekata pozitivno ocijenjeno. Prosječan iznos tražene potpore iznosio je 216.803,65 kn.

Certifikacijom proizvoda do tržišta, poziv je koji je trajno otvoren od 22. svibnja 2017. do 31. prosinca 2018. godine ili do iskorištenja sredstava. Ukupna vrijednost poziva je 38 milijuna kuna. Potpore se kreću od 20.000 kuna do 1 milijun kuna po poduzeću. Prosječan iznos tražene potpore iznosio je 269.600 kuna.

Provedba projekata

U 2017. godini HAMAG BICRO je vršio provedbu projekata objavljenih u 9 javnih poziva financiranih iz ESI fondova. Do kraja 2017. godine zaključeno je 1.595 ugovora u nadležnosti Sektora za bespovratne potpore - poduzetništvo, ukupne vrijednosti 1,9 milijardi kuna (Tablica 36).

73 Sukladno sporazumu o obavljanju delegiranih funkcija od 23. ožujka 2015. godine, Dodatku broj 1 Sporazuma o obavljanju delegiranih funkcija od 11. ožujka 2016. godine Dodatku broj 2 Sporazuma o obavljanju delegiranih funkcija od 20. prosinca 2016. godine, Dodatku 3 Sporazuma o obavljanju delegiranih funkcija od 2. svibnja 2017

74 Nakon provjere prihvatljivosti prijavitelja, registracije i administrativne provjere.

Tablica 36: Dodijeljena bespovratna sredstva po pozivima u 2017. godini

Naziv javnog poziva	Broj zaključenih ugovora	Dodijeljena bespovratna sredstva - kn	Prosječan iznos potpore - kn
Ulaganje u proizvodnu tehnologiju MSP	27	57.479.977,42	2.128.888
Izgradnja proizvodnih kapaciteta MSP i ulaganje u opremu	39	222.023.409,61	5.692.908
Podrška razvoju MSP u turizmu povećanjem kvalitete i dodatne ponude hotela	28	193.720.916,55	6.918.604
Kompetentnost i razvoj	160	701.349.322,98	4.383.433
Poboljšanje konkurentnosti i učinkovitosti MSP u područjima s razvojnim posebnostima kroz informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT)	228	102.512.676,83	449.617
E-impuls	985	227.768.060,80	231.237
Certifikacijom proizvoda do tržišta	33	8.171.212,24	247.612
Razvoj mreže PPI putem HAMAG-BICRO	1	7.012.151,61	7.012.152
Inovacije novoosnovanih MSP-a	62	66.687.586,78	1.075.606
Povećanje razvoja novih proizvoda i usluga koji proizlaze iz aktivnosti istraživanja i razvoja	32	319.335.176,76	9.979.224
UKUPNO	1.595	1.906.060.491,58	1.195.022

Izvor: HAMAG-BICRO, Godišnje izvješće., 2017.

Poticanje ulaganja u istraživanje i razvoj te transfer tehnologije važna je aktivnost HAMAG BICRO-a i u 2017. godini. Kroz **inovacijske programe** HAMAG-BICRO nastoji potaknuti privatni i javni sektor na ulaganje u istraživanje i razvoj pružanjem financijske potpore inovativnim i tehnološki usmjerenim poduzećima te znanstvenim ustanovama. Programi poticanja ulaganja u aktivnosti istraživanja i razvoja nose nazive: TEST, PoC - Program provjere inovativnog koncepta, RAZUM, IRCRO, EUREKA/EUROSTARS i TEHCRO (Tablica 37).

Tablica 37: Projekti financirani kroz inovacijske programe HAMAG-BICRO-a u 2016. i 2017. godini

	2016.			2017.		
	Broj korisnika	Iznos dodijeljenih potpora (kn)	Prosječni iznos potpore (kn)	Broj korisnika	Iznos isplaćenih potpora (kn)	Prosječni iznos potpore (kn)
POC projekti u provedbi	21	5.863.832	279.230	21	Potpora isplaćena u 2016.	
RAZUM	7*	10.948.109	1.824.685	7*/**	10.622.849	1.517.550
IRCRO	19	6.053.898	318.626	19***	3.780.417	198.969
EUREKA	4	829.938	207.484	6	2.535.667	422.611
EUROSTARS	1	243.077	243.077	3	1.280.449	426.816
SME INSTRUMENT				5		

Izvor: HAMAG-BICRO, Godišnje izvješće 2016., 2017.

* 1 korisnik odustao

** Projekti ugovoreni u 2016. godini

*** Projekti ugovoreni 2015.-2016. godine

POC - Program provjere inovativnog koncepta namijenjen je financiranju inovativnih projekata s jasnim i jakim komercijalnim potencijalom, a koji se nalaze u ranoj fazi razvoja novih proizvoda, usluga i tehnoloških procesa. Provjera inovativnog koncepta potrebna je kako bi se pružili dokazi da su novi proces ili tehnologija ostvarivi te da potencijalno mogu imati komercijalnu primjenu. Uspješni PoC pruža ulagačima veću sigurnost da je proces tehnički izvediv i da prototip funkcionira. Kroz realizaciju PoC-a korisnici u velikoj mjeri smanjuju rizike koje donosi daljnji razvoj u tehničkom i komercijalnom smislu, utvrđuju najprikladniju strategiju komercijalizacije i pokreću zaštitu izuma. Ovaj program ima dvije kategorije korisnika, a to su mala i srednja poduzeća (PoC Private) i znanstvene institucije (PoC Public).

Od 2010. do 2016. godine provedeno je 6 poziva Programa. Ukupno je financirano 222 projekta s 55 milijuna kuna, ukupne vrijednosti projekta u iznosu od 83 milijuna kuna.⁷⁵ U 2017. godini 21 projekt je bio u provedbi, ukupna vrijednost projekata je 9.307.591 kuna.

RAZUM je program usmjeren na pružanje financijske potpore tehnološki orijentiranim, na znanju utemeljenim malim i srednjim poduzećima, koja imaju inovativne tehnološke projekte, a u cilju podizanja konkurentnosti domaćih poduzeća i proizvoda te stvaranja uvjeta potrebnih za uspješan prijenos znanja. Od 1. listopada 2017. RAZUM se provodi u okviru Sektora za bespovratne potpore - Istraživanje, razvoj i inovacije.

⁷⁵ <https://hamagbicro.hr/bespovratne-potpore/programi-podrske-inovacijskom-procesu/poc/> preuzeto 01.09.2018.

Kroz Program⁷⁶ RAZUM 2005–2013 financirana su 24 projekta, ukupne vrijednosti 117.423.760 kn, a kroz program RAZUM 2015, financirano je 7 projekata ukupne vrijednosti 24.662.693 kn.

IRCRO - Program potpore suradničkog istraživanja i razvoja namijenjen je poticanju suradnje između znanstvene zajednice i gospodarstva na razvojnim projektima. Projekte prijavljuju mala i srednja poduzeća zainteresirana za transfer tehnologije iz istraživačko-razvojnih ustanova u svrhu povećanja konkurentnosti razvijanjem novih ili unapređenjem postojećih proizvoda, usluga ili proizvodnih procesa. Maksimalan iznos potpore za projekte u okviru ovog programa je 900.000 kuna. Dva projekta završena su u 2016. godini, dok je jedan projekt prekinut. Do 30.06.2017. završeno je 9 projekata, a 7 projekata je završilo u prosincu 2017. godine.

EUREKA/EUROSTARS je europska inicijativa za financiranje tržišno orijentiranih projekata različitih tehnologijskih područja. Program je namijenjen malim i srednjim poduzećima, koja u suradnji sa znanstveno-istraživačkim institucijama kroz transfer tehnologije i znanja rade na razvoju novih proizvoda, usluga ili procesa. Partneri u ovakvim projektima moraju biti iz najmanje dvije različite zemlje članice Europske unije. Ciljevi programa su potaknuti tvrtke na ulaganje u aktivnosti istraživanja i razvoja te na taj način jačati njihov inovacijski kapacitet, potaknuti suradnju i ujedinjavanje resursa poduzetnika i znanstveno-istraživačkih organizacija, te stvoriti temelje za međunarodni tržišni plasman.

U 2017. godini HAMAG je dvaput otvorio poziv EUREKA/EUROSTARS. Prvi poziv bio je otvoren zajedno s partnerskim zemljama dunavske regije, drugi poziv je bio samostalan. Ugovorena su 2 nova projekta u 2017. godini (CAD/CAM Design centar d.o.o. i Energy Plus d.o.o.), praćena je provedba 6 projekata u tijeku te su održane 2 radionice za poduzetnike.

Eurostars (potprogram EUREKA-e) namijenjen je poticanju međunarodne suradnje istraživačko razvojnih malih poduzeća s međunarodnim partnerima. Sa Švicarskom je potpisan projektni ugovor o suradnji u sklopu Eurostars programa u razdoblju 2017. do 2024. godine. Aktivnosti suradnje uključuju organizaciju sudjelovanja na međunarodnim susretima za hrvatske poduzetnike koji trebaju partnere za prijavu u Eurostars, razradu i uspostavu **voucher** programa za usluge stručnjaka prilikom pisanja projektnih prijava za Eurostars te troškove investiranja u projekte sa hrvatskim partnerima kroz Eurostars. Proračun potpore od strane Švicarske iznosi 1 milijun CHF.

SME INSTRUMENT – je program iz OBZORA 2020, namijenjen visoko inovativnim mikro, malim i srednje velikim poduzećima s velikim potencijalom rasta. Program je strukturiran je u 3 faze: U 1 fazi (Procjena koncepta i izvodljivosti) moguće je sufinanciranje EU do 50.000 EUR-a, u 2 fazi (Demonstracija, replikacija, R&D) moguće je sufinanciranje EU od 500.000 – 2,5 milijuna EUR-a. Treća faza (Komercijalizacija) je faza poliranja samog koncepta u tržišni proizvod i ne uključuje sufinanciranje EU. Tvrtke korisnici SME Instrumenta u 2017. godini su: Alveus (Faza 1 i Faza 2), Amphinicy (Faza 1), Rimac Automobili (Faza 1), TEMA Automatizacija u industriji d.o.o (Faza 1), INCLUDE d.o.o. za proizvodnju električne opreme (Faza 1).

76 <https://hamagbicro.hr/bespovratne-potpore/programi-podrske-inovacijskom-procesu/razum/> preuzeto 1.09.2018.

6. Edukacija za poduzetništvo

Europa treba više poduzetnika, stav je Europske komisije⁷⁷ naveden u *Akcijskom planu za poduzetništvo do 2020. (The Entrepreneurship Action Plan 2020)*. No, preferencije Europljana ne idu u tom smjeru: tek 37% preferira samozapošljavanje dok u SAD-u i Kini više od 50% želi biti samozaposleno. Dodatno, u Europi je udio potencijalno samozaposlenih u padu dok SAD i Kina po istom kriteriju pokazuju trend rasta⁷⁸. Razlog ovakvom stanju je u velikoj mjeri u postojećim sustavima obrazovanja koji ne doprinose izgradnji poduzetničkih kompetencija mladih. Polazeći od stava da je ulaganje u poduzetničko obrazovanje jedno od ulaganja s potencijalno najvišim prinosom za EU, niz strateški važnih rezolucija na razini Europskog parlamenta i Europske komisije stvorile su okvir za dizajniranje obrazovanja za poduzetničke kompetencije na razini zemalja članica EU. Rastući broj zemalja članica EU uvodi poduzetnička znanja i vještine u obavezni dio kurikuluma na svim razinama obrazovanja (primarna, sekundarna, tercijarna, strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih).⁷⁹ Osim razvoja kurikuluma, obrazovne institucije trebaju poticati poduzetničku kulturu i inovativnost uključivanjem ključnih dionika u izradu ishoda učenja, te u proces iskustvenog učenja.

Europski parlament je 2015. usvojio rezoluciju o promicanju poduzetništva mladih kroz obrazovanje i osposobljavanje⁸⁰ (*European Parliament resolution of 8 September 2015 on promoting youth entrepreneurship through education and training*) u kojoj se posebno naglašava potreba za širim pristupom poduzetništvu. Smatra se da je jaz između obrazovanja i osposobljavanja s jedne strane, te potreba tržišta rada s druge strane, jedan od glavnih uzroka nepopunjenih radnih mjesta u EU. Ta se situacija može riješiti osnaživanjem mladih s ključnim kompetencijama. Poduzetništvo i proaktivnost prepoznati su kao jedna od osam ključnih životnih kompetencija koje predstavljaju kombinaciju znanja, vještina i stavova potrebnih za osobno ispunjenje i razvoj, ulogu aktivnog građanina u društvu, socijalnu uključenost i zapošljavanje.⁸¹ Ključne kompetencije definirane su na razini EU uz preporuku da ih zemlje članice koriste kao osnovne smjernice za razvoj strategija i infrastrukture koja omogućuje cjeloživotno obrazovanje pojedinaca.

U Hrvatskoj je 2010. usvojena nacionalna Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014. koja je definirala razloge učenja za poduzetništvo, prijedlog uključivanja programa učenja za poduzetništvo u obrazovni sustav kao i očekivane rezultate razvoja obrazovanja za poduzetništvo. Postavljena su dva cilja Strategije⁸²: 1) senzibilizirati javnost o poduzetništvu te razviti pozitivan stav

77 Istraživanje je provedeno među ispitanicima starijim od 15 godina. Izvor: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN> /, preuzeto 29.10.2018.

78 Ibidem

79 Ibidem

80 Izvor: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0292+0+DOC+XML+V0//EN>, preuzeto 29.10.2018.

81 Ostale cjeloživotne kompetencije su: komunikacija na materinjem jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije iz prirodoslovlja i tehnologije, digitalna kompetencija, sposobnost učenja, socijalne i građanske kompetencije te kulturološka osviještenost i izražavanje. Izvor: Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2012. *Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy*. Eurydice Report. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije.

82 Neke od najznačajnijih mjera Akcijskog plana provođenja Strategije za razdoblje od 2010. do 2014. godine su: razvoj pozitivnog stava i senzibilizacija javnosti o poduzetništvu, povećanje interesa za osposobljavanje za poduzetništvo, uvođenje poduzetničkog učenja i osposobljavanja u sve razvojne politike i programe, uvođenje poduzetništva kao jednu od ključnih kompetencija u sve obrazovne kurikulume, povećanje kapaciteta odgojno-obrazovnih institucija

prema cjeloživotnom učenju za poduzetništvo; 2) uvesti učenje i osposobljavanje za poduzetništvo kao ključne kompetencije u sve oblike, vrste i razine formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja. Evaluacija provedenih mjera iz Akcijskog plana provođenja Strategije 2010.-2014. nije napravljena niti je kreirana nacionalna strategija učenja za poduzetništvo za iduće razdoblje, što je i konstatirano u publikaciji „Poduzetničko obrazovanje u školama Europe”^{83*} koju je 2016. objavila Eurydice - Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu Europske komisije.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje kojeg je izradilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta i usvojilo 2010. definira poduzetničko obrazovanje kroz specifične ciljeve čijim će ispunjenjem učenici biti osposobljeni za postavljanje, vrednovanje i ostvarivanje osobnih ciljeva, znat će planirati svoj rad i ostvarivati poslovne planove, steći temeljna znanja o području gospodarstva i vođenju poslova te osvijestiti važnost i mogućnost samozapošljavanja.⁸⁴ Izrada školskih kurikuluma koji uključuju poduzetničko obrazovanje još uvijek nije dovršena.⁸⁵

U implementaciji poduzetničkog obrazovanja u školskom kurikulumu značajnu ulogu imaju nastavnici. Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) je u školskoj godini 2014./2015. pokrenula niz seminara i radionica trajnog stručnog usavršavanja za ravnatelje škola, nastavnike i druge djelatnike škola koji su usmjereni poduzetničkom obrazovanju.⁸⁶

U Akcijskom planu za poduzetništvo do 2020. poduzetničko obrazovanje i osposobljavanje u cilju podrške rastu i osnivanju poduzeća je jedno od tri glavna područja djelovanja, što je u skladu s ciljevima politika koje Europska unija predlaže i provodi dugi niz godina.

Strateški plan⁸⁷ Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje 2017.-2019. naglašava poboljšanje poduzetničkih vještina kao jedno od ključnih područja za povećanje konkurentnosti sektora malih i srednjih poduzeća. Indikatori realizacije su: povećanje broja potpora za učeničke zadruge, učeničke vježbovne tvrtke, studentske inkubatore te programe promocije poduzetništva i obrtništva, povećanje broja poticaja gospodarskim subjektima za

za uvođenje obrazovanja za poduzetništvo, povećanje kompetencija odgajatelja, nastavnika i trenera za obrazovanje za poduzetništvo te jačanje suradnje i umrežavanje obrazovnih institucija, znanstveno-istraživačkih i gospodarskih subjekata na programima poduzetništva. Izvor: http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Strategija_ucenja_za_poduzetnistvo_2010-2014.pdf, preuzeto 30.10.2018.

83 Izvješće *Poduzetničko obrazovanje u školama Europe* daje pregled strategija, kurikuluma i ishoda učenja, uvid u načine financiranja te obrazovanja i stručnog usavršavanja učitelja u području osnovnog i srednjeg, općeg i strukovnog, obrazovanja u 33 europske države, uključujući i Hrvatsku. Izvor: Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2016. *Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi*. Izvješće Eurydicea. Ured za publikacije Europske unije u Luksemburgu. <https://publications.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/74a7d356-dc53-11e5-8fea-01aa75ed71a1/language-hr>, preuzeto 29.10.2018.

84 Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2016. *Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi*. Izvješće Eurydicea. Ured za publikacije Europske unije u Luksemburgu.

85 U sklopu pilot programa poduzetničkog obrazovanja koji je proveo Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija za zemlje jugoistočne Europe (SEECEL) neke su škole razvile i uključile u svoje školske kurikuleme eksperimentalne obrazovne aktivnosti koje impliciraju početak provedbe poduzetničkog obrazovanja, no, izostaje primjena širih razmjera.

86 Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2016. *Poduzetničko obrazovanje u školama u Europi*. Izvješće Eurydicea. Ured za publikacije Europske unije u Luksemburgu.

87 Izvor: MINGORP: *Strateški plan Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje 2017.-2019.* https://www.mingo.hr/public/documents/MINGPO_STRATESKI_PLAN_2017_2019.pdf, preuzeto 2.11.2018.

primanje učenika na praksu, povećanje broja stipendiranih učenika koji se obrazuju u deficitarnim obrtničkim zanimanjima te povećanje broja osoba koje su uspješno položile majstorski, odnosno ispit o stručnoj osposobljenosti.

Strategija⁸⁸ razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. - 2020. ističe poboljšanje poduzetničkih vještina kao jedan od pet strateških ciljeva, a taj se cilj najviše odnosi na jačanje uprave malih poduzeća, povećanje broja visokokvalificiranih zaposlenika te podupiranje cjeloživotnog učenja zaposlenih. U Republici Hrvatskoj je prema podacima iz Strategije gotovo četiri puta manje zaposlenih uključeno u programe cjeloživotnog obrazovanja u odnosu na prosjek EU. Za indikatore praćenja ostvarenja cilja poboljšanja poduzetničkih vještina izabrani su, između ostalog, i udio radne snage u izobrazbi i udio znanstvenika zaposlenih u poduzetništvu.

Mogućnost stjecanja poduzetničkih kompetencija u okviru hrvatskog obrazovanog sustava najzastupljenija je na tercijarnoj razini obrazovanja. Studentima se nude studijski programi poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini sveučilišnih i stručnih studija sveučilišta, veleučilišta i visokih škola (Tablice 38, 39 i 40).

88 Izvor: NN: Strategija razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. - 2020. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_11_136_2926.html, preuzeto 2.11.2018

Tablica 38: Popis sveučilišta u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj, diplomskoj i/ili poslijediplomskoj razini studija u ak.god. 2017./2018.

Sveučilište/ Fakultet		Javno / privatno	Preddiplomski studij	Diplomski studij	Poslijediplomski Studij	
					Specijalistički	Doktorski
Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku – Ekonomski fakultet u Osijeku		Javno	Poduzetništvo	Poduzetnički menadžment i poduzetništvo	Poduzetništvo	Poduzetništvo i inovativnost
Sveučilište u Zagrebu	Ekonomski fakultet	Javno		Specijalistički diplomski stručni studij Ekonomika poduzetništva	Strateško poduzetništvo *** Poduzetništvo i poduzetnički menadžment	-
	Fakultet informatike i organizacije Varaždin	Javno	Ekonomika poduzetništva	Ekonomika poduzetništva	-	-
	Pravni fakultet – pravni studij	Javno		Poduzetništvo i menadžment		
	Pravni fakultet – studij socijalnog rada	Javno		Socijalna ekonomija i socijalno poduzetništvo		
Sveučilište u Splitu - Ekonomski fakultet		Javno	Stručni studij Management malog poduzeća	-	-	-
Sveučilište u Rijeci - Ekonomski fakultet		Javno	Poduzetništvo	Poduzetništvo	-	-
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković”		Javno	Menadžment i poduzetništvo	Menadžment i poduzetništvo	-	-
Sveučilište u Zadru – Odjel za turizam i komunikacijske znanosti		Javno		Poduzetništvo u kulturi i turizmu		

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2018., internet stranice sveučilišta u Hrvatskoj, 2018.

Ekonomska klinika Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Ekonomska klinika Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pokrenuta je u veljači 2015. godine i ima tri glavne djelatnosti: savjetovanje građana, poduzetnika i neprofitnih organizacija; organizacija i provedba projekata za djecu, mlade, nezaposlene i osobe starije životne dobi te interne i eksterne radionice u cilju podizanja razine financijske pismenosti i poduzetničke klime. U provedbi ovih aktivnosti sudjeluju studenti Ekonomskog fakulteta u Zagrebu u suradnji i uz mentorstvo stručnjaka. Ekonomska klinika broji 69 članova raspoređenih u funkcijske, savjetodavne i projektne timove. Funkcijski timovi su EU tim, marketing i PR, financije i ljudski potencijali. Projektni timovi zaduženi su za projekte koji su trenutno u provedbi, a koje su članovi Klinike sami izabrali. Ekonomska klinika ima 9 savjetodavnih timova koji svakodnevno rade na novim slučajevima. Od osnutka 2015. do kraja 2017. godine Klinika je sudjelovala u rješavanju više od 200 slučajeva, vezanih uz različite teme, od ovrha, računovodstvenih problema do izrade poslovnih planova i marketinških kampanja. U 2017. godini realizirano je 8.280 volonterskih sati. Uspjeh studenata aktivnih u Klinici očituje se, između ostalog, u 14 Rektorovih i 23 Dekanove nagrade u 2017. godini.

Projekti aktualne tematike usmjereni različitim ciljnim skupinama uključuju Poduzetnički sprint, Osobne financije, Akademiju za OPG, projekt Poduzetnik budućnosti, Meet Up i Financijsku pismenost osnovnoškolaca. Temeljen na metodi dizajnerskog promišljanja Poduzetnički sprint potiče kreiranje inovativnih poduzetničkih ideja i doprinosi brzini njihove realizacije uz mentorstvo iz područja marketinga, prodaje, financija i poduzetništva. Projekt Financijske pismenosti osnovnoškolaca učenicima drugih i trećih razreda osnovne škole kroz igru i priču primjerenu dobi predstavlja osnove funkcioniranja financijskog sustava te ih potiče na raspravu na četiri radionice: Potrebe i želje, Novac, valute i kartice, Banke, krediti i štednja i Pametni potrošač. Do 2018. godine održano je preko 220 radionica u 12 osnovnih škola u kojima je sudjelovalo više od 3500 učenika. Projekt Poduzetnik budućnosti upoznaje srednjoškolce s poduzetništvom i novim tehnologijama kroz interaktivna predavanja i posjete poduzećima. Kroz približavanje poslovnog svijeta, srednjoškolce se potiče na razvijanje vlastitih ideja te uzimanje u obzir nekonvencionalnih zanimanja kao vlastitog odabira. Akademija za OPG namijenjena je osobama svih uzrasta i potiče ih na razvijanje i provedbu vlastitih ideja u području poljoprivrede. Kroz predavanja i radionice sudionici dobivaju osnovna znanja specifična za OPG-ove u području pokretanja, marketinga, financija, vođenju te apliciranja za EU fondove. Projekt Osobne financije usmjeren je građanima svima uzrasta koji žele znati više o ulaganju vlastitog novca, odnosu prema potrošnji, optimalnim načinima štednje te ponašanju u zahtjevnijim financijskim situacijama. Okupljajući stručnjake iz javnog i privatnog sektora projekt Meet Up omogućava umrežavanje i učenje o aktualnim gospodarskim temama.

Tablica 39: Popis veleučilišta u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija u ak. god. 2017./2018.

Veleučilište	Javno / privatno	Studij
Veleučilište VERN	Privatno	Preddiplomski stručni studij Ekonomija poduzetništva (Zagreb) *** Specijalistički diplomski studij Poduzetnički menadžment (Zagreb)
Veleučilište Rijeka - Poslovni odjel	Javno	Preddiplomski stručni studij Poduzetništvo (Rijeka, Pazin) *** Specijalistički diplomski stručni studij Poduzetništvo (Rijeka)
Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću	Javno	Preddiplomski stručni studij Ekonomika poduzetništva (Gospić)
Veleučilište Marko Marulić Knin	Javno	Preddiplomski stručni studij Trgovinsko poslovanje s poduzetništvom (Knin) *** Specijalistički diplomski stručni studij Ekonomski i normativni okvir poduzetništva (Knin)

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2018.; internet stranice veleučilišta u Hrvatskoj, 2018.

Tablica 40: Popis visokih škola u Hrvatskoj s programima poduzetništva na preddiplomskoj i/ili diplomskoj razini studija u ak. god. 2017./2018.

Visoka škola	Javno / privatno	Studij
Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici	Javno	Preddiplomski stručni studij Poduzetništvo (Virovitica) *** Specijalistički diplomski stručni studij Menadžment – smjer Menadžment malih i srednjih poduzeća (Virovitica)
Visoka škola za ekonomiju, poduzetništvo i upravljanje Nikola Šubić Zrinski	Privatno	Preddiplomski stručni studij Ekonomija poduzetništva (Zagreb) *** Specijalistički diplomski stručni studij Management malih i srednjih poduzeća (Zagreb)

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2018.; internet stranice visokih škola u Hrvatskoj, 2018.

Od akademske godine 2015./2016. postoje i **online** studiji poduzetništva – akreditirani sustavi učenja na daljinu. Ovakvo obrazovanje iz područja poduzetništva studenti mogu steći na dvije obrazovne institucije u Hrvatskoj - na Ekonomskom fakultetu u Rijeci (diplomski studij Poduzetništvo) i na Visokoj školi Nikola Šubić Zrinski (stručni studij Ekonomija poduzetništva i specijalistički studij Management malih i srednjih poduzeća).

GEM istraživanje prati percepciju o kvaliteti obrazovanja za poduzetničko djelovanje na primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini obrazovanja, ocjenama u skali 1 – 9, gdje ocjena 9 ukazuje na najvišu kvalitetu obrazovanja za poduzetničko djelovanje (Tablica 41). U 2017. kvaliteta obrazovanja za poduzetničko djelovanje na primarnoj i sekundarnoj razini u Hrvatskoj ocijenjena je ocjenom 2,39, što je neznatan pad ocjene u odnosu na prethodnu godinu (2,47). Na tercijarnoj razini kvaliteta obrazovanja je ocijenjena ocjenom (3,69) što je također nešto niža ocjena u odnosu na prethodnu 2016. godinu (3,83).

Tablica 41: Percepcija kvalitete obrazovanja za poduzetničko djelovanje u 2016. i 2017. godini (ocjene u rasponu od 1 do 9)

	2016.			2017.		
	GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska	GEM prosjek	EU prosjek	Hrvatska
Obrazovanje i trening – (primarna i sekundarna razina obrazovanja)	3,11	3,19	2,47	3,2	3,34	2,39
Obrazovanje i trening (tercijarna razina obrazovanja)	4,62	4,56	3,83	4,75	4,67	3,69

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Niske ocjene percepcije o kvaliteti obrazovanja za poduzetničko djelovanje u Hrvatskoj na sve tri razine obrazovanja ukazuju da niti preporuke Europske komisije, niti ciljevi definirani nacionalnim strateškim dokumentima: Strategijom učenja za poduzetništvo 2010.-2014., Strateškim planom Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje 2017.-2019. te Strategijom razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. - 2020. nisu našli svoju primjenu u hrvatskom obrazovnom sustavu.

GEM istraživanje omogućuje i praćenje percepcije o poduzetništvu kao izboru poslovne karijere. Pozitivan stav o poduzetničkoj karijeri u Hrvatskoj u 2017. godini ima 62,2% odraslih osoba, prema rezultatima GEM istraživanja, što je stagnacija u odnosu na prošlu godinu, ali ipak nešto izraženije pozitivan stav u odnosu na prosjek EU zemalja i svih zemalja uključenih u GEM istraživanje. Međutim, stavovi o statusu poduzetnika u društvu, kao i o medijskoj pažnji koja se pridaje poduzetništvu, upozoravaju na nedostatak društvenih vrijednosti koje doprinose stvaranju poduzetničke kulture. Po percepciji o društvenom statusu poduzetnika i po medijskoj pažnji koja se posvećuje uspješnim poslovnim pothvatima GEM istraživanje pozicionira Hrvatsku na začelje zemalja EU. Tako u Hrvatskoj, samo 47,7% ispitanika u GEM istraživanju u 2017. godini smatra da uspješni poduzetnici imaju visok status u društvu, dok u prosjeku u EU zemljama takvog je mišljenja čak 67% ispitanika (Tablica 42).

Tablica 42: Percepcija o društvenim stavovima prema poduzetništvu u 2016. i 2017. godini (% odrasle populacije)

	2016.			2017.		
	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek	GEM prosjek	Hrvatska	EU prosjek
Biti poduzetnik je dobar izbor karijere	62,5	62,2	57,4	61,6	62,2	58,6
Uspješni poduzetnici imaju visok status u društvu	68,5	45,6	66,5	68,5	47,7	67
Medijska pažnja poduzetništvu	61,3	47,2	54,3	60,9	48,1	55,6

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Rezultati GEM istraživanja upućuju na raskorak između pojedinih stavova o poduzetništvu. Pozitivan stav o poduzetničkoj karijeri upućuje na spremnost pojedinaca na preuzimanje inicijative i pokretanje poduzetničkih pothvata, ali percepcija o niskoj razini društvenog statusa uspješnih poduzetnika za neke osobe koje razmišljaju o pokretanju poduzetničkog pothvata djelovat će demotivirajuće. Tome doprinosi i percepcija o niskoj medijskoj pozornosti pozitivnim primjerima poduzetničkog djelovanja, što ukazuje na izostanak podrške poduzetništvu na razini cijelog društva.

U Hrvatskoj je prisutan značajan broj institucija i organizacija izvan samog sustava formalnog obrazovanja koje nude obrazovanje za poduzetnike početnike i / ili već pokrenuta poduzeća, kao što su centri za poduzetništvo, poduzetnički inkubatori, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska udruga poslodavaca te privatna poduzeća aktivna u sektoru obrazovanja odraslih osoba.

7. Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama

Važnu ulogu u jačanju kapaciteta pojedinca i organizacija za poduzetničko djelovanje imaju institucije – javne i privatne – koje poduzetnicima pružaju podršku kroz usluge informiranja, savjetovanja, edukacije i povezivanja s investitorima. GEM istraživanje prati kvalitetu poduzetničke infrastrukture kroz ocjenu percepcije o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća. Prema rezultatima GEM istraživanja, u 2017. godini zabilježen je rast ocjene o percepciji kvalitete komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj s 4,23 u 2016. na 4,66 u 2017. godini, gdje ocjena 9 predstavlja maksimalnu ocjenu (Tablica 43). Usprkos rastu ocjene o percepciji kvalitete, Hrvatska je još uvijek ispod prosjeka zemalja EU. U 2017. godini najvišu ocjenu o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture zemalja koje sudjeluju u GEM istraživanju⁸⁹ ima Nizozemska, s ocjenom 6,21.

Tablica 43: Percepcija o kvaliteti komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u 2016. i 2017. godini

	Ocjena 9 pokazuje:	2016.			2017.		
		GEM prosjeck	EU prosjeck	Hrvatska	GEM prosjeck	EU prosjeck	Hrvatska
Komercijalna i profesionalna infrastruktura	Postoje konzultantske, profesionalne pravne i računovodstvene usluge; poduzeća si ih mogu priuštiti; visoke su kvalitete	4,93	5,19	4,23	4,89	5,19	4,66

Izvor: GEM Hrvatska, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, 2018.

Rast ocjene o percepciji kvalitete komercijalne i profesionalne infrastrukture ukazuje na pomak prema boljoj usklađenosti usluga koje pružaju poduzetničke potporne institucije s potrebama malih i srednjih poduzeća. Međutim odstupanje u odnosu na prosjek EU ukazuje na prostor za daljnji napredak.

U nastavku slijedi prikaz institucija koje čine poduzetničku infrastrukturu te opis savjetodavnih institucija relevantnih za sektor malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj.

⁸⁹ Singer et al (2018). Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? GEM Hrvatska 2017, CEPOR, str. 79.

7.1. Poduzetnička infrastruktura

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture poduzetnička infrastruktura predstavlja *“...ukupnost svih prostorno specifičnih oblika odvijanja različitih poduzetničkih aktivnosti nastalih kao rezultat promišljenog i organiziranog prostorno razvojnog koncepta jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno Republike Hrvatske.”* Poduzetničku infrastrukturu čine **poduzetničke zone** i **poduzetničke potporne institucije**, a njihovo djelovanje treba biti u funkciji *“...ravnomjernog regionalnog razvoja Republike Hrvatske, bržeg rasta poduzetništva i povećanja investicija i zaposlenosti unutar područja na kojem se poduzetnička infrastruktura planira, odnosno gradi.”* Među **poduzetničke potporne institucije** ubrajaju se razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, znanstveno - tehnološki parkovi, centri kompetencije i slobodne zone.

Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture je propisano osnivanje Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture (JRPI) – integrirane elektroničke baze podataka subjekata poduzetničke infrastrukture. U Registru je u listopadu 2018. godine evidentirano 380 subjekata poduzetničke infrastrukture u Hrvatskoj koji su korisnici potpora, poticajnih mjera, darovnica ili povlastica odobrenih od strane resornog ministarstva (Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta) ili drugih tijela državne uprave.⁹⁰ Registar vodi resorno ministarstvo.⁹¹

Poduzetničke zone

Poduzetničke zone predstavljaju infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta gospodarskih aktivnosti. Poslovanjem na području poduzetničke zone poduzetnicima se omogućuju racionalizacija troškova poslovanja, na temelju zajedničkog korištenja prostora i drugih resursa poduzetničke zone s ostalim poduzetnicima. U Jedinstvenom registru poduzetničke potporne infrastrukture u 2018. godini evidentirano je 207 poduzetničkih zona.

Razvojne agencije

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture razvojne agencije su registrirane pravne osobe čija djelatnost obuhvaća provođenje mjera za razvoj gospodarstva i poduzetništva na lokalnoj (regionalnoj) i nacionalnoj razini. Zadužene su za poticanje i privlačenje investicija te iniciranje i realizaciju projekata u svrhu poticanja gospodarskog razvitka i poduzetništva u suradnji s gospodarskim subjektima, lokalnim i regionalnim poduzetničkim institucijama, te visokoobrazovnim institucijama i centrima znanja.

Postoje tri vrste razvojnih agencija, s obzirom na osnivača i fokus djelovanja: *lokalne razvojne agencije* osnovane od strane jedinica lokalne samouprave, županijske razvojne agencije osnovane od strane jedinica područne (regionalne) samouprave te *razvojne agencije određene djelatnosti*. Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, županijske razvojne agencije imaju ulogu regionalnih koordinatora i zadužene su za koordinaciju i poticanje regionalnog razvoja jedinica područne (regionalne) samouprave. U Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture u 2018. godini evidentirane su 62 razvojne agencije.

⁹⁰ Naputak za izradu i način korištenja Jedinstvenog registra poduzetničke infrastrukture (NN 123/2013)

⁹¹ <http://reg.mingo.hr/pi/public/>

Regionalna razvojna agencija Koprivničko-križevačke županije – primjer dobre prakse (www.pora.com.hr)

PORA Regionalna razvojna agencija Koprivničko-križevačke županije pravni je sljednik Centra za poduzetništvo Koprivničko-križevačke županije. PORA je regionalni koordinator te je usmjerena na promicanje i provedbu razvojnih aktivnosti u Koprivničko-križevačkoj županiji. U svrhu razvoja poduzetništva Županije, PORA pruža usluge informiranja i organizacija edukacija za poduzetnike, potiče poduzetnike na primjenu inovacija i visokih tehnologija kao i na poslovno povezivanje, promovira poslovne zone, pruža podršku potencijalnim i postojećim investitorima, informira o otvorenim EU natječajima, nudi edukacije o metodologiji pripreme i provedbe EU projekata te osmišljava i provodi razvojne projekte. Neki od projekata na kojima je PORA bila nositelj ili partner su: "Poduzetnik za pet", "Poboljšanje poslovne konkurentnosti putem elektroničkog poslovanja (e-business)", "Promocija i pružanje savjetodavnih usluga malom i srednjem poduzetništvu - SMEPASS", "Partnerstvo za sve", a u provedbi su projekti: „ATM for SME's - Pristup mikrofinanciranju malih i srednjih poduzetnika" te Interreg V-A Program suradnje Mađarska-Hrvatska 2014-2020.

Poduzetnički centri

Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture poduzetničke centre definira kao registrirane pravne osobe čija je aktivnost usmjerena na operativno provođenje mjera razvoja i poticanja poduzetništva na lokalnom i širem području (županija i regija). Njihova uloga je pružanje stručne i savjetodavne pomoći poduzetnicima prilikom pokretanja i razvoja poduzetničkog pothvata, a u suradnji s lokalnom i područnom upravom sudjeluju u provedbi razvojnih projekata usmjerenih na pružanje podrške razvoju sektora malih i srednjih poduzeća. Centri djeluju kao dijelovi županijskih ili gradskih uprava, kao nezavisne tvrtke ili kao udruge, a financiraju se pretežito iz lokalnih proračuna i projekata Europske unije. U Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture evidentirano je 35 poduzetničkih centara u 2018. godini.

Centar za poduzetništvo, Osijek – primjer dobre prakse (www.czposijek.hr)

Centar za poduzetništvo Osijek je neprofitna udruga osnovana 1997. godine. Osnivači Centra su profesori sa Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, poduzetnici s područja Osječko-baranjske županije, te predstavnici lokalne vlasti. Glavne aktivnosti Centra raspoređene su u dva odjela: Odjel poduzetničke podrške i Odjel za EU projekte i međunarodnu suradnju.

Neki od ciljeva Centra su promocija poduzetništva, poticanje i razvoj socijalnog poduzetništva, podupiranje rasta i razvoja poduzetnika početnika, potpora nezaposlenim osobama pri samozapošljavanju, poticanje na cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje te promicanje poduzetničkog načina razmišljanja i djelovanja u civilnom sektoru. Svoje ciljeve i misiju poslovanja usmjerenih na poduzetništvo Centar nastoji ostvariti kroz niz projekata, a neki od njih su: "Kreativna akademija", "APP4INNO".

Poslovni inkubatori i akceleratori

Poslovni inkubatori pružaju tehničku i edukativnu pomoć poduzetnicima koji su u ranoj fazi razvoja poduzetničkih projekata te omogućuju njihov razvoj i održivost nakon izlaska iz inkubatora. Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture poslovni inkubatori dijele se na dvije vrste: *poduzetničke inkubatore* i *inkubatore za nove tehnologije*. Poduzetnički inkubatori pružaju podršku poduzetnicima početnicima osiguravanjem različitih usluga i resursa, uključujući poslovne prostore po pristupačnim uvjetima, u pravilu do treće ili najduže do pete godine poslovanja. Inkubatori za nove tehnologije su specijalizirani poslovni subjekti s tematskim fokusom te su usmjereni na područja novih (visokih) tehnologija koji podržavaju pokretanje i rast inovativnih projekata kroz inkubacijske programe, pružajući resurse i profesionalne usluge potrebne za rast i razvoj. Poduzetnički inkubatori imaju važnu ulogu u sustavu podrške za razvoj novih malih i srednjih poduzeća, koja po izlasku iz inkubatora trebaju postati financijski održiva i neovisna.

Poduzetnički akceleratori su specijalizirani poslovni subjekti koji pružaju usluge podrške poduzetnicima u postinkubacijskoj fazi, odnosno fazi razvoja i širenja poslovanja na domaćem i stranom tržištu. U Jedinstvenom registru poduzetničke infrastrukture u 2018. godini evidentirano je 50 poslovnih inkubatora i 5 poduzetničkih akceleratora.

Poduzetnički inkubator Klis d.o.o. – primjer dobre prakse (www.pi-klis.hr)

Poduzetnički inkubator Klis d.o.o. osnovala je Općina Klis sredstvima Ministarstva poduzetništva i obrta u sklopu natječaja Poduzetnički impuls 2013. godine. Cilj djelovanja poduzetničkog inkubatora je jačanje gospodarskog razvoja općine i regionalne konkurentnosti kroz povećanje stope zaposlenosti i razvoja dinamične poduzetničke klime te promocija poduzetništva. Inkubator poduzetnicima nudi radni prostor, administrativne usluge, telekomunikacijske i informatičke usluge, pomoć pri poslovnom planiranju i pružanju savjetodavnih usluga, promociju i ostale marketinške usluge, organizaciju edukacijskih seminara, umrežavanje poduzeća u općini i organizacija koje potiču razvoj poduzetništva, financijsko savjetovanje i podršku pri realizaciji kreditnih programa. Prednost za ulazak u inkubator imaju poduzetnici koji se bave proizvodnjom ili uslužnom djelatnošću vezanom uz proizvodnju. U Inkubatoru u 2018. godini djeluje 9 poduzeća. Svoje ciljeve i misiju poslovanja Inkubator nastoji ostvariti kroz niz projekata, a neki od njih su: "Unaprjeđenje turističke ponude – brendiranje Općine Klis" i "Edukativne radionice za privatne iznajmljivače".

Akcelerator za društvene poduzetnike ACT Grupe

(<http://akcelerator.dp.hr>)

ACT Grupa uključuje i povezuje organizacije i pojedince koji promiču i razvijaju ekodruštvenu ekonomiju u Hrvatskoj i regiji. U svom radu provode i programe kojima se potiču poduzetnici početnici, mikropoduzeća te društveni poduzetnici. U 2017. godini ACT Grupa je pokrenula **Akcelerator za društvene poduzetnike** u suradnji s Europskim fondom za jugoistočnu Europu (EFSE) i odjelom Fonda za tehničku podršku (EFSE DF) koji potiče razvojni utjecaj investicija Fonda, te s Erste Bank i njihovom zakladom Erste Stiftung. Tijekom desetomjesečnog intenzivnog rada 15 društvenih poduzetnika prošlo je i pred-akceleracijsku fazu (u kojoj su se bavili prototipiranjem, testiranjem i validacijom rješenja te imali priliku za dodatno povezivanje i umrežavanje) i akceleracijsku fazu programa (rast i razvoj poduzeća, razvoj tržišta, marketing, upravljanje poslovanjem), a program im je osigurao i financijsku potporu od 1.000 EUR za daljnji razvoj njihovih projekata. Novi natječaj otvara se u siječnju 2019. godine za koji se priprema *Recoverable Grant Facility* koji će omogućiti financiranje poduzeća s 10.000 – 25.000 EUR.

Znanstveno-tehnologijski parkovi

Prema Zakonu o unapređenju poduzetničke infrastrukture znanstveno-tehnologijski parkovi su registrirane pravne osobe koje se osnivaju radi komercijalizacije znanstvenih rezultata i poticanja suradnje znanstvenika i gospodarstvenika, a sukladno odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju.

Tehnologijski parkovi pomažu kod umrežavanja stručnjaka i poduzetnika koji žele ostvariti svoje gospodarske ciljeve temeljene na novim tehnologijama. Važnost pridaju razvoju i znanstveno-istraživačkim aktivnostima te se uglavnom osnivaju u blizini visokoobrazovnih institucija i istraživačkih centara odnosno značajnih gospodarsko – tehnoloških sustava. U Hrvatskoj djeluju sljedeći tehnološki parkovi: Tehnološki park Varaždin, Tehnološki park Zagreb, Centar za tehnološki razvoj – Razvojna agencija Brodsko – posavske županije, Tehnološko inovacijski centar Međimurje, Step Ri Znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci, Tehnološki park BISC Nova Gradiška, Tehnološki park Vinkovci i Tera Tehnopolis – Tehnologijsko-razvojni centar u Osijeku.

Tehnološki park Varaždin d.o.o. – primjer dobre prakse

(www.tp.vz.hr)

Primjer dobre prakse tehnoloških parkova u Hrvatskoj je Tehnološki park Varaždin d.o.o. kojeg su osnovali grad Varaždin, Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilište Sjever. Uspostavljanje inkubacijskog centra za inovativna tehnološka *start-up* poduzeća, razvoj postojećih tehnološki inovativnih poduzeća, umrežavanje poduzeća, obrazovnih institucija i razvojnih agencija samo su neke od aktivnosti ovog Tehnološkog parka. Tehnološki park Varaždin nudi i uslugu pripreme i provođenja nacionalnih i EU projekata, izradu poslovnih planova, investicijskih studija, pružanje konzultantskih usluga ključnih za komercijalizaciju proizvoda i usluga, a stanari u inkubaciji imaju besplatno 12 sati konzultantskih usluga godišnje. Tehnološki park je 2009. godine proglašen za najbolji tehnološki park u Hrvatskoj.

Centri kompetencije

Centri kompetencije provode istraživačke projekte razvojnog ili proizvodnog karaktera i razvijaju kompetencije u pojedinim područjima. Usmjereni su na razvojna i primijenjena istraživanja i njihovu komercijalizaciju te potporu u oblikovanju intelektualnog vlasništva unutar specifičnih tematskih područja i grana kompetencije. Centri kompetencije osmišljeni su u svrhu pružanja podrške jačanju kapaciteta poslovnog sektora, uglavnom malih i srednjih poduzeća, kojima nedostaju vlastiti kapaciteti za istraživanje i razvoj, kako bi provodili projekte istraživanja i razvoja. Mogu biti ustrojeni kao konzorcij između poduzetnika i jedne ili više organizacija za istraživanje i širenje znanja, kao inovacijski klaster čiji su članovi uključeni u aktivnosti istraživanja i razvoja ili kao pravni subjekt koji upravlja istraživačkom infrastrukturom koja obavlja ekonomske poslove. U Jedinственном registru poduzetničke infrastrukture u 2018. godini evidentirano je 8 centara kompetencije.

Centar kompetencije Vinkovci – primjer dobre prakse

(www.cekom.hr)

Centar kompetencija d.o.o. za istraživanje i razvoj provodi istraživačke projekte razvojnog ili proizvodnog karaktera. Centar razvija kompetencije pružajući potporu i jačanje intelektualnog vlasništva u području bioekonomije te pruža usluge istraživanja i razvoja drugim poslovnim subjektima. Ciljevi Centra usmjereni su na povećanje zaposlenosti, primjenu suvremenih tehnologija, prijenos znanja i tehnologija kroz suradnju sa znanstveno-istraživačkim institucijama te jačanje suradnje između šumarstva i drvne industrije. Početkom 2018. godine započeo je EU projekt ROSEWOOD za promicanje održivog korištenja drvne sirovine, a Centar je jedan od partnera projekta.

Slobodne zone dio su teritorija Republike Hrvatske, na kojima se poslovanje odvija pod posebnim uvjetima. U 2018. godini u Hrvatskoj posluje 11 slobodnih zona (7 kopnenih i 4 lučke slobodne zone) te svojim ulagačima omogućuju konkurentnu cijenu komunalnih usluga i razne porezne i carinske olakšice.

7.2. Savjetodavne institucije relevantne za sektor malih i srednjih poduzeća

Hrvatska gospodarska komora (HGK) – Odjel za poduzetništvo i inovacije, www.hgk.hr

Hrvatska gospodarska komora je neovisna stručno – poslovna organizacija svih pravnih osoba koje obavljaju gospodarsku djelatnost, a imaju sjedište u Hrvatskoj. Svojim članovima nudi pristup informacijama, bazama podataka, edukacijama, pravnim savjetima, informacijama o izvorima financiranja te ih savjetuje pri apliciranju za EU sredstva i sufinancira nastupe na sajmovima. Unutar HGK djeluje 21 županijska komora te veliki broj sektora i odjela. Odjel za poduzetništvo i inovacije djeluje u Hrvatskoj gospodarskoj komori unutar Sektora za industriju i IT od 2012. godine.

U 2017. godini održano je ukupno 587 edukacija (tečajeva, radionica, predavanja, konferencija, seminara i dr.) na kojima je sudjelovalo ukupno 22.743 sudionika, te je u istom razdoblju organizirano 90 poslovnih delegacija u Hrvatskoj i 40 poslovnih delegacija u inozemstvu.

U nastavku su navedene aktivnosti koje je HGK poduzeo tijekom 2017. godine, u cilju podrške razvoju poduzetništva.

Inovacijske misije su jedinstvena platforma za hrvatske inovacijske tvrtke koja omogućava B2B (*business to business*) sastanke na inozemnim tržištima prema definiranim zahtjevima s ciljem komercijalizacije inovacija. U 2017. godini održano je 15 inovacijskih misija i 154 B2B sastanaka.

Erasmus za poduzetnike početnike omogućava razvoj vještina potrebnih za pokretanje i / ili uspješno vođenje malog poduzeća. Erasmus za poduzetnike početnike je program prekogranične razmjene koji pruža poduzetnicima početnicima priliku učiti od iskusnih poduzetnika koji vode mala poduzeća u drugim zemljama EU. Poduzetnici početnici razmjenjuju znanje i poslovne ideje s iskusnim poduzetnikom kod kojeg borave i s kojim surađuju u trajanju od 1 do 6 mjeseci (boravak djelomično financira Europska komisija). U razdoblju od 2016.-2018. godine (Ciklus 8) osigurano je za provedbu 57.974 EUR, a za razdoblje od 2017.-2021. godine (Ciklus 9) osigurano je 103.000 EUR. Prosječno trajanje razmjene je 4 mjeseca, a prosječan iznos mjesečnih stipendija iznosi 900 EUR-a. U 2017. godini ostvareno je 19 razmjena hrvatskih poduzetnika s iskusnim poduzetnicima iz EU i 14 razmjena novih poduzetnika iz EU s iskusnim hrvatskim poduzetnicima.

On-line katalog hrvatskih proizvoda

Namjera Komore je putem Kataloga upoznati naručitelje roba i usluga, posebno investitore i projektante, s kvalitetnim i cijenom konkurentnim proizvodima koji se proizvode u Hrvatskoj. Katalogom se želi ostvariti povećanje udjela hrvatskih proizvoda u sustavu javne nabave te posebno povećanje udjela malih i srednjih poduzeća poštujući pri tome načela slobode kretanja roba i usluga. Vjeruje se da će Katalog pomoći u poslovanju i olakšati pristup potrebnim informacijama kao i ponuditeljima. Do kraja 2017. godine 2.866 proizvoda upisano je u katalog.

Poduzetnik izvoznik

Poduzetnik izvoznik predstavlja individualiziranu („*tailor-made*“) potporu izvoznicima – članicama HGK u otvaranju novih tržišta i pronalasku novih ino partnera, koja uključuje: predlaganje potencijalnih inozemnih partnera, informacije i analitičke prikaze gospodarsko-političke situacije na pojedinim inozemnim tržištima, informacije o inozemnim javnim nabavnim natječajima, informacije o izveznoj i uveznoj dokumentaciji, ino poreznom sustavu, organiziranje B2B razgovora s potencijalnim inozemnim partnerima, umrežavanje hrvatskih tvrtki na ciljanoj tržištu, educiranje o mogućnostima financiranja iz EU fondova, poslovanju na pojedinim inozemnim tržištima, promjenama u vanjskotrgovinskom poslovanju.

Projekti za žene

HGK je jedan od sudionika provedbe nacionalne Strategije razvoja ženskog poduzetništva 2014.-2020. i nacionalne Strategije ravnopravnosti spolova. HGK je inicirala osnivanje poduzetničkih inkubatora za žene u kojem, osim besplatnog prostora, opreme i edukativnih aktivnosti, djeluje i program mentorstva za poduzetnice tijekom prve godine njihova poslovanja.

„Kupujmo hrvatsko“

Projekt „Kupujmo hrvatsko“ započeo je 1997. godine kao ideja da se prepoznaju, označe i izdvoje kvalitetni hrvatski proizvodi, te im se od tada dodjeljuju znakovi „Hrvatska kvaliteta“ i „Izvorno hrvatsko“. Ovaj projekt vremenom je poprimio razmjere nacionalne akcije s velikim gospodarskim i društvenim značenjem. U 2017. godini realizirano je 5 „Kupujmo hrvatsko“ sajmovi s ukupno gotovo 700 sudionika.

Hrvatska obrtnička komora (HOK), www.hok.hr

Hrvatska obrtnička komora promiče obrte i obrtništvo, zastupa interese obrtnika pred državnim tijelima u oblikovanju gospodarskog sustava, daje mišljenje i prijedloge državnim tijelima kod donošenja zakona u području obrtništva, osniva povjerenstava za polaganje pomoćničkih i majstorskih ispita te pruža pomoć obrtnicima prilikom osnutka i poslovanja obrta.

U 2017. godini HOK je organizirao i financijski pomogao nastup svojih članova na inozemnim sajmovima u Münchenu, Mostaru, Gračanici, Novom Sadu i Zenici. Na 50. Međunarodnom obrtničkom i poduzetničkom sajmu u Celju, HOK je imao ulogu glavnog organizatora nastupa Republike Hrvatske, koja je prva zemlja partner Sajma. Na navedenim sajmovima je sudjelovalo ukupno 746 izlagača obrtnika, od kojih je 122 sudjelovalo na međunarodnim sajmovima, a 624 na regionalnim sajmovima.⁹²

HOK osigurava podršku svojim članovima pružanjem savjeta iz područja gospodarstva, poreza, carina, računovodstva, financiranja i prava te tehnologije. Tijekom 2017. godine zabilježeno je 4.220 pruženih stručnih savjeta, a najveći broj pitanja odnosi se na otvaranje obrta. Broj pruženih savjeta povećan je u odnosu na 2016. godinu za 11%, kada je broj savjeta iznosio 3.800. Primjetan je i trend porasta broja upita vezano za uvjete poslovanja u EU, osobito obveza poštivanja propisa kod prekograničnog pružanja usluga te kod otvaranja obrta u inozemstvu.

92 Hrvatska obrtnička komora: Godišnje izvješće o radu 2017. Dostupno na: <http://www.hok.hr/>, preuzeto 17.8.2018.

Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) – Udruga malih i srednjih poduzetnika, www.hup.hr/hup-udruga-malih-i-srednjih-poduzetnika.aspx

Hrvatska udruga poslodavaca je dobrovoljna, neprofitna i neovisna udruga poslodavaca koja promiče poduzetnički duh, poduzetnička prava i slobode te štiti interese svojih članova. Svojim članovima nudi usluge lobiranja, besplatnu pravnu pomoć, informira ih o aktualnostima u hrvatskom gospodarstvu, organizira konferencije, seminare i promovira poslovno povezivanje poduzetnika. Osim u Zagrebu, HUP ima urede u Rijeci, Splitu, Osijeku i Varaždinu. Unutar HUP-a djeluje 30 granskih udruga koje zastupaju interese različitih gospodarskih grana, a jedna od njih je i *Udruga malih i srednjih poduzetnika*.

Od svog osnutka 1997. godine, Udruga malih i srednjih poduzetnika promovira važnost malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj te nastoji svojim djelovanjem i radom utjecati na poboljšanje zakonodavnog i poslovnog okruženja. U izradu zakonskih i drugih regulatornih rješenja Udruga se uključuje sudjelovanjem poduzetnika ili predstavnika Udruge u radnim skupinama, tijelima, povjerenstvima ili odborima. Udruga, kao predstavnik malih i srednjih poduzeća, sudjeluje u iznošenju stavova i preporuka za razvoj malih i srednjih poduzeća (uključivo o obrazovanju, zapošljavanju, financiraju, ženskom poduzetništvu, prijenosu poslovanja) na konferencijama, okruglim stolovima, forumima, savjetovanjima.

Hrvatska udruga poslodavaca – HUP Skor 2017.

HUP je razvio HUP Skor⁹³ – sustav od 73 pokazatelja gospodarskog i društvenog razvitka koji mjere ostvarivanje ciljeva i rezultate reformi u 12 područja - produktivnost i konkurentnost, fiskalna konsolidacija, javna administracija, opterećenje gospodarstva, investicijske i poslovne barijere, pravosuđe, tržište rada, obrazovni, zdravstveni i mirovinski sustav i teritorijalni ustroj, efikasnost javnih poduzeća, ponuda kapitala, poduzetnička klima, poticanje investicija. HUP Skor se računa dva puta godišnje.

Rezultat HUP Skora za 2017. iznosi 36 bodova i pokazuje blagi rast u odnosu na 2016. godinu kada je iznosio 34. Tri su kritična reformska područja u kojima Hrvatska najviše zaostaje u odnosu na usporedne zemlje: opterećenje gospodarstva s ocjenom 20 od mogućih 100, tržište rada s ocjenom 24 i obrazovni, zdravstveni i mirovinski sustav s ocjenom od svega 26. HUP Skor pokazuje da Hrvatska ima najveći broj procedura plaćanja poreza od svih promatranih EU10 zemalja kao i da je porezno opterećenje značajno raslo od 2013. godine. Omjer poreza, doprinosa i sličnih nameta u odnosu na BDP povećan je s prosječnih 34% prije 2014. na aktualnih 36-37% što niti mini porezna reforma 2017. nije uspjela promijeniti.

Područje pravosuđa ima skor 33 od mogućih 100 te bilježi pad u odnosu na 2016. godinu. Pad za dva boda bilježi i javna administracija (skor 45). Od pozitivnih promjena ističe se HUP skor investicijskih i poslovnih barijera koji je porastao s 20 na 35 te fiskalna konsolidacija s 32 na 36 u 2017. godini.

93 HUP Skor 2017. Dostupno online na: www.arhivanalitika.hr, preuzeto 17.8.2018.

HUP je definirao preporuke kroz tri razvojne reforme: (1) smanjenje opterećenja rada za minimalno 2 postotna boda BDP-a u prvoj fazi, uz reforme koje će donijeti racionalizaciju rashodne strane proračuna radi očuvanja fiskalne discipline; (2) jednostavnije i lakše zapošljavanje i otpuštanje radnika, posebice kod malih poduzeća koja najviše doprinose zapošljavanju; (3) hitna modernizacija obrazovanja kroz djelomičnu liberalizaciju i sveobuhvatnu reformu.

Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva – CEPOR, www.cep.hr

CEPOR je neovisni *policy* centar (*think-tank*) čiji cilj je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu Hrvatske te doprinjeti razvoju poduzetničke kulture i stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje. U ostvarivanju svojeg cilja, CEPOR kontinuirano prati sektor malih i srednjih poduzeća te razvoj poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj kroz dva projekta:

- sudjelovanjem u globalnom GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanju od 2002. godine, čiji rezultati za Hrvatsku za 2016. godinu su objavljeni u publikaciji “Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? – GEM Hrvatska 2016” te javno prezentirani na okruglim stolovima u organizaciji CEPORa, Hrvatske udruge banaka i Hrvatske udruge poslodavaca u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku (2017. godine). Rezultati istraživanja za 2017. godinu objavljeni su u publikaciji “Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? – GEM Hrvatska 2017” te javno prezentirani na okruglim stolovima u organizaciji CEPORa, Hrvatske udruge banaka i Hrvatske udruge poslodavaca u Zagrebu i Varaždinu (2018. godine).
- izradu Izvješća o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj, od 2011. godine.

CEPOR dugi niz godina naglašava ulogu obiteljskih poduzeća u gospodarstvu Hrvatske te aktivno promovira problematiku prijenosa poslovanja malih i srednjih poduzeća. CEPOR je član udruženja TRANSEO – Europskog udruženja za prijenos poslovanja malih i srednjih poduzeća (*European Association for SME Transfer*).

U 2017. godini CEPOR je organizirao niz edukativnih radionica za poduzetnike, predstavnike poduzetničkih potpornih institucija i banaka na temu prijenosa poslovanja. Na godišnjem Forumu obiteljskih poduzeća i prijenosa poslovanja u Zagrebu koji je okupio više od 140 sudionika, promovirana je CEPORova publikacija “*Izazovi prijenosa poslovanja u malim i srednjim poduzećima*”. U ožujku 2018. godine CEPOR je uz pokroviteljstvo Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta i podršku European Fund for Southeast Europe – Development Facility (EFSE – DF) organizirao 6 regionalnih Forumu obiteljskih poduzeća i prijenosa poslovanja u Čakovcu, Rijeci, Puli, Zadru, Splitu i Virovitici na kojima je sudjelovalo više od 250 poduzetnika.

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD), www.ebrd.com

Europska banka za obnovu i razvoj osnovana je 1990. godine u cilju osiguravanja pomoći u procesu tranzicije država Istočne i Srednje Europe. EBRD je osnovalo trideset i devet država te Europska investicijska banka i Europska unija. Danas EBRD broji 67 članica, od čega je 36 država korisnica njenih sredstava.

EBRD je tijekom godina proveo niz inicijativa usmjerenih na jačanje malih i srednjih poduzeća. Neke od inicijativa su platforme *Small Business Initiative* i *SME Finance and Development* pomoću kojih EBRD nudi financijske proizvode namijenjene malim i srednjim poduzećima te "*Funderbeam SEE*", *crowdfunding* platforma za *start-up* poduzeća i trgovinska platforma "Progress tržište" koja je nastala u suradnji sa Zagrebačkom burzom. EBRD je do sada financirao ukupno 201 projekt u Hrvatskoj.⁹⁴ EBRD-ov Blue Ribbon program usmjeren je na mala i srednja poduzeća s najvećim potencijalom za rast i nudi prilagođene financijske i savjetodavne usluge tijekom pet godina u kritičnim fazama razvoja poduzeća – prije, tijekom i nakon investicije. EBRD potiče i žensko poduzetništvo kroz *Woman in Business* program.

Europska poduzetnička mreža – European Enterprise Network (EEN), <http://een.ec.europa.eu>

Europska poduzetnička mreža pruža potporu i savjetodavne usluge poduzetnicima u Europi u cilju iskorištavanja mogućnosti koje pruža jedinstveno tržište Europske unije. Usluge Europske poduzetničke mreže usmjerene su na mala i srednja poduzeća, ali su dostupne i poslovnim institucijama, istraživačkim centrima te sveučilištima u cijeloj Europi. Mreža je pokrenuta 2008. godine, a financira se kroz Program za konkurentnost malih i srednjih poduzeća – COSME. Mreža okuplja oko 600 poduzetničkih potpornih organizacija i preko 4.000 eksperata iz više od 50 zemalja iz područja poduzetništva, inovacija i transfera tehnologije s ciljem promidžbe konkurentnosti i inovacija na lokalnoj i europskoj razini. EEN djeluje kroz 92 konzorcija, koje čine gospodarske komore, razvojne agencije, tehnološki parkovi, instituti i sveučilišta.

Europska poduzetnička mreža Hrvatske partnerski je konzorcij kojeg čini šest partnerskih institucija: Hrvatska gospodarska komora – ujedno i koordinator hrvatskog konzorcija, HAMAG-BICRO, Tehnologijsko-razvojni centar u Osijeku – Tera Tehnopolis, Znanstveno-tehnologijski park Sveučilišta u Rijeci – Step Ri, Ured za transfer tehnologije Sveučilišta u Splitu i Tehnološki park Varaždin. Tijekom 2017. godine EEN je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama pružao podršku malim i srednjim poduzećima kroz više od 60 poslovnih susreta, "*business to business*" razgovora, konferencija, info dana.⁹⁵

Coworking

U Hrvatskoj je sve prisutniji *coworking* koji predstavlja organizaciju čije djelovanje se temelji na umrežavanju pojedinaca koji obavljaju različite djelatnosti u zajedničkom radnom prostoru. *Coworkeri* djeluju nezavisno, a mogu i surađivati, te zbog nižih troškova vezanih uz korištenje prostora, resursa i opreme, olakšava im se profesionalnu samodrživost, pokretanje vlastitog posla ili unapređenje postojećeg poslovanja. Najčešće su to nezavisni profesionalci (*freelanceri*), samostalni umjetnici, mali poduzetnici ili *start-upovi*. *Coworking* se može podijeliti prema: vrsti vlasništva (privatno, državno / javno), organizacijskom obliku (nevladina organizacija / društvo

⁹⁴ <https://www.ebrd.com/where-we-are/croatia-data.html>, preuzeto 3.11.2018.

⁹⁵ Europska poduzetnička mreža (online). Dostupno na: <http://www.een.hr/>, preuzeto 21.8.2018.

s ograničenom odgovornošću), fizičkoj lokaciji, specijalizaciji (nekoliko ih je specijalizirano, npr. Cook Hub *coworking* kuhinja – za *food start-up* pothvate), te ciljanoj publici (npr. stručnjaci iz kreativnih industrija, skupine u nepovoljnom položaju).⁹⁶

Coworking Croatia je program profesionalne samoodrživosti Hrvatskog društva nezavisnih profesionalaca koji okupljaju i potiču suradnju postojećih *coworking* prostora i potiču otvaranje novih prostora u Hrvatskoj. *Coworking* nastoji utjecati na izgradnju zajednice održavanjem događanja, mikro-umrežavanja te udruživanja društvenih, profesionalnih i materijalnih resursa. Prema *Coworking Croatia* u Hrvatskoj trenutno postoji 13 *coworking* prostora, 6 u Zagrebu (HUB385, Impact Hub, BIZkoshnica, ZIP, WorkUp, CoreHub Zagreb), 4 u Splitu (Atmosfera Coworking, WIP, Cocreative, Saltwater), 1 u Osijeku (Coworking Osijek), 1 u Rovinju (Coworking Rovinj) i 1 u Zadru (Coin Zadar).⁹⁷

EDEA projekt – razvoj poduzetničkih vještina mladih

EDEA - Elements of Developing Entrepreneurial Attitude je projekt financiran iz Erasmus + europskog programa, a namijenjen je mladim poduzetnicima u dobi od 19 do 30 godina. Započet je u kolovozu 2017. i planirano trajanje do 2019. godine. Nositelj projekta je *Oxalis Cesam* - zadruga poduzetnika iz Francuske, a partneri su *Warehouse Coworking Factory* - *coworking* prostor i *Labirinto cooperativa sociale* - socijalna zadruga iz Italije te Institut za kreativno obrazovanje i *BIZkoshnica Coworking* iz Hrvatske. Ciljevi projekta su:

- omogućiti program edukacija i treninga mladim poduzetnicima za razvoj poduzetničkih vještina i obuku o poduzetničkom stavu i vrijednostima;
- osigurati zajedničku platformu alata i znanja koju će zajednica mladih koristiti nakon završetka projekta;
- podijeliti iskustva i dobre prakse nekih vrlo značajnih modela (društvenih) poduzeća u svakoj zemlji partneru;
- potaknuti mlade, posebno one iz ruralnih područja, na poduzetničku aktivnost, razvoj svojih kompetencija i ukazati im na važnost umrežavanja;
- unaprijediti jezična i društveno-politička znanja mladih o zemljama partnerima.

U sklopu projekta održat će se 4 razmjene mladih u trajanju od 5 dana i to dvije u Francuskoj, jedna u Hrvatskoj i jedna u Italiji. Iz svake zemlje partnera na projektu sudjeluje 20 mladih, od kojih je na svakoj razmjeni mladih sudjeluje po 6 mladih sudionika iz svake zemlje.

⁹⁶ Projekt COWORKMed (online). Dostupno na: <https://coworkmed.interreg-med.eu>, preuzeto 20.8.2018.

⁹⁷ Coworking Croatia (online). Dostupno na: <http://coworking.hr/coworking/>, preuzeto 20.8.2018.

Zaključak

Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018. daje uvid u stanje i performancu sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. Na temelju rezultata međunarodnih istraživanja u koje je već dugi niz godina uključena i Hrvatska (*Global Entrepreneurship Monitor, Doing Business*, Izvešće o globalnoj konkurentnosti, Indeks percepcije korupcije) istaknute su i ključne prepreke u okruženju u kojem djeluju mala i srednja poduzeća u Hrvatskoj. Na temelju provedene analize raspoloživih podataka o sektoru malih i srednjih poduzeća iz domaćih izvora i iz perspektive međunarodnih istraživanja, Izvešće doprinosi izgrađivanju konzistentne informacijske osnove za donošenje politika, programa i mjera potrebnih za poboljšavanje uvjeta za poduzetničko djelovanje u Hrvatskoj.

Stanje sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj

Mala i srednja poduzeća važan su dio hrvatskog gospodarstva. U 2017. godini udio malih i srednjih poduzeća u ukupnom broju poduzeća iznosi 99,7%, dok njihov udio u ukupnom prihodu iznosi 59,5%. U odnosu na prethodnu godinu, u 2017. godini zabilježen je porast broja mikro i malih poduzeća za 4,9% te porast broja srednjih poduzeća za 3,9%. U ukupno ostvarenom izvozu hrvatskih poduzeća u 2017. godini, vrijednost izvoza mikro poduzeća povećala se za 15%, malih poduzeća za 16,5% te srednjih poduzeća za 3,6% u odnosu na 2016. godinu, a uočeno je i povećanje produktivnosti malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj.

Poduzetnička aktivnost u Hrvatskoj mjerena TEA indeksom u 2017. godini iznosi 8,9%, što je najbolji rezultat u posljednjih pet godina. U odnosu na 2015. godinu indeks se povećao za 1,2 postotna poena, dok se u odnosu na 2016. godinu povećao za 0,5 postotnog poena. Hrvatska po ovom pokazatelju prati prosjek EU zemalja (8,3% u 2017. godini), ali značajno zaostaje za prosjekom zemalja čija su gospodarstva temeljena na efikasnosti, čijoj skupini pripada s obzirom na razvojnu fazu u kojoj se nalazi (18,5% u 2017. godini).

Motivacijski indeks (TEA indeks zbog uočene prilike / TEA indeks zbog nužde) Hrvatske u 2017. godini je 1,8 što znači da je 1,8 puta više poduzetnika koji ulaze u poduzetničku aktivnost zbog uočene prilike, a ne iz nužde. Hrvatska u cijelom promatranom razdoblju ima niži motivacijski indeks od EU prosjeka.

Prema GEM istraživanju najčešći uzroci prekida poslovne aktivnosti u Hrvatskoj tijekom 2017. godine bili su povezani s problemima profitabilnosti poslovanja (34,2%), zatim s osobnim ili obiteljskim razlozima (25,4%) te s problemima u pristupu izvorima financiranja (15,2%). Dodatni podatak o 4,7% poduzetnika koji su se odlučili na prekid poslovne aktivnosti zbog umirovljenja na 25,4% poduzetnika zbog osobnih ili obiteljskih razloga, upućuje na važnost pravovremenog planiranja prijenosa poslovanja (*business transfera*) i pronalaska najboljeg rješenja za održivost poduzeća nakon umirovljenja vlasnika.

U 2017. godini zabilježen je značajan rast poduzetničke aktivnosti mjerene TEA indeksom u regiji Dalmacija, sa 7,7% u 2016. na 11,2% u 2017. godini, što je ujedno i najviša vrijednost indeksa među svim hrvatskim regijama u 2017. godini. Dvije regije (Lika i Banovina; Slavonija i Baranja) imaju motivacijski indeks ispod 1, što znači da u tim dijelovima Hrvatske u poduzetničke pothvate ljudi češće zbog nužde nego zbog uočene prilike.

Žensko poduzetništvo

U 2017. godini udio žena u strukturi vlasnika poduzeća ostao je gotovo nepromijenjen u odnosu na 2016. godinu i iznosi 21,9%. Situacija je nešto povoljnija kod obrta, jer je 33,8% obrta u vlasništvu žena. Poduzetnice su sudjelovale s 4,4% u ukupnim prihodima i 8,2% u ukupnoj zaposlenosti. Podzastupljenost žena u poduzetništvu nije samo karakteristika Hrvatske, situacija je slična i kod ostalih zemalja EU u većoj ili manjoj mjeri što ukazuje na nužnost ulaganja dodatnih napora na *policy* razini u promociju i poticanje poduzetništva kao izbor karijere među ženskom populacijom.

Prema rezultatima GEMa, u 2017. godini udio muškaraca u aktivnostima pokretanja poslovnog pothvata je 11,5%, dok je udio žena 6,4 %, što ukazuje na 1,8 puta veću aktivnost muškaraca u pokretanju poslovnog pothvata u odnosu na žene.

Velike razlike u poduzetničkoj aktivnosti žena i muškaraca ukazuju na nedovoljnu djelotvornost programa i mjera za razvoj i jačanje poduzetništva žena u Hrvatskoj.

Izostanak većeg učinka Strategije na zatvaranje jaza u poduzetničkoj aktivnosti žena i muškaraca ukazuje na ukorištenost prepreka za razvoj poduzetništva žena u Hrvatskoj te nužnost provedbe evaluacije učinkovitosti Strategije razvoja poduzetništva žena sukladno definiranim pokazateljima uspješnosti kako bi se, na temelju rezultata, redefinirao spektar *policy* instrumenata i programa u cilju ostvarivanja većih pomaka u razvoju ženskog poduzetništva.

Institucionalni i zakonodavni okvir

Kvaliteta poduzetničkog ekosustava ovisi o konzistentnosti politika, funkcionalnosti regulatornog okruženja i djelotvornoj distribuciji kompetencija među institucionalnim akterima, odgovornim za provođenje politika, programa i zakonskih rješenja na nacionalnoj razini.

Brojna međunarodna istraživanja prate kvalitetu institucionalnog i zakonodavnog okvira za poslovnu aktivnost. Prema GEM istraživanju, najznačajniju prepreku za jačanje intenziteta poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj čine Vladine politike (Politike potpore poduzetničkoj aktivnosti, Politike prema regulatornom okviru) vezane uz sektor malih i srednjih poduzeća. Ocjene obje skupine Vladinih politika u cijelom su promatranom razdoblju niže od prosjeka EU zemalja, a ujedno su i među najnižim ocjenama u usporedbi s ostalim komponentama poduzetničke okoline u Hrvatskoj. U 2017. godini ocjene Vladinih politika dodatno su snižene, naročito prema regulatornom okviru (ocjena 2,14, mjereno u rasponu ocjena 1-9).

Prema Izvješću o globalnoj konkurentnosti, Hrvatska je pozicionirana na 74. mjesto od 137 zemalja. U 2017. godini uočen je pad u području razvoja institucija za 13 mjesta, visokog obrazovanja i treninga za 11 mjesta i efikasnosti tržišta rada za 7 mjesta. Indeksom percepcije korupcije u 2017. godini obuhvaćeno je 180 zemalja svijeta, među kojima je Hrvatska rangirana na 57. mjesto s ostvarenih 49 bodova (100 bodova označava stanje bez korupcije).

Pristup financijskim sredstvima

Izvori financiranja poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj još uvijek se mogu karakterizirati kao tradicionalni i nedovoljno prilagođeni različitim fazama poduzetničkog pothvata. Dominantni izvor financiranja poduzetničke aktivnosti su krediti banaka, uz Vladine programe poticaja i subvencionirane kreditne linije. Nakon bankarskih kredita, *leasing* je jedan od najčešćih oblika

financiranja malih i srednjih poduzeća. Izvori financiranja koji su pogodniji za rizičnije faze poduzetničkog pothvata – pokretanje, preuzimanje pothvata, te brzi rast, naročito kroz poslovne anđele, fondove *venture* kapitala, platforme za grupno financiranje / *crowdfunding* još uvijek su nedovoljno razvijeni.

Od osnutka udruge CRANE (poslovni anđeli) 2008. godine do kraja 2015. godine, prema dostupnim informacijama, ukupno je investirano više od 23 milijuna kuna što govori o još uvijek slaboj razvijenosti ovog oblika financiranja poslovnog pothvata u Hrvatskoj. Preduvjet većeg broja ulaganja poslovnih anđela u Hrvatsku i dalje ostaje kreiranje poticajnog poslovnog okruženja te poreznih olakšica za ulaganja u *start-up* pothvate kakvi su prisutni u većini zemalja EU.

Private equity investicije sudjeluju, samo s 0,005% u hrvatskom BDP-u što govori u prilog činjenici da je hrvatsko tržište *private equity-a* još uvijek nerazvijeno.

U svim godinama provedbe GEM istraživanja, od 2002. godine, raspoloživost netradicionalnih izvora financiranja, ocijenjena je niskim ocjenama, što ukazuje na konzistentno slabu i ograničenu dostupnost financijskih sredstava, ali i neučinkovitost mjera koje su poduzimale vlade u proteklom razdoblju za unapređenje kvalitete poduzetničkog okruženja u pogledu pristupa financijskim sredstvima.

Nositelji usluga mikrofinanciranja su kreditne unije. Iako u Hrvatskoj imaju tek neznatan udio na tržištu kapitala od 0,1% prema kriteriju imovine i relativnih udjela financijskih posrednika, njihova uloga je specifična i vrlo važna, budući da pružaju financijske usluge obrtnicima, samozaposlenim i nezaposlenim osobama koje imaju ograničen pristup sredstvima financiranja.

Učinkovitost Vladinih programa za osiguravanje pristupa financijskim sredstvima malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj teško je evaluirati zbog nepovezanosti i nekoordiniranosti programa financiranja namijenjenih malim i srednjim poduzećima koje provodi nekoliko ministarstava. Uključenost resornog ministarstva u operativno provođenje programa financiranja predstavlja udaljšavanje ministarstva od primarne uloge, a to je usmjerenost na *policy* i regulatorni aspekt gospodarskog sektora.

Edukacija za poduzetništvo

U *Akcijskom planu za poduzetništvo do 2020.*, kao jedno od tri glavna područja, navodi se poduzetničko obrazovanje i osposobljavanje u cilju podrške rastu i osnivanju poduzeća, što je u skladu s ciljevima politika koje Europska unija predlaže i provodi dugi niz godina.

U Hrvatskoj je 2010. usvojena nacionalna Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014. koja je definirala razloge učenja za poduzetništvo, prijedlog uključivanja programa učenja za poduzetništvo u obrazovni sustav kao i očekivane rezultate razvoja obrazovanja za poduzetništvo. Evaluacija provedenih mjera iz Akcijskog plana provođenja Strategije 2010.-2014. nije provedena niti je kreirana nacionalna strategija učenja za poduzetništvo za iduće razdoblje.

Niske ocjene percepcije o kvaliteti obrazovanja za poduzetničko djelovanje u Hrvatskoj na sve tri razine obrazovanja, prema GEM istraživanju, ukazuju da niti preporuke Europske komisije, niti ciljevi definirani nacionalnim strateškim dokumentima: Strategijom učenja za poduzetništvo 2010.-2014., Strateškim planom Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje

2017.-2019. te Strategijom razvoja poduzetništva Republike Hrvatske 2013. - 2020. nisu našli svoju primjenu u hrvatskom obrazovnom sustavu.

U Hrvatskoj je prisutan značajan broj institucija i organizacija izvan samog sustava formalnog obrazovanja koje nude obrazovanje za poduzetnike početnike i / ili već pokrenuta poduzeća, kao što su centri za poduzetništvo, poduzetnički inkubatori, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska udruga poslodavaca te privatna poduzeća aktivna u sektoru obrazovanja odraslih osoba.

Pristup informacijama i savjetodavnim uslugama

Važnu ulogu u jačanju kapaciteta pojedinca i organizacija za poduzetničko djelovanje imaju institucije – javne i privatne – koje poduzetnicima pružaju podršku kroz usluge informiranja, savjetovanja, edukacije i povezivanja s investitorima.

Među poduzetničke potporne institucije ubrajaju se razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, znanstveno - tehnologijski parkovi, centri kompetencije i slobodne zone.

Prema rezultatima GEM istraživanja, u 2017. godini zabilježen je rast ocjene o percepciji kvalitete komercijalne i profesionalne infrastrukture za podršku razvoja sektora malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj s 4,23 u 2016. na 4,66 u 2017. godini, gdje ocjena 9 predstavlja najvišu ocjenu. Uprkos rastu ocjene o percepciji kvalitete Hrvatska je još uvijek ispod prosjeka zemalja EU.

Zbog relevantnosti, u nastavku su prenesene preporuke identificirane na temelju rezultata GEM istraživanja u Hrvatskoj⁹⁸, a koje su relevantne i za zaključke u ovom Izvješću.

Preporuke za pojedince / nositelje poduzetničke aktivnosti u smjeru preuzimanja veće odgovornosti za osobne odluke i izbore te više proaktivnosti i inovativnosti:

- inzistirati na reformi obrazovnog sistema koji će osigurati odgovarajuće obrazovanje za stjecanje poduzetničke kompetencije;
- osigurati stjecanje poduzetničkih kompetencija korištenjem drugih izvora neformalnog učenja
- nezadovoljstvo kvalitetom života pretvoriti u poduzetnički izazov razmatranjem samozapošljavanja, uz prethodno stjecanje odgovarajuće razine poduzetničke kompetencije.

Preporuke za institucije / nositelje odgovornosti za kvalitetu poduzetničkog eko-sistema u smjeru preuzimanja veće odgovornosti prema građanima te više proaktivnosti i inovativnosti:

- usklađivanje politika, strategija, programa i instrumenata na temelju suradnja i istovremenosti te korištenja principa otvorene koordinacije
- pojednostavljenje regulatornog okvira u kojem se odvija poduzetnička aktivnost
- pokretanje politika / programa za poticanje uravnoteženja poduzetničke aktivnosti s obzirom na rodnost, dob, sektore i „regije“
- jačanje inovacijskog kapaciteta gospodarstva kroz stimuliranje suradnje istraživačkih institucija i gospodarstva, te internacionalizaciju istraživačkih inicijativa

⁹⁸ Izvor: Singer, S. et al: „Što Hrvatsku čini (ne)poduzetničkom zemljom? – GEM Hrvatska 2017“, CEPOR, 2018., str. 103-105.

- povećanje kvalitete javne uprave
- jačanje državnog fonda rizičnog kapitala, za financiranje inovativnih i rastućih malih i srednjih poduzeća te osiguranje poreznih olakšica za one koji djeluju kao poslovni anđeli
- razvoj i primjena sistema praćenja i vrednovanja efekata Vladinih politika i programa uz osiguravanje javne dostupnosti takvih informacija
- izrada i transparentnost okvira statističkog praćenja aktivnosti malih i srednjih poduzeća
- razvoj kvalitete i spektra usluga profesionalne infrastrukture za poduzetnike
- aktivna uloga medija i obrazovnih institucija u razbijanju društvenih i kulturoloških normi te ne-podržavajućeg sistema vrijednosti u odnosu na vrednovanje poduzetničkog djelovanja.

LITERATURA

- 2017 Central and Eastern Europe, Private Equity Statistics, Invest Europe, Brussels 2018.
- Akcijski plan za administrativno rasterećenje gospodarstva, Vlada Republike Hrvatske, 2017.
- Akcijski plan za provedbu Strategije razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2014.
- Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2013 – 2017. godine, FINA, Zagreb, 2018.
- Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2016. godini, FINA, Zagreb, 2017.
- Analiza financijskih rezultata poduzetnika RH u 2017. godini, FINA, Zagreb 2018.
- Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava, FINA, Zagreb, 2017.
- Annual Report on European SMEs 2016/17 – Focus on self - employment, European Commission, 2017.
- Broj i struktura poslovnih subjekata u prosincu 2017., Priopćenje br. 11.1.1/4., 2018., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2018.
- Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. Eurydice Report. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2012.
- Doing Business 2018 Economy Profile Slovenia, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 2018 .
- Doing Business 2018, Economy Profile Croatia, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank, 2018 .
- Doing Business 2018, Economy Profile Germany, The International Bank for Reconstruction and Development /The World Bank ,2018 .
- EBAN Statistics Compendium European Early Stage Market Statistics 2017, EBAN, Bruxelles 2018.
- EUROPA 2020. - Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles, 2010., COM (2010) 2020
- Eurostat, Unemployment statistics, dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics
- Financiranje mikro, malih i srednjih poduzeća: otvorena pitanja, HUB analize , broj 64, Zagreb, 2018.
- GEM Hrvatska, - rezultati istraživanja 2013, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, 2013.
- GEM Hrvatska, - rezultati istraživanja 2014 , CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb 2014.
- GEM Hrvatska, - rezultati istraživanja 2015 , CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb 2015.
- GEM Hrvatska, - rezultati istraživanja 2016 , CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, 2016.

- GEM Hrvatska, - rezultati istraživanja 2017 , CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, 2017.
- Godišnje izvješće 2015. , Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2016.
- Godišnje izvješće 2016., HAMAG BICRO , Zagreb, 2017 .
- Godišnje izvješće 2017, Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2018.
- Godišnje izvješće 2017., Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga – HANFA, Zagreb
- Godišnje izvješće 2017., HAMAG BICRO, Zagreb, 2018 .
- Godišnje izvješće 2017., Hrvatska narodna banka, Zagreb, 2018.
- Godišnje izvješće o radu 2017, Hrvatska obrtnička komora, Zagreb, 2018.
- HUP Skor 2017., Hrvatska udruga poslodavaca, Zagreb, dostupno na www.arhivanalitika
- Indeks percepcije korupcije 2017, Transparency International Hrvatska, Zagreb, 2018.
- Istraživanje i razvoj u 2016., Priopćenje br. 8.2.1., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.
- Izvješće o globalnoj konkurentnosti 2017.-2018., Svjetski gospodarski forum / Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2018.
- Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2015, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, 2016.
- Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj - 2016, CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Zagreb, 2017.
- Izvješće za Hrvatsku 2018. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža, Radni dokument službi Komisije, Bruxelles 2018 , SWD(2018) 209 final
- Marović, M. (ed), „Kako financirati poslovanje fondovima rizičnog kapitala?“, Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija, Zagreb, 2011.
- Mjesečni izvještaj za prosinac 2017, br.1, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga - HANFA, Zagreb, 2018.
- Obrtništvo u brojkama 2016 , Hrvatska obrtnička komora, Zagreb, 2016.
- Obrtništvo u brojkama 2017 , Hrvatska obrtnička komora, Zagreb, 2017.
- Poduzetničko obrazovanje u školama Europe, Izvješće Eurydicea, Europska komisija / EACEA/ Eurydice, 2016.
- Policy brief on Women's entrepreneurship, OECD, European Union, 2017.
- Porezni sustav Republike Hrvatske, www.porezna-uprava.hr, 2018.
- Program provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.) , Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo socijalne politike i mladih , Zagreb, 2014 .
- Prvi znaci opravka malih i srednjih poduzeća : Kako ojačati ulogu rizičnog kapitala, HUB analize br.52, Zagreb, 2015
- SBA Fact Sheet Croatia 2016, European Commission, 2016.

- SBA Fact Sheet Croatia 2017, European Commission, 2017.
- Singer, S. et al , Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? GEM Hrvatska 2017, CEPOR,2018.
- Small Business Act, European Commission, 2008.
- Start up investment report, Croatia country report, Funderbeam, 2017.
- Statističke informacije 2017., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.
- Statistički podaci – Pokazatelji poslovanja kreditnih institucija, Hrvatska narodna banka, Zagreb. 2018 .
- Strategija razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2015.
- Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011.-2020, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb, 2011.
- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2013 .
- Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj 2014.-2020., Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2014.
- Strateški plan Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje 2017.-2019., Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, Zagreb, 2017 .
- Strateški plan Ministarstva poduzetništva i obrta za razdoblje od 2016. – 2018. Godine, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Zagreb, 2015.
- Vodič za crowdfunding,, Udruga za razvoj civilnog društva SMART, Rijeka, 2017 .
- Zakon o kreditnim unijama, Narodne novine, br. 14/06, 25/09, 90/11
- Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva, Narodne novine br. 29/02, 63/07, 53/12, 56/13, 121/16
- Zakon o računovodstvu, Narodne novine, br.109/07, 54/13, 78/15, 134/15, 120/16
- Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, Narodne novine, br. 16/17
- Žene i muškarci u Hrvatskoj 2017, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2018.

- www.aik-invest.hr
- www.akcelerator.dp.hr
- www.arhivanalitika.hr
- www.asoo.hr
- www.aurora.hr
- www.azvo.hr
- www.cekom.hr
- www.cepor.hr
- www.cepor.hr/cepra
- www.cesi.hr
- www.coworkmed.interreg-med.eu,
- www.crane.hr
- www.cvca.hr
- www.czposijek.hr
- www.dzs.hr
- www.eban.org
- www.ebrd.com/where-we-are/croatia-data.html,
- www.ec.europa.eu
- www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained
- www.een.ec.europa.eu
- www.een.hr
- www.eur-lex.europa.eu
- www.europarl.europa.eu
- www.fina.hr
- www.funderbeam.com/see
- www.globalinnovationindex.org
- www.hamagbicro.hr
- www.hbor.hr
- www.hgk.hr
- www.hnb.hr
- www.hok.hr
- www.hub.hr
- www.hukreditneunije.hr
- www.hup.hr
- www.hzz.hr
- www.investeurope.eu
- www.konkurentnost.hr
- www.mingo.hr
- www.nn.hr
- www.pi-klis.hr
- www.poduzetnica.hr
- www.pora.com.hr
- www.porezna-uprava.hr
- www.prosperus-invest.hr
- www.rba.hr
- www.reg.mingo.hr/pi/public/
- www.sc-ventures.com/
- www.seecel.hr
- www.strukturnifondovi.hr
- www.tp.vz.hr
- www.transeo-association.eu
- www.transparency.hr
- www.vlada.gov.hr
- www.womeninadria.com
- www.zaba.hr
- www.zadruga.coop/hr
- www.zakon.hr
- www.zse.hr
- www2.deloitte.com.

Europski fond za jugoistočnu Europu

Cilj Europskog fonda za jugoistočnu Europu (EFSE) je poticanje gospodarskog razvoja i prosperiteta u jugoistočnoj Europi i istočnom susjedstvu Europske unije ulaganjem u uspjeh mikro i malih poduzeća i privatnih kućanstava. Kako je pristup financijskih uslugama ključan za razvoj ove ciljane skupine, EFSE je usredotočen na pomaganje lokalnim financijskim sektorima ojačati njihovu sposobnost pružanja namjenskog financiranja ovom segmentu.

EFSE nastoji ostvariti ovaj cilj prvenstveno pružanjem dugoročnih financijskih instrumenata lokalnim partnerskim kreditnim institucijama. Ovi partneri su pažljivo odabrani na osnovu financijske stabilnosti, fer i transparentnog tretmana klijenata i predanosti EFSE-ovoj misiji. Oni uključuju poslovne banke, mikrofinancijske banke, mikrokreditne organizacije, te nebankarske financijske institucije, poput leasing društava. Nakon dobivanja financijskih sredstava od EFSE-a, partneri dalje posuđuju te kredite mikro i malim poduzećima i privatnim kućanstvima s niskim prihodima u skladu s načelima odgovornog financiranja.

Uz svoje investicijske aktivnosti, EFSE umnožava svoj utjecaj kroz EFSE Development Facility (EFSE DF), koji pruža tehničku pomoć, financijsko obrazovanje i druge usluge poduzetnicima i institucijama. EFSE DF se fokusira na izgradnju kapaciteta i obuku financijskog sektora; unapređenje financijske tehnologije za financijsku uključenost; te podupiranje uspjeha poduzetnika kroz ciljane inicijative svoje Poduzetničke akademije.

EFSE je prvo javno-privatno partnerstvo ove vrste i prvi privatno upravljani fond u području razvojnog financiranja koji koristi privatna sredstva za financiranje mikro i malih poduzeća u ciljnoj regiji. Fond je 15. prosinca 2005. godine osnovala Njemačka razvojna banka (KfW) od četiri multi-donatorska programa kojima je upravljala. Kapital osiguravaju donatorske agencije, međunarodne financijske institucije i privatni institucionalni investitori. Među njima su Savezno ministarstvo za gospodarsku suradnju i razvoj SR Njemačke (BMZ), Europska komisija (EK), Vlada Albanije, SMBCS - podružnica Središnje banke Armenije za kreditiranje malih i srednjih poduzetnika, Austrijska razvojna banka (OeEB), Švicarska agencija za razvoj i suradnju (SDC), Danska međunarodna razvojna agencija (Danida), KfW kao glavni investitor, Međunarodna financijsku korporacija (IFC), Nizozemska razvojna banka (FMO), Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Europska investicijska banka (EIB), Hauck & Aufhäuser i Deutsche Bank.

Za više informacija o EFSE i EFSE DF, molimo posjetite www.efse.lu

Pratite nas na Facebooku facebook.com/efsefund i Twitteru [@efsefund](https://twitter.com/efsefund)

CEPOR

Centar za politiku razvoja malih
i srednjih poduzeća i poduzetništva

CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva je neovisni policy centar koji se bavi problematikom malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj. CEPOR je osnovan 2001. godine na temelju sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Instituta Otvoreno društvo Hrvatska.

Institucionalni osnivači CEPORa su: Ekonomski institut Zagreb, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku – Ekonomski fakultet u Osijeku, Institut za međunarodne odnose Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska obrtnička komora, REDEA Razvojna agencija Međimurje – Čakovec, IDA Istarska razvojna agencija – Pula, Centar za poduzetništvo Osijek, Institut Otvoreno društvo Hrvatska i UHIPP Udruga hrvatskih institucija za poticanje poduzetništva.

Misija CEPORa je utjecati na javno-političko okruženje naglašavajući ulogu poduzetništva, te malih i srednjih poduzeća na razvoj gospodarstva Hrvatske. CEPOR želi doprinijeti oblikovanju poduzetničke kulture, te stvaranju stimulativnog institucionalnog i regulatornog okvira za poduzetničko djelovanje.

CEPOR

Trg J.F. Kennedy-a 7, Zagreb

www.cepor.hr

CEPOR

Centar za politiku
razvoja malih
i srednjih poduzeća
i poduzetništva

Hrvatska banka za
obnovu i razvitak

EUROPEAN FUND FOR SOUTHEAST EUROPE
DEVELOPMENT FACILITY

**Raiffeisen
BANK**